

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
(MASTER OF ARTS IN STRATEGIC SECURITY STUDIES)**

**Δαυίδ εναντίον Γολιάθ: Εναλλακτικές στρατηγικές από
λιγότερο ισχυρά κράτη έναντι ισχυρότερων δυνάμεων μετά
τον ψυχρό πόλεμο.**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημήτριος Ιωάννου Αρβανίτης

Διμελής εξεταστική επιτροπή:

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος Επίκουρος Καθηγητής

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου Καθηγητής

Αθήνα, Ιανουάριος 2016

ΔΑΥΙΔ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΓΟΛΙΑΘ:

«Ίσως η πιο γνωστή ιστορία για τη νίκη του αδύναμου απέναντι του ισχυρότερου.»

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΣΚΟΠΟΣ	9
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	10
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΤΟΥ	10
1.1 Το Κράτος, η ιστορική του εξέλιξη και οι επιδιώξεις του	10
1.2 Η Βεσπάλια ως αρχέτυπο του σύγχρονου διεθνές συστήματος	13
1.3 Η δομή, τα χαρακτηριστικά και ο τρόπος λειτουργίας του Διεθνούς Συστήματος	17
1.4 Οι Διεθνείς Οργανισμοί και ο ρόλος τους στο διεθνές σύστημα	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	25
Η ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΑΤΗ	25
2.1 Προσδιορισμός και ο ρόλος της ισχύος	25
2.2 Διάκριση κρατών σε ισχυρά και λιγότερο ισχυρά	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	35
ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ	35
3.1 Συμπεριφορά, συμφέροντα και αντικειμενικοί σκοποί των κρατών	35
3.2 Διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής των κρατών	38
3.3 Παράγοντες που διαμορφώνουν μια επιτυχημένη υψηλή στρατηγική.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	43
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΩΝ ΛΙΓΟΤΕΡΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	43
4.1 Επιδιώξεις και δυνατότητες των μικρών και λιγότερων ισχυρών κρατών.....	43
4.2 Εναλλακτικές στρατηγικές των λιγότερων ισχυρών κρατών.....	48
4.2.1 Στρατηγική της Εξισορρόπησης.....	49
4.2.1.1 Εσωτερική Εξισορρόπηση	49
4.2.1.2 Εξωτερική Εξισορροπηση	54
4.2.1.2α Συμμαχία λιγότερου ισχυρού με μια μεγάλη ή ηγεμονική δύναμη (Πελατειακές σχέσεις)	55
4.2.1.2β Συμμαχία λιγότερου ισχυρού με ισοδύναμα ή περισσότερο αδύναμα κράτη.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	59
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ- ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	59
5.1 Παρουσίαση- Μελέτη εναλλακτικών στρατηγικών Ισραήλ.....	59
5.2 Συμπεράσματα για τις εναλλακτικές στρατηγικές του Ισραήλ	75
5.3 Παρουσίαση εναλλακτικών στρατηγικών Σιγκαπούρης	76
5.3.1. Το δόγμα της Ολικής Άμυνας	77
5.3.2 Εσωτερική εξισορρόπηση.....	78
5.3.2.1 Ένοπλες Δυνάμεις (Singapore Armed Forces).....	80
5.3.2.2 Υποδομές και την Βιομηχανία.....	81
5.3.2.3 Στην ποιότητα του πληθυσμού	83
5.3.2.4 Προσέλκυση Ξένων Επενδύσεων.....	83
5.3.3 Εξωτερική εξισορρόπηση	84
5.4 Συμπεράσματα από τις εναλλακτικές στρατηγικές της Σιγκαπούρης	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	88
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	92

Δαυίδ εναντίον Γολιάθ: Εναλλακτικές στρατηγικές από λιγότερα ισχυρά κράτη έναντι ισχυρότερων δυνάμεων μετά τον ψυχρό πόλεμο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα αναζητηθούν οι εναλλακτικές μορφές υψηλής στρατηγικής που μπορούν να εφαρμόσουν τα λιγότερο ισχυρά κράτη έναντι των μεγάλων και ισχυρών δυνάμεων, στο διεθνές περιβάλλον όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά τον ψυχρό πόλεμο, προκειμένου να ικανοποιήσουν τους στόχους και να προστατεύσουν τα εθνικά τους συμφέροντα. Από την παραπάνω έρευνα, ουσιαστικά θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε εκείνες τις εναλλακτικές στρατηγικές οι οποίες μπορούν να δώσουν τη δυνατότητα στα μικρά κράτη να ανατρέψουν το αξίωμα που διατύπωσε ο ιστορικός Θουκυδίδης, σύμφωνα με το οποίο *«μέσα στο άναρχο διεθνές περιβάλλον, ο ισχυρός επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του»*¹.

Σε όλες τις κοινωνικές επιστήμες ουσιαστικό ρόλο διαδραματίζει η θεωρία ή το θεωρητικό μοντέλο που επιλέγει να χρησιμοποιήσει ο μελετητής ως μεθοδολογικό εργαλείο για να βρει τις απαντήσεις στα ερωτήματα που θέτει η ίδια του η έρευνα. Η μελέτη των διεθνών σχέσεων κυριαρχείται από δύο αντίθετες θεωρητικές σκέψεις, αυτές του πολιτικού ρεαλισμού και του φιλελευθερισμού. Οι προαναφερόμενες σχολές σκέψης προσεγγίζουν με διαφορετικό τρόπο το διεθνές σύστημα δίνοντας διαφορετικές απαντήσεις σε ερωτήματα και ζητήματα που διαπλέκονται με αυτό. Σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό² στο διεθνές σύστημα παρατηρείται έλλειψη οργανωμένης τάξης και σε αντίθεση με το πρότυπο της εσωτερικής διακυβέρνησης, δεν υπάρχει κεντρική εξουσία που να επιβάλλει αυτή την τάξη. Με άλλα λόγια το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, ενώ μέσα σε αυτό ο πόλεμος, τον οποίο χαρακτηρίζει ο Θουκυδίδης ως «δάσκαλο της βίας», είναι πάντοτε πιθανός και έτσι τα κράτη προετοιμάζονται συνεχώς για αυτό το

¹ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010, σελ. 27

² Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ. 26-27

ενδεχόμενο. Το κράτος³ αποτελεί τον κυριότερο παίκτη στο παιχνίδι της διεθνούς πολιτικής με κύριο στόχο την κατοχύρωση της εθνικής του ασφάλειας και της ανεξαρτησίας του, ενώ οι Διεθνείς Οργανισμοί έχουν οριακή σημασία στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και της ισορροπίας. Οι βασικές ιδέες και παραδοχές του ρεαλισμού⁴ είναι:

❖ ***Η απαισιόδοξη ερμηνεία της ανθρώπινης φύσης.*** Η πνευματική και ηθική ιστορία της ανθρωπότητας⁵ είναι μια ιστορία εσωτερικής ανασφάλειας, προσμονής μιας επερχόμενης καταστροφής, αισθήματα που απορρέουν από τη φύση του ανθρώπου που έχει χάσει τη αθωότητά και την ασφάλεια του και προσπαθεί συνεχώς να τα ανακτήσει.

❖ ***Η εθνική ασφάλεια και η επιβίωση αποτελούν πρωταρχικό μέλημα των κρατών.*** Τα κράτη⁶ για να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους είναι αναγκασμένα να αναζητήσουν πλούτο και ισχύ και εφόσον οι οικονομικοί πόροι είναι αναγκαίοι για την εθνική ισχύ, κάθε σύγκρουση είναι ταυτόχρονα οικονομική και πολιτική.

❖ ***Η αντιπαράθεση αποτελεί εγγενές στοιχείο των διεθνών σχέσεων,*** οι οποίες τελικώς επιλύονται με στρατιωτικά μέσα. Σε ένα άναρχο⁷ και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, όπου τα κράτη προσπαθούν να κατοχυρώσουν τα συμφέροντά τους η διατήρηση της ειρήνης δεν είναι εύκολη.

Οι φιλελεύθεροι⁸ από την άλλη πλευρά έχουν έντονη την αίσθηση ότι η λογική θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να γίνει ο κόσμος καλύτερος πιστεύοντας ότι είναι εφικτό να μειωθεί σε σημαντικό βαθμό η μάλιστα του πολέμου και να αυξηθεί η διεθνής ευημερία. Οι βασικές παραδοχές του φιλελευθερισμού⁹ στηρίζονται στην:

³ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ. 29

⁴ Robert Jackson and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων, Η σύγχρονη συζήτηση*, [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006, σελ. 110

⁵ Hans Morgenthau, *Επιστήμη και Πολιτική της Ισχύος*, [μτφ Πάνος Τσακαλογιάννης], Αθήνα, Τουρίκη, 2011, σελ. 15

⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση 1995, σελ. 29, 30

⁷ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, σελ. 31

⁸ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2006, σελ. 47

⁹ Robert Jackson and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων, Η σύγχρονη συζήτηση*, [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006, σελ. 164

❖ **Αισιόδοξη ερμηνεία της ανθρώπινης φύσης.** Συναινούν¹⁰ στην πίστη ότι η επιστήμη έχει τις δυνατότητες να επιλύσει τα ανθρώπινα προβλήματα τα οποία στην ουσία είναι όμοια και η επίλυσή τους εξαρτάται από την έκταση των επιστημονικών μεθόδων στη σφαίρα των κοινωνικών επιστημών.

❖ **Πεποίθηση ότι οι διεθνείς σχέσεις μπορούν να χαρακτηρίζονται από συνεργασία** και όχι μόνο από αντιπαράθεση. Θεωρούν ότι η εξάπλωση¹¹ της οικονομίας της αγοράς και του ελεύθερου εμπορίου αυξάνει την αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών, πράγμα που οδηγεί στον εκτοπισμό του πολέμου.

❖ **Βεβαιότητα ότι η πρόοδος είναι εφικτή** δίδοντας έμφαση¹² στους πολιτισμικούς παράγοντες, επισημαίνοντας ότι, στις δημοκρατίες οι πολιτικοί ξέρουν να κάνουν υποχωρήσεις, συμβιβασμούς και να επιλύουν ειρηνικά τις διαφορές τους.

❖ **Θεώρηση ότι το κράτος¹³ δεν αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα στην διεθνή πολιτική** αλλά δίνουν έμφαση σε διεθνείς οργανισμούς, πολυεθνικές εταιρείες κλπ ενώ ο κύριος στόχος του είναι η οικονομική ανάπτυξη, η οποία αποτελεί και την κινητήρια δύναμη των διεθνών σχέσεων.

❖ **Αντίληψη ότι οι διεθνείς οργανισμοί παίζουν καθοριστική σημασία στο διεθνές σύστημα** καθώς δημιουργούν μηχανισμούς για την ειρηνική επίλυση των διεθνών διαφορών, αυξάνοντας την αίσθηση ασφάλειας των κρατών.

Και οι δύο προαναφερόμενες σχολές σκέψης έχουν δεχθεί κριτική για τον τρόπο που προσεγγίζουν τις διεθνείς σχέσεις. Ο ρεαλισμός επικρίνεται¹⁴ από τους στοχαστές της διεθνούς κοινωνίας καθώς θεωρούν ότι, δεν καλύπτει το σύνολο των διεθνών σχέσεων ή έστω όλα τα σημαντικά τους στοιχεία. Παραβλέπει την ανθρώπινη τάση για συνεργασία, παραγνωρίζει τον βαθμό κατά τον οποίο οι διεθνείς σχέσεις αποτελούν μια άναρχη κοινωνία και όχι ένα άναρχο σύστημα, υποβαθμίζει τη σημασία του διεθνούς δικαίου καθώς και τη δυνατότητα προόδου στην διεθνή πολιτική σκηνή. Γενικά, ο ρεαλισμός¹⁵ επικρίθηκε καθώς θεωρήθηκε

¹⁰ Hans Morgenthau, *Επιστήμη και πολιτική της ισχύος* [μτφ Πάνος Τσακαλογιάνης] Αθήνα, Τουρική, 2011, σελ. 17

¹¹ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ. 33

¹² Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, σελ. 34

¹³ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, σελ. 29

¹⁴ Robert Jackson and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων*, Η Σύγχρονη Συζήτηση [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006, σελ. 150-156

¹⁵ Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων* [μτφ Ηράκλεια Στρούκου], Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ. 38-39

ότι δίνει έμφαση στην αποδοχή των γεγονότων, στην ανάλυση των αιτιών και των συνεπειών τους υποστηρίζοντας ότι η αποστολή της σκέψης είναι να μελετά τα γεγονότα τα οποία δεν είναι σε θέση να μεταβάλλει ή να επηρεάσει. Από την άλλη πλευρά ο φιλελευθερισμός¹⁶ επικρίνεται κυρίως από τους νεορεαλιστές οι οποίοι δεν πιστεύουν στην ιστορική πρόοδο των κρατών καθώς διακηρύττουν ότι τα κράτη ανησυχούν για την ασφάλεια τους με αποτέλεσμα οδηγούνται σε μια κούρσα εξοπλισμών και σε βάθος χρόνου σε πολεμική σύγκρουση. Οι επικριτές των φιλελευθέρων θεωρούν ότι οι ιδέες τους αν και υφίστανται ήδη εδώ και πάρα πολύ καιρό έχουν αποτύχει να αποτρέψουν τις βίαιες συγκρούσεις. Γενικά ο φιλελευθερισμός¹⁷ χαρακτηρίστηκε ως ουτοπικός, καθώς έδωσε εξαιρετική σημασία στην επιθυμία και στον σκοπό ενώ η διάθεσή του για ανάλυση των γεγονότων και μέσων είναι αδύναμη ή ανύπαρκτη. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τον Πρόεδρο Woodrow Wilson, τον πολιτικό ηγέτη που ενσάρκωσε τη φιλελεύθερη αντίληψη, ο οποίος καθώς ευρισκόταν καθοδόν για την Ειρηνευτική Διάσκεψη ρωτήθηκε από μερικούς αν το σχέδιό του για μια Κοινωνία των Εθνών θα είχε επιτυχία, απάντησε εν συντομία «Αν δεν επιτύχει θα πρέπει να το κάνουμε να επιτύχει». Ο στόχος φαινόταν τόσο σημαντικός που η αναλυτική κριτική των προτεινομένων μέσων πολύ συχνά στιγματιζόταν ως καταστροφική και άχρηστη.

Με βάση τα παραπάνω, το θεωρητικό μοντέλο που θα χρησιμοποιήσω ως μεθοδολογικό εργαλείο για να προσδιορίσω τις εναλλακτικές στρατηγικές των αδύναμων κρατών έναντι των ισχυρών δυνάμεων, είναι αυτό του πολιτικού ρεαλισμού - νεορεαλισμού¹⁸. Θα αναζητήσω τις στρατηγικές των μικρών κρατών μέσα σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα όπου τα κράτη, παρόλο που συνεργάζονται μεταξύ τους, δεν παύουν ποτέ να επιδιώκουν την ισχυροποίηση τους σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη, προκειμένου έτσι να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους και να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους. Κατά την άποψη μου η προαναφερόμενη θεωρητική πρόταση φωτίζει με τον καλύτερο τρόπο τις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο διεθνές σύστημα και αναλύει με σαφήνεια τα γεγονότα που διαδραματίζονται στον πραγματικό κόσμο καθώς έχει ως κύριο στοιχείο τη μελέτη της σκληρής και αμείλικτης πραγματικότητας.

¹⁶ Robert Jackson and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων, Η σύγχρονη συζήτηση* [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006, σελ. 191-194

¹⁷ Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ. 33-38

¹⁸ Robert Jackson and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων, Η σύγχρονη συζήτηση* [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006, σελ.87-90

ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής, όπως προκύπτει και από την εισαγωγή της, είναι να εξετασθούν και να παρουσιασθούν οι στρατηγικές που μπορούν να εφαρμοσθούν από τα λιγότερο ισχυρά κράτη προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις απειλές έναντι της εσωτερικής και εξωτερικής τους κυριαρχίας οι οποίες μπορούν να προκύψουν από την επιθετική και αναθεωρητική πολιτική των μεγάλων και ισχυρών δυνάμεων.

Ο παραπάνω στόχος θα επιδιωχθεί να επιτευχθεί μέσα από την μελέτη και την ανάλυση τεσσάρων τομέων. Ο πρώτος τομέας που θα μελετηθεί, είναι το διεθνές σύστημα και οι κανόνες λειτουργίας του, ο δεύτερος είναι τα κράτη, η σχέση τους με την ισχύ και ο διαχωρισμός τους σε ισχυρά και λιγότερο ισχυρά, ο τρίτος η υψηλή στρατηγική και οι παράγοντες που διαμορφώνουν την επιτυχία της και ο τελευταίος και τέταρτος τομέας είναι οι δυνατότητες που μπορούν να έχουν τα μικρά και λιγότερο ισχυρά κράτη στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον και οι στρατηγικές που αυτά μπορούν να εφαρμόσουν προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και να επιτύχουν τους κρατικούς και εθνικούς τους στόχους.

Στο τέλος προκειμένου, κατά ένα τρόπο, να επαληθευθούν οι έννοιες της παραπάνω μελέτης, η ανάλυση της θα περιλαμβάνει και μια «συνθετική» προσέγγιση με την οποία οι παρουσιαζόμενες εναλλακτικές στρατηγικές, θα διασυνδεθούν με τις στρατηγικές που ήδη έχουν εφαρμόσει μικρά κράτη όπως το Ισραήλ και η Σιγκαπούρη (case studies), οι οποίες έχουν κριθεί ως απόλυτα πετυχημένες καθώς έχουν οδηγήσει όχι μόνο την διασφάλιση των εθνικών τους συμφερόντων αλλά και την κατάκτηση ενός διακριτού και αναβαθμισμένου ρόλου τόσο στο περιφερειακό όσο και στο διεθνές σύστημα.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Στην υπόψη έρευνα ως μοναδική προϋπόθεση θα ληφθεί το γεγονός ότι, όλες οι έννοιες, οι ορισμοί και οι αναλύσεις που περιλαμβάνει θα αφορούν τα κράτη (ισχυρά ή λιγότερο ισχυρά) τα οποία μέσα στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων και του διεθνούς περιβάλλοντος λειτουργούν ως «ορθολογικοί» δρώντες.

Στην παραπάνω κατηγορία δεν θα συμπεριληφθούν κράτη που από τη διεθνή κοινότητα, έχουν χαρακτηρισθεί ως «αποτυχημένα» (failed states) ή ως «παρίες» (rogue states), καθώς τα :

α. **«Αποτυχημένα» κράτη**¹⁹ όπως π.χ η Σομαλία, η Ζιμπάμπουε, ή το Σουδάν έχουν, σε τέτοιο βαθμό εσωτερική βία, με αποτέλεσμα να υπάρχει πλήρη κατάρρευση του κρατικού τους μηχανισμού και οι κυβερνητικές αρχές να μην είναι ικανές να προσφέρουν ασφάλεια, ιατρική περίθαλψη, και κοινωνικές υπηρεσίες στον πληθυσμό τους. Σε αυτή την περίπτωση το κράτος, είναι ανήμπορο να προστατέψει τους πολίτες του, θεωρεί ότι ευρίσκεται υπεράνω της εγχώριας νομοθεσίας και του διεθνούς δικαίου και εμφανίζει σημαντικά ελλείμματα στην ύπαρξη δημοκρατικών θεσμών.

β. **Κράτη «παρίας»**²⁰ όπως η π.χ η Βόρειος Κορέα, η Λιβύη, η Συρία κλπ, θεωρούνται ως κράτη εκτός νόμου καθώς υποστηρίζουν την τρομοκρατία και με την συμπεριφορά τους αποτελούν απειλή για την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΔΡΩΝΤΕΣ ΤΟΥ

1.1 Το Κράτος, η ιστορική του εξέλιξη και οι επιδιώξεις του

Ο άνθρωπος²¹ από την αρχή της εμφάνισης του ζούσε σε ομάδες. Η μικρότερη ομάδα ανθρώπων ήταν η οικογένεια, η οποία υπήρξε απαραίτητη για την διατήρηση και την εξέλιξη του είδους. Προχωρώντας στο βάθος της ιστορίας οι άνθρωποι από τις πιο πρωτόγονες εποχές σχημάτιζαν ομάδες μεγαλύτερης της μιας οικογένειας η οποία μια από τις βασικές της λειτουργίες ήταν να ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των μελών της. Υπήρξαν δεκάδες χιλιάδες χρόνια, κατά τα οποία οι ανθρώπινες φυλές ήταν οργανωμένες σε μικρές ομαδοποιήσεις ή και σε μεγαλύτερες κοινότητες χωρίς κρατική οντότητα. Το κράτος δημιουργήθηκε από την στιγμή που ο άνθρωπος συγκροτεί τις πρώτες πρωτόγονες αγροτικές κοινωνίες, παράγει πλεόνασμα των αγαθών και δημιουργεί το εμπόριο για να πουλά τα

¹⁹ Χ. Ι. Πολυχρονίου, «Είμεθα κράτος αποτυχημένον » ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 10 Φεβρουαρίου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=342613>, έγινε πρόσβαση στις 8 Φεβρουαρίου 2015

²⁰ Chomsky Noam, «Η Αμερική, κράτος παρίας», Le Monde diplomatique, 9 Σεπτεμβρίου 2000, διαθέσιμο στο <http://archives.monde-diplomatique.gr/spip.php?article308>, έγινε πρόσβαση στις 13 Φεβρουαρίου 2015

²¹ Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων* [μτφ Ηράκλεια Στροϊκού], Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ, 139-140

παραγόμενα αγαθά. Με βάση αυτή την εξέλιξη, δημιουργούνται οι πρώτες κοινωνικές τάξεις (αυτή των παραγωγών του πλούτου και αυτή που με διάφορες μορφές βίας καρπώνεται το παραγόμενο πλεόνασμα) μαζί με τις ταξικές αδικίες και διακρίσεις. Το κράτος από την αρχή της γέννησής του εμφορείται από έναν διπλό χαρακτήρα. Πρώτον προστατεύει τα προνόμια και την εξουσία, της κάθε φορά άρχουσας τάξης σε βάρος των υπηκόων της (των καταπιεζόμενων τάξεων ή/και κοινωνικών στρωμάτων) και δεύτερον, αποτελεί τον βασικό εγγυητή της κοινωνικής ειρήνης και αναπαραγωγής του εκάστοτε κοινωνικού συστήματος. Το κράτος²² το οποίο στα αρχαία Ελληνικά σήμαινε "δύναμη", ως ανθρώπινο κοινωνικό δημιούργημα ακολούθησε μια εξελικτική πορεία²³ από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, καθώς οι άνθρωποι των διαφόρων κοινωνιών κάθε εποχής προσέδιδαν σε αυτό διαφορετικό περιεχόμενο.

Στον σύγχρονο κόσμο, το κράτος²⁴ βασίζεται στην έννοια των κοινών συμφερόντων και υποχρεώσεων μεταξύ των μελών του, είναι μια οργανωμένη πολιτική οντότητα η οποία έχει κυβέρνηση, νόμους και αναγνωρισμένη κυριαρχία σε μια καθορισμένη γεωγραφική περιοχή αντιπροσωπεύοντας ένα πληθυσμό. Εντός του εδάφους του²⁵ ασκεί το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης βίας εκφράζοντας την ιδέα ότι ο καθένας που βρίσκεται μέσα σε αυτό υπόκειται στο ίδιο δίκαιο ή σύνολο κανόνων. Η εξουσία του θεωρείται ανώτερη από αυτή όλων των ομάδων εντός του εδάφους που ελέγχει ενώ η κύρια ευθύνη του είναι να προστατεύει τα περιουσιακά δικαιώματα και την ευημερία των πολιτών του. Στο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, η σημαντικότερη λειτουργία του είναι να παρέχει ασφάλεια στους κατοίκους του, απέναντι στους πολίτες και στις ενέργειες των άλλων κρατών. Οι προαναφερόμενες εσωτερικές και εξωτερικές λειτουργίες του κράτους καθώς και η τελική φύση της εξουσίας του, είναι αυτά που τον προσδιορίζουν ως τον κυριότερο δρώντα στην διεθνή σφαίρα. Κύριος στόχος του κράτους²⁶ προκειμένου να προστατεύσει τον πληθυσμό του μέσα σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, στο οποίο κυριαρχεί ο ανταγωνισμός, τόσο σε πολιτικοστρατιωτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας του. Η

²² «Βασικό λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής», διαθέσιμο στο http://www.greeklanguage.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=132, έγινε πρόσβαση στις 13 Φεβρουαρίου 2015

²³ « Εξέλιξη της έννοιας του κράτους και των μορφών του» διαθέσιμο στο <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/3091.pdf>

, έγινε πρόσβαση στις 13 Φεβρουαρίου 2015

²⁴ Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων* [μτφ Ηράκλεια Στρούικου], Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ.140

²⁵ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 42-46

²⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ. 28-30

ασφάλεια²⁷ αποτελεί τον θεμελιώδη στόχο ενός κράτους καθώς εάν δεν επιτευχθεί όλοι οι υπόλοιποι αντικειμενικοί σκοποί όπως, η κοινωνική και οικονομική σταθερότητα, η ανεξαρτησία και η ευημερία του πληθυσμού δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν.

Τα κράτη μέσα στο προαναφερόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον για να μεγιστοποιήσουν²⁸ την ασφάλειά τους είναι αναγκασμένα να αναζητήσουν «δύναμη» και «πλούτο» καθώς ένα πιο πλούσιο και ισχυρό κράτος²⁹ θα επιλέξει μια μεγαλύτερη ποσότητα στόχων ασφάλειας και ευημερίας, σε αντίθεση με ένα λιγότερο πλούσιο και ισχυρό κράτος. Οι υπολογισμοί περί ισχύος, βρίσκονται στην καρδιά της σκέψης των κρατών για τον υπόλοιπο κόσμο που υπάρχει γύρω τους. Κατά συνέπεια, η ανακατανομή του πλούτου και της ισχύος υπέρ ενός συγκεκριμένου κράτους σε ένα διεθνές σύστημα, τείνει να εξωθεί το κράτος να επιδιώκει περισσότερους και ευρύτερους αντικειμενικούς σκοπούς ευημερίας και ασφάλειας. Οι αντικειμενικοί σκοποί της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, στο πλαίσιο του ανταγωνισμού για την ισχύ σε γενικές γραμμές είναι τριών ειδών.³⁰ Ο πρώτος αντικειμενικός σκοπός των κρατών είναι η κατάκτηση εδάφους προκειμένου να προωθούν συμφέροντα ασφαλείας, οικονομικά καθώς και άλλα είδη συμφερόντων. Τα κράτη είτε μέσω ιμπεριαλιστικής καθυπόταξης ενός άλλου λαού, είτε μέσω της προσάρτησης παρακείμενων εδαφών επιδιώκουν να αυξήσουν τον εδαφικό τους έλεγχο και κατά συνέπεια τον έλεγχό τους πάνω στο διεθνές σύστημα (ως επίκαιρο παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία).

Ο δεύτερος αντικειμενικός σκοπός είναι να αυξήσουν την επιρροή τους πάνω στην συμπεριφορά άλλων κρατών. Μέσω της χρήσης απειλών και εξαναγκασμού, της δημιουργίας συμμαχιών και της δημιουργίας αποκλειστικών σφαιρών επιρροής τα κράτη προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα διεθνές πολιτικό περιβάλλον που θα υποβοηθούν την επίτευξη των πολιτικών, οικονομικών και ιδεολογικών συμφερόντων τους (ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η επιρροή που ασκεί η Γερμανία στα υπόλοιπα κράτη της Ε.Ε). Ο τρίτος αντικειμενικός σκοπός των κρατών, η σημασία του οποίου αυξάνει ολοένα και περισσότερο στον σύγχρονο

²⁷ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 48-49

²⁸ Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ.

29

²⁹ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 54

³⁰ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, σελ. 55-58

κόσμο είναι να ελέγξουν ή να ασκήσουν επιρροή στον διεθνή καταμερισμό εργασίας (διεθνές εμπόριο, διακίνηση κεφαλαίων, τεχνολογία, αγαθά κλπ) προς όφελός τους. Στην προαναφερόμενη κατηγορία μπορούμε να συμπεριλάβουμε την Κίνα η οποία προσπαθεί να ασκήσει διεθνή επιρροή στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας.

1.2 Η Βεσπφαλία ως αρχέτυπο του σύγχρονου διεθνές συστήματος

Πριν προχωρήσουμε στην δομή, τα χαρακτηριστικά και την λειτουργία του διεθνούς συστήματος θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε στις συνθήκες που παρήγαγαν τα κατάλληλα θεμέλια χάρη στα οποία δημιουργήθηκε το σημερινό διεθνές περιβάλλον και γενικότερα αναπτύχθηκε η σύγχρονη κοινωνία. Η Συνθήκη της Βεσπφαλίας θεωρείται ως η αφετηρία του σύγχρονου διεθνές συστήματος όπως το γνωρίζουμε σήμερα.

Αρχικά, θα πρέπει να γίνει μια εισαγωγή σχετικά με τις συνθήκες οι οποίες οδήγησαν στο να υπογραφεί η Συνθήκη της Βεσπφαλίας. Οι συνθήκες αυτές αφορούν τον Τριακονταετή πόλεμο, ο οποίος έλαβε χώρα από το 1618 έως το 1648 κυρίως στα εδάφη της Γερμανίας φέρνοντας σε σύγκρουση τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις εκείνης της εποχής. Η ηγεμονική τάση της δυναστείας των Αψβούργων δημιούργησε ως κύριο αντίπαλο την Γαλλία η οποία με τη σειρά της δημιούργησε έναν αντι-ηγεμονικό συνασπισμό που περιλάμβανε και άλλες μικρότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις της εποχής. Ο πόλεμος αρχικά διέπονταν από θρησκευτικό χαρακτήρα και είχε σαν σκοπό την μείωση των θρησκευτικών παρεμβάσεων στην πολιτική σφαίρα, όπως και έγινε.

Χάρη στην Συνθήκη της Βεσπφαλίας, καθώς και των δύο συνθηκών που περιελάμβανε (Μίνστερ και του Όσναμπρυκ) τέθηκαν τα θεμέλια για το σύγχρονο διακρατικό σύστημα, το αποκαλούμενο «βεσπφαλιανό σύστημα» το οποίο εδραζόταν σε δύο βασικές αρχές:

❖ *Τα κράτη έχουν κυρίαρχη δικαιοδοσία, με την έννοια ότι ασκούν ανεξάρτητο έλεγχο σε καθετί που διαδραματίζεται εντός της εδαφικής τους επικράτειας (οι υπόλοιποι θεσμοί και οι υπόλοιπες ομάδες, πνευματικές και κοσμικές, υποτάσσονται στο κράτος).*

❖ *Οι διακρατικές σχέσεις δομούνται με βάση την αρχή της αποδοχής της κυρίαρχης ανεξαρτησίας όλων των κρατών (κάτι που συνεπάγεται ότι τα κράτη είναι από νομική άποψη ίσα).*

Οι παραπάνω συνθήκες δεν έφεραν την ειρήνη στην ευρωπαϊκή ήπειρο, ωστόσο λειτούργησαν ως βάση για την έκφανση της κατά τόπους εθνικής αυτοδιάθεσης. Πριν την εφαρμογή των παραπάνω συνθηκών, η άσκηση της πολιτικής και γενικότερα των διεθνών σχέσεων προέκυπτε από προνόμια και δικαιώματα που ρυθμιζόνταν από την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και την παπποσύνη. Η ειρήνη της Βεσφαλίας νοηματοδοτούσε την εξάλειψη της ιεραρχίας των δικαιωμάτων, θεσπίζοντας ως βάση της νέας δομής του διεθνούς συστήματος την αρχή σχέσεων οριζόντιας εξουσίας μεταξύ των δρώντων με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.³¹ Επομένως με το καινούριο καθεστώς τερματίζονται οι θρησκευτικοί πόλεμοι και προστατεύεται η πολιτική σφαίρα από τις θρησκευτικές επεμβάσεις.

Με την συνθήκη της Βεσφαλίας ο A.Watson ταξινομεί τα μεσαιωνικά βασίλεια σε 3 κατηγορίες³². «Αρχικά υπάρχουν ορισμένοι ηγεμόνες, με επικεφαλής τον αυτοκράτορα και τους βασιλιάδες της Γαλλίας και της Ισπανίας, που αναγνωρίζονταν οικουμενικά ως ανεξάρτητοι, τόσο de jure, όσο και de facto. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν κράτη τα οποία στην πράξη θεωρούνταν αυτόνομα ωστόσο σύμφωνα με το νόμους που διέπταν το τότε διεθνές σύστημα, δεν μπορούσαν να το αποδείξουν, υπήρχαν δηλαδή de facto αλλά όχι de jure. Πρόκειται δηλαδή για οντότητες που νομικά ήταν υποτελείς ενός άλλου ηγεμόνα, αλλά διέθεταν στην πράξη αρκετή στρατιωτική ισχύ ώστε να αμφισβητούν την έννομη τάξη και να δρουν ανεξάρτητα. Τα σημαντικότερα μέλη αυτής της κατηγορίας ήταν οι κοσμικοί ηγεμόνες της αυτοκρατορίας. Οι εκλέκτορες ισχυρών status όπως της Βαυαρίας, της Σαξονίας και του Βρανδεμβούργου, τα οποία με τρεις αρχιεπισκόπους εξέλεγαν τον αυτοκράτορα, ήταν στο τέλος του πολέμου φανερά ανεξάρτητα εκτός ίσως κατ' όνομα. Περισσότεροι από εκατό μικρότεροι ηγεμόνες και περίπου πενήντα ελεύθερες αυτοκρατορικές πόλεις είχαν επίσης αποκτήσει σημαντική ελευθερία δράσης. Σύμφωνα με τη συνθήκη δεν επιτρεπόταν θεωρητικά στους Γερμανούς ηγεμόνες και στις κυβερνήσεις των πόλεων να κηρύσσουν πόλεμο χωρίς τη συναίνεση της αυτοκρατορίας. Ωστόσο τους επιτρεπόταν επίσημα να

³¹ Γεώργιος Μ. Σπυρόπουλος, *Διεθνείς σχέσεις ρεαλιστική προσέγγιση θεωρία και πράξη*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 199

³² Adam Watson, *Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας μια συγκριτική ιστορική ανάλυση* [μτφ Λία Στρόικου], Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 334

συνάπτουν συμμαχίες με κράτη εκτός αυτής. Κατά συνέπεια, αναγνωρίζονταν ως ανεξάρτητα συστατικά μέρη του συστήματος κρατών και ως ευμετάβλητοι συμμετέχοντες στους θεσμούς της νέας διεθνούς κοινωνίας των ηγεμόνων. Τρίτον, υπήρχαν κράτη που είχαν συγκροτηθεί ξεχωριστά, με τους δικούς τους νόμους και θεσμούς, αλλά που ήταν εξαρτημένα. Τέτοια ήταν οι νότιες Κάτω Χώρες των Αψβούργων και διάφορα κράτη στην Ιταλία και γύρω από τη Βαλτική, καθώς και οι ευρωπαϊκές αποικίες στο Νέο Κόσμο» Επομένως το νέο σύστημα που δημιουργήθηκε στην ευρωπαϊκή ήπειρο δημιουργεί αυτό που ο H. Bull αναφέρει ως νέα διεθνή κοινωνία. Ο Bull και γενικά οι εκπρόσωποι της Βρετανικής Σχολής αποδέχονται την Βεσφαλία ως αρχέτυπο του συγχρόνου διεθνούς συστήματος, ωστόσο ως στιγμή ρήξης θεωρούν την σύνοδο του Κόνστανς όπου έθεσε τέρμα στο σχίσμα της καθολικής εκκλησίας³³.

Η ευρωπαϊκή κοινωνία κρατών γεννήθηκε από την πάλη μεταξύ των δυνάμεων που έρεπαν προς μία ηγεμονική τάξη πραγμάτων και εκείνων που κατάφεραν να ωθήσουν τη νέα Ευρώπη προς το άκρο των ανεξαρτησιών του φάσματός μας.³⁴ Η νέα «βεσφαλιανή τάξη» με τον τερματισμό του Τριακονταετή Πολέμου, εισάγει ένα νέο σύστημα όπου αποτρέπει την ακραία μορφή συμπεριφοράς καθώς τείνει να υιοθετεί έναν αντί-ηγεμονικό χαρακτήρα, αφήνοντας τα πλέον νέα έθνη-κράτη να επιβιώσουν στην νέα τάξη πραγμάτων. Έτσι γίνεται κατανοητό πως εκτός από τις δύο βασικές αρχές που σημειώθηκαν προηγουμένως, με την συνθήκη της Βεσφαλίας προστίθενται επιπλέον η αρχή της μη επέμβασης, η ειρηνική επίλυση των διαφορών καθώς και η αντί-ηγεμονική και αντί-αναθεωρητική εγρήγορση.³⁵ Ωστόσο στην συνθήκη της Βεσφαλίας δημιουργήθηκε ένα χάσμα ανάμεσα σε «αυτό που ισχύει» και σε «αυτό που θα έπρεπε να ισχύει». Πιο συγκεκριμένα, *de jure* η συνθήκη διέπταν από τις αρχές που αναλύσαμε προηγουμένως, αλλά *de facto* συνέβη, αυτό που η ιστορία μας έχει δείξει κατ' επανάληψη ότι συμβαίνει, δηλαδή ο αντί-ηγεμονικός συνασπισμός κατέστη η νέα ηγεμονική δύναμη. Ο αντί-ηγεμονικός συνασπισμός θεωρούταν η Γαλλία και η άνοδος της με την εμφάνιση του Λουδοβίκου XIV, θεωρούταν ισχυρός παράγων

³³ Γεώργιος Μ. Σπυρόπουλος, *Διεθνείς Σχέσεις Ρεαλιστική Προσέγγιση Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 200

³⁴ Adam Watson, [μτφ Λία Στρόικου], *Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας μια συγκριτική ιστορική ανάλυση*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.325

³⁵ Παναγιώτης Ήφαιστος «Το μεταβατικό σύστημα της Βεσφαλίας και του ΟΗΕ υπό την αίρεση των προϋποθέσεων που αναπτύσσονται στο κοσμοσυστημικό επίπεδο» 16 Δεκεμβρίου 2010, διαθέσιμο στο <http://www.ifestosedu.gr/105Ethnokratos.htm>, έγινε πρόσβαση στις 15 Φεβρουαρίου 2015

που θα μεταβάλλει τους συσχετισμούς ισχύος και πάλι από την κυριαρχία προς την ηγεμονία.

Στο νέο αυτό σύστημα της Βεσπφαλίας θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην έννοια της αντί-ηγεμονίας καθώς αυτή έγκειται στο γεγονός ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και ανταγωνιστικό. Πιο συγκεκριμένα η έλλειψη ρυθμιστικής αρχής είναι αυτή που διέπει την νέα τάξη πραγμάτων και προκαλεί έντονα το αίσθημα της αβεβαιότητας και της ανασφάλειας, ωθώντας έτσι τα κράτη στη μεγιστοποίηση του εθνικού τους συμφέροντος σε όρους ισχύος (θα γίνει ιδιαίτερη ανάλυση για την έννοια της ισχύς στην συνέχεια). Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να δώσουμε έμφαση το γεγονός ότι η Βεσπφαλία, πέρα από το ότι ήταν το πρώτο γενικό συνέδριο όλων των δυνάμεων της Ευρώπης, ήταν και αυτή η οποία άνοιξε τον δρόμο της εγκαθίδρυσης του μηχανισμού της ισορροπίας δυνάμεων ως ρυθμιστικής πλέον αρχής των διεθνών σχέσεων.

Στο νέο διεθνές σύστημα τα έθνη-κράτη παρουσιάζονται ως οι κύριοι δρώντες προσπαθώντας να παράξουν τις κατάλληλες συνθήκες βάση των οποίων θα διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη τόσο των ίδιων όσο και του συστήματος. Σε αυτό το καθεστώς αναρχίας και ανταγωνισμού τα έθνη κράτη αναγκάζονται τόσο από εσωτερικούς όσο και από εξωτερικούς παράγοντες να προβούν σε εκείνες τις πράξεις που θα τα καταστήσουν κυρίαρχα. Το «βεσπφαλιανό σύστημα» αφήνει την κορυφή της πυραμίδας κενή και τα έθνη κράτη προσπαθούν να κατακτήσουν την παγκόσμια ηγεμονία κατακτώντας την κορυφή. Στην περίπτωση αυτή το διεθνές σύστημα θεωρείται σαν μια πυραμίδα όπου η κορυφή της είναι κενή και οι διακλαδώσεις της είναι τα έθνη κράτη από τα ισχυρότερα στα λιγότερο ισχυρά.

Ωστόσο εδώ έγκειται και η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων οι οποίες διαχρονικά υποχρεούνται να παράγουν τα κατάλληλα φορτία ισχύος μεγιστοποιώντας έτσι την ασφάλεια τους και δημιουργώντας ανασφάλεια για τους ανταγωνιστές τους.

Συνοψίζοντας, η συνθήκη της Βεσπφαλίας θεωρείται από τους περισσότερους μελετητές ως το αρχέτυπο του σύγχρονου διεθνούς συστήματος. Η μετά-Βεσπφαλιανή τάξη πραγμάτων οδήγησε στην ανάπτυξη του εμπορίου, στην κυκλοφορία χρήματος, στην οργάνωση ενόπλων δυνάμεων και στρατιωτικής

τεχνολογίας και στην δημιουργία ισχυρής διοικητικής μηχανής (ισχυροποίηση του κράτους). Η κωδικοποίηση των συμφωνιών του Μίνστερ και του Όσναμπρυκ έδωσε την νομιμοποίηση στα νέα έθνη κράτη να διαχειρίζονται με διαφορετικό τρόπο τις διακρατικές σχέσεις και εισήγαγε την έννοια της ισορροπίας δυνάμεων ως ρυθμιστικής αρχής στις διεθνείς σχέσεις. Η αντί-ηγεμονική δομή που έλαβε το σύστημα έδωσε ευκαιρίες στο να αναδειχθούν καινούριες δυνάμεις οι οποίες αν και λιγότερο ισχυρές μπορούσαν να διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στη διεθνή αρένα. Επομένως γίνεται αντιληπτό πως με την νέα τάξη πραγμάτων επικρατεί αναρχία και ανταγωνιστικότητα και τα έθνη κράτη, είτε είναι ισχυρά, είτε λιγότερο ισχυρά, θα πρέπει να δρουν ορθολογικά έχοντας ως απώτερο σκοπό την μεγιστοποίηση του εθνικού τους συμφέροντος σε όρους ισχύος.

1.3 Η δομή, τα χαρακτηριστικά και ο τρόπος λειτουργίας του Διεθνούς Συστήματος

Θεμελιώδης παράγοντας για να κατανοήσουμε τα κίνητρα που οδηγούν τους δρώντες ενός συστήματος να επιλέγουν την υλοποίηση συγκεκριμένων στρατηγικών είναι η διερεύνηση του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αυτοί δραστηριοποιούνται. Αυτό το περιβάλλον για τα κράτη, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, είναι το «διεθνές σύστημα». Γενικά η έννοια του συστήματος³⁶ ορίζεται ως ένα σύνολο στοιχείων ή μερών τα οποία, μέσα από ένα πλέγμα σχέσεων, συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις αλληλεπίδρασης και αποτελούν μια ολότητα. Στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, το διεθνές σύστημα³⁷ μπορεί να καλύπτει ένα μεγάλο εύρος φαινομένων, από τις σποραδικές επαφές μεταξύ κρατών μέχρι και τις στενά αλληλοσυνδεόμενες σχέσεις μεταξύ τους. Ένα σύστημα κρατών (ή διεθνές σύστημα) δημιουργείται όταν δύο ή περισσότερα κράτη έχουν επαφές μεταξύ τους και αλληλοεπηρεάζονται σε τέτοιο επίπεδο ώστε η συμπεριφορά του ενός να αποτελεί μια σημαντική συνιστώσα για τους υπολογισμούς του άλλου. Στην παρούσα μελέτη ως ορισμός του διεθνούς συστήματος θα χρησιμοποιηθεί η προσαρμογή του ορισμού που ανέπτυξαν οι Robert Mundell και Alexander Swoboda ο οποίος καθορίζει ότι « Ένα σύστημα είναι ένα σύνολο διαφορετικών οντοτήτων, που ενώνονται μέσω τακτικής αλληλεπίδρασης σύμφωνα με μια μορφή ελέγχου». Από την προαναφερόμενη

³⁶ Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων και Υπηρεσιών, διαθέσιμο στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C122/38/218,1094/>, έγινε πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2015

³⁷ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 59-78

διατύπωση προκύπτει ότι η δομή του διεθνούς συστήματος έχει τρεις κύριες πτυχές.

Η πρώτη πτυχή αφορά τις «διάφορες οντότητες», του διεθνούς συστήματος. Αυτές οι «οντότητες» περιλαμβάνουν τα «κράτη» που χαρακτηρίζονται ως οι κυριότεροι δρώντες καθώς διάφοροι άλλοι διεθνικής ή διεθνούς φύσης δρώντες οι οποίοι, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, μπορούν να παίξουν, σημαντικό ρόλο. Η δεύτερη πτυχή είναι οι «τακτικές αλληλεπιδράσεις» μεταξύ των δρώντων του διεθνούς συστήματος οι οποίες μπορεί να είναι από σποραδικές ένοπλες συρράξεις μέχρι τα υψηλά επίπεδα οικονομικής και πολιτιστικής αλληλεξάρτησης του σύγχρονου κόσμου. Σε γενικές γραμμές οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών καλύπτουν τρεις ευρύτερους τομείς. Ο πρώτος είναι η διεξαγωγή της διπλωματίας, ο δεύτερος τομέας σχετίζεται με την ύπαρξη ορισμένων κανόνων πολέμου, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις κρατών που μοιράζονται την ίδια θρησκεία ή τον ίδιο πολιτισμό όπως πχ ο χειρισμός αιχμαλώτων και τα δικαιώματα των ουδετέρων και τελευταίος είναι ο τομέας που καλύπτει τις οικονομικές, εμπορικές και άλλες περιπτώσεις συνεργασίας μεταξύ των κρατών. Τέλος η τρίτη πτυχή, είναι η «μορφή ελέγχου» του συστήματος. Η κύρια έννοια της παραπάνω πτυχής είναι ότι ενώ το διεθνές σύστημα είναι «άναρχο» καθώς απουσιάζει μια επίσημη παγκόσμια κυβέρνηση, εν τούτοις ανάμεσα στα κράτη επικρατεί ένας «μεγάλος βαθμός τάξης» και το σύστημα ασκεί ένα βαθμό «σχετικού ελέγχου» στη συμπεριφορά τους. Αυτός ο έλεγχος στηρίζεται κυρίως στην κατανομή ισχύος μεταξύ των κρατών ή των πολιτικών συνασπισμών, στην ιεραρχία του γοήτρου ανάμεσα στα κράτη, η οποία εδράζεται στην οικονομική και στρατιωτική τους ισχύ και τέλος στο σύνολο των δικαιωμάτων και των κανόνων που διέπουν ή τουλάχιστον επηρεάζουν τις αλληλεπιδράσεις των κρατών. Από όλα τα παραπάνω διαφαίνεται ότι η δομή του διεθνούς συστήματος είναι άναρχη χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι οι σχέσεις μεταξύ των κρατών παρουσιάζουν χάος και αταξία.

Στη συνέχεια μετά τη δομή, θα προσδιορίσουμε τα χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος μέσα από τη σχέση που αυτό μπορεί να έχει με την ισχύ αλλά και τις οικουμενικές αρχές της δικαιοσύνης, της ισότητας και της ηθικής. Όπως

ήδη έχει προαναφερθεί οι κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος είναι τα κράτη³⁸ τα οποία λόγω των ιστορικών τους καταβολών λειτουργούν και συμπεριφέρονται στη βάση των εθνικών τους συμφερόντων. Λόγω της απουσίας μια παγκόσμιας διακυβέρνησης, στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει μια κοινή αποδεκτή έννοια ως προς τι συνιστά παγκόσμια δικαιοσύνη και οι κυβερνήσεις προσδιορίζουν ή αλλάζουν τις θέσεις τους ανάλογα με τα εθνικά τους συμφέροντα. Επιπλέον τα κράτη³⁹ για να μπορέσουν να επιβιώσουν και να προασπίσουν τα συμφέροντα τους είναι αναγκασμένα να αναζητούν ισχύ και αυτό γιατί η ισχύς είναι το καλύτερο μέσο επιβίωσης. Η διεθνής πολιτική⁴⁰ λοιπόν είναι ένας αγώνας για ισχύ σε ένα άναρχο διεθνές περιβάλλον μέσα στο οποίο τα κράτη έχουν διαφορετικές ικανότητες (μεγάλες δυνάμεις και λιγότερο ισχυρά κράτη) για να υλοποιήσουν τους στόχους και τα συμφέροντα τους. Ο πλέον αποσταθεροποιητικός παράγοντας του διεθνούς συστήματος είναι η τάση που υπάρχει μέσα σε αυτό, λόγω πολιτικών οικονομικών τεχνολογικών ή άλλων αλλαγών να αλλάζει η ισχύς των κρατών μελών του με διαφορετικό ρυθμό και να προκαλείται ανακατανομή της υφιστάμενης ισχύος⁴¹.

Είναι ξεκάθαρο ότι η ισχύς αποτελεί το κυριότερο χαρακτηριστικό λειτουργίας του διεθνούς συστήματος ενώ η επιθυμία μεγιστοποίησής της δεν απορρέει από μεμονωμένες προτιμήσεις των κρατών αλλά είναι έκφραση της λειτουργίας του ίδιου του συστήματος. Στο προαναφερόμενο σύστημα όπου κυριαρχεί η ισχύ και τα διαφορετικά εθνικά και κρατικά συμφέροντα δεν είναι δυνατόν να υπάρξει οποιαδήποτε έννοια ισότητας καθώς μπορεί όλα τα κράτη να θεωρούνται ισότιμες μονάδες, διαφοροποιούνται όμως ως προς την ισχύ και τις δυνατότητες που έχουν. Όλα τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος εμποδίζουν την αποδοχή του αξιώματος⁴² ότι το καλό του συνόλου προηγείται του καλού του μέρους. Σήμερα παρά τους ευσεβείς πόθους, οι λαοί διστάζουν να ενεργήσουν με βάση την πεποίθηση ότι το καλό του κόσμου είναι σπουδαιότερο από το καλό της χώρας τους με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η ύπαρξη μιας διεθνούς ηθικής που θα υπερβαίνει τα ζωτικά συμφέροντα.

³⁸ Κων/νος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοττά, *30 Χρόνια Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 190-191

³⁹ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010, σελ. 46-47

⁴⁰ Ειρήνη Χειλά, *Διεθνής κοινωνία διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις, Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 2006, σελ. 87-88

⁴¹ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική*, [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 39

⁴² Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων* [μτφ Ηράκλεια Στρούκου], Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ.216-218

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη της δομής και της φύσης του διεθνούς συστήματος θα μπορούσαμε συνοπτικά να πούμε ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, χωρίς αυτό να σημαίνει την ύπαρξη αταξίας ή χάους, με κύριο χαρακτηριστικό του την απουσία των οικουμενικών αρχών της δικαιοσύνης, της ισότητας και της ηθικής, έχοντας ως πυρήνα της λειτουργίας του την ισχύ η οποία ουσιαστικά ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών.

Το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα της μελέτης είναι η περίοδος από το τέλος του ψυχρού πολέμου μέχρι και τις μέρες μας. Από το 1945 έως και το 1991, είναι η περίοδος του Ψυχρού πολέμου, η οποία χαρακτηρίζεται από πολιτικές διενέξεις, πολιτική ένταση και οικονομικό ανταγωνισμό μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και της Αμερικής. Το διεθνές σύστημα την προαναφερόμενη περίοδο ήταν διπολικό και παρά το γεγονός ότι τα αντίπαλα μέρη δεν αντιπαρατάχθηκαν ποτέ στρατιωτικά, αυτός ο ανταγωνισμός χαρακτηρίστηκε από τη δημιουργία στρατιωτικών συνασπισμών, στρατηγικών ενεργειών, αγώνα για τον πυρηνικό εξοπλισμό, προπαγάνδα και κυρίως τεχνολογικό ανταγωνισμό.

Η μετα-διπολική περίοδο⁴³, η οποία όπως προαναφέρθηκε αποτελεί και την περίοδο που εξετάζεται στην παρούσα μελέτη, μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ από το 1991 μέχρι και σήμερα χαρακτηρίζεται από την παρουσία στο διεθνές σύστημα μιας και μόνης παγκόσμιας δύναμης, αυτής των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Οι ΗΠΑ είναι η μόνη δύναμη, η οποία έχει επιτύχει την πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση του δικού της φυσικού γεωγραφικού χώρου (Raum), καθιστώντας τον, ομοιογενή, ενώ είναι σε θέση να τον υπερασπίζεται αποτελεσματικά έναντι οποιονδήποτε απειλών αναδεικνύοντας τον από γεωστρατηγικής και γεωοικονομικής απόψεως, σε «Μείζονα Χώρο». Επιπλέον, οι ΗΠΑ ως ναυτική δύναμη είναι η μόνη δύναμη που διαθέτει δυνατότητες αναπτύξεως δράσεως σε παγκόσμιο/πλανητικό επίπεδο, τις οποίες σε καμία περίπτωση δεν επιθυμεί να τις δει να συρρικνώνονται ή να παρεμποδίζονται από άλλες δυνάμεις. Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι, παρόλο που οι ΗΠΑ είναι η μόνη παγκόσμια δύναμη, δεν είναι όμως και η μόνη μεγάλη δύναμη, με αποτέλεσμα το υφιστάμενο διεθνές σύστημα το οποίο χαρακτηρίζεται ως «μονο-πολυπολικό» (uni-multipolar system) να είναι ένα μεταβατικό φαινόμενο χρονικής διάρκειας μερικών δεκαετιών μέχρι την ολοκληρωτική διαμόρφωση ενός νέου πολυπολικού συστήματος (multipolar system)

⁴³ Ηλίας Ηλιόπουλος, *Ζητήματα Γεωπολιτικής & Διπλωματίας Ναυτικών και Ηπειρωτικών Δυνάμεων στον Σύγχρονο Κόσμο*, Αθήνα, Παπαζήση, 2008, σελ 13-15

του 21^{ου} αιώνα. Κατά την ανάλυσή τους το αυριανό διεθνές σύστημα θα αποτελείται από πέντε ή έξι ισχυρούς πόλους ισχύος μεταξύ των οποίων οι ΗΠΑ θα κατέχουν, στην πλέον ευνοϊκή για αυτές περίπτωση, την θέση του πρώτου μεταξύ ίσων (*primus inter pares*), ενώ στην χειρότερη για τις ίδιες περίπτωση θα υπερκερασθούν από μια Ευρασιατική δύναμη.

1.4 Οι Διεθνείς Οργανισμοί και ο ρόλος τους στο διεθνές σύστημα

Η συνύπαρξη των κρατών στο πλαίσιο του διεθνούς περιβάλλοντος δημιούργησε την πρακτική ανάγκη της συνεργασίας αλλά και της οργάνωσης των σχέσεων μεταξύ τους. Οι διεθνείς Οργανισμοί⁴⁴ δεν έχουν δικό τους έδαφος αλλά εγκαθίστανται και λειτουργούν σε εδάφη που υπάγονται στην κρατική κυριαρχία και δεν είναι ουσιαστικά τίποτε άλλο παρά η οργανωμένη, από νομική άποψη, συνεργασία μεταξύ των κρατών για την εξυπηρέτηση ενός συγκεκριμένου σκοπού. Συνεπώς ένας διεθνής οργανισμός δεν είναι ξένος προς τα κράτη καθώς είναι ένας μόνιμος νομικός μηχανισμός προς πραγματοποίηση της συνεργασίας μεταξύ ορισμένων κρατών σε συγκεκριμένο τομέα. Τα παραπάνω δείχνουν, αφενός μεν τη διαφορά μεταξύ των κρατών και των διεθνών οργανισμών καθώς αυτοί δημιουργούνται δευτερογενώς σχετικά με τα κράτη⁴⁵ και επιπλέον διαφαίνεται και η διαφορά με τις μη Κυβερνητικές Οργανώσεις στις οποίες συνήθως συμμετέχουν ιδιώτες ως άτομα ή ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και όχι συντεταγμένες πολιτείες. Ο διεθνής οργανισμός⁴⁶ είναι μια ιδιαίτερη οντότητα, χωριστή όχι μόνο από άλλα υποκείμενα αλλά και από αυτά τα στοιχεία που τον αποτελούν, δηλαδή τα κράτη-μέλη. Η ιδιαιτερότητα αυτή εκφράζεται:

❖ *Με την νομική προσωπικότητα που έχει ο οργανισμός, η οποία τον εξατομικεύει με τα άλλα υποκείμενα του διεθνούς συστήματος.*

❖ *Με τη δράση του στο διεθνές επίπεδο που καταλογίζεται σε αυτόν και μόνο και όχι σε άλλα υποκείμενα.*

⁴⁴ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, *Δομή και λειτουργία των διεθνών οργανισμών (τεύχος Α)*, Αθήνα-Κομοτηνή), Αντ. Ν. Σάκουλλα, σελ. 63

⁴⁵ Σ. Βαρουξάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί* (τόμος Β'), Αθήνα, Παπαζήση, 1987, σελ. 17

⁴⁶ Σ. Βαρουξάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί* (τόμος Β'), σελ. 169

Με την ίδρυσή του ο διεθνής οργανισμός αποκτά τη νομική του προσωπικότητα έναντι της έννομης τάξης που τον αναγνωρίζει ως υποκείμενο. Την ιδιαίτερη βούληση του εκδηλώνει ο οργανισμός με τις πράξεις και την εν γένει δράση του. Πράξη του διεθνούς οργανισμού είναι ο γενικός όρος με τον οποίο εννοούμε την κατάληξη κάθε διαβουλεύσεως ενός οργάνου του διεθνούς οργανισμού, σύμφωνα με προκαθορισμένους διαδικαστικούς κανόνες, η οποία παρουσιάζεται ως χωριστή νομική βούληση του οργανισμού.⁴⁷ Η πράξη του διεθνούς οργανισμού για την ολοκλήρωσή της διέρχεται από ορισμένα στάδια. Η υλοποίηση ή η πραγματοποίηση της πράξης του διεθνούς οργανισμού αποτελεί το τελικό στάδιο της διαδικασίας της δράσης του το οποίο είναι το σημαντικότερο αλλά και το δυσχερέστερο, διότι ο οργανισμός δεν έχει συνήθως τα μέσα να επιβάλλει τη βούλησή του. Τις εξωτερικές πράξεις οι οποίες απευθύνονται στα κράτη μπορούμε να τις διακρίνουμε στις παρακάτω κατηγορίες:

❖ **Αποφάσεις⁴⁸:** Ως "απόφαση" εννοούμε τις υποχρεωτικές πράξεις των διεθνών οργανισμών, οι οποίες είτε μεταβάλλουν το δίκαιο που ισχύει, είτε υποχρεώνουν τα κράτη προς τούτο. Οι "αποφάσεις" είναι η σημαντικότερη κατηγορία των πράξεων, ακριβώς λόγω της υποχρεωτικής τυπικής δυνάμεως του. Μετά τον Β΄ΠΠ στην ψήφιση των αποφάσεων επικράτησε η αρχή της πλειοψηφίας. Η γενίκευση αυτής της αρχής συνέβαλλε στην ενίσχυση της απόψεως ότι οι αποφάσεις των διεθνών οργανισμών δεν είναι υποχρεωτικές καθώς γίνεται γενικά δεκτό, ότι δεν είναι δυνατόν ένα κράτος να δεσμεύεται από μια απόφαση ενός διεθνούς οργάνου στην οποία έχει αντιταχθεί.

❖ **Συστάσεις⁴⁹:** Οι "συστάσεις" είναι πράξεις των διεθνών οργανισμών οι οποίες δεν έχουν υποχρεωτικό τυπικό κύρος. Οι συνέπειες που προκύπτουν από την πράξη αυτή δεν έχουν νομική αλλά πολιτική αξία. Ένα κράτος είναι δυνατό να εφαρμόσει μια σύσταση που του έχει απευθύνει ένας διεθνής όργανο, όμως μπορεί και να την αγνοήσει εάν του το επιτρέπει ο συσχετισμός δυνάμεων.

⁴⁷ Σ. Βαρουζάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί* (τόμος Β'), σελ. 171

⁴⁸ Σ. Βαρουζάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί* (τόμος Β'), σελ. 176-177

⁴⁹ Σ. Βαρουζάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί* (τόμος Β'), Αθήνα, Παπαζήση, 1987, σελ. 178

❖ **Διακηρύξεις**⁵⁰: Η "διακήρυξη" είναι ένα πανηγυρικό έγγραφο που αναφέρεται σε θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος και δεν έχει σκοπό να συστήσει ή να επιβάλλει μεταβολή του status quo που υπάρχει αλλά να διακηρύξει δηλαδή να κάνει πανηγυρικά γνωστή τη διαπίστωση υπάρξεως και ισχύος ορισμένων αρχών. Η "διακήρυξη" είναι μια πανηγυρική πράξη ενός διεθνούς οργανισμού με αναγνωρισμένο πολιτικό κύρος χωρίς όμως αναγκαστικά με ισχυρότερη νομική αξία.

❖ **Συμβάσεις**⁵¹: Οι "συμβάσεις" είναι πράξεις που πραγματοποιεί ένας διεθνής οργανισμός από τις οποίες δεν δεσμεύεται το κράτος εάν δεν την αποδεχθεί ρητά. Όμως και οι περιπτώσεις ρητής αποδοχής δεν παρέχουν πάντα εγγύηση εκτελέσεως.

❖ **Δικαστικές Αποφάσεις**⁵²: Είναι πράξεις των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων οι οποίες από νομική άποψη έχουν υποχρεωτική ισχύ αλλά δεν υπάρχει εγγύηση εκτελέσεώς τους από διεθνή όργανα και η εκτέλεσή τους επαφίεται στις εθνικές δικαιοδοσίες.

Από την προαναφερόμενη συνοπτική ανάλυση των πράξεων των διεθνών οργανισμών προκύπτει ότι ακόμα και οι αποφάσεις που από τυπική νομική άποψη είναι υποχρεωτικές για τα κράτη, είναι δυνατό να μείνουν ανεφάρμοστες. Η αδυναμία των διεθνών οργανισμών ευρίσκεται στο γεγονός ότι, δεν διαθέτουν έναν μηχανισμό που θα οδηγεί τα μέλη που αρνούνται να σεβαστούν μια απόφασή τους στην εφαρμογή και στην εκτέλεση της. Η εφαρμογή μιας πράξης ενός διεθνούς οργανισμού, λόγω απουσίας του αναφερόμενου μηχανισμού μπορεί να γίνει με έμμεσους τρόπους οι οποίοι όμως δεν εξασφαλίζουν πάντα την εκτέλεση της απόφασης και επιπλέον μειώνουν το κύρος των διεθνών οργανισμών. Οι υποχρεωτικές αποφάσεις μπορούν να εφαρμοσθούν είτε από την άσκηση πειθούς ή πίεσης από άλλα ενδιαφερόμενα κράτη, είτε από την επιβολή αντιποίνων τα οποία δεν τοποθετούνται στο πλαίσιο του δικαίου αλλά καθαρά στο πολιτικό πλαίσιο, είτε με την εξεύρεση μιας συμβιβαστικής λύσης η οποία παρέχει στο κράτος που

⁵⁰ Σ. Βαρουζάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί (τόμος Β')*, σελ. 179-180

⁵¹ Σ. Βαρουζάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί (τόμος Β')*, σελ. 180

⁵² Σ. Βαρουζάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί (τόμος Β')*, σελ. 180-181

αρνείται να εφαρμόσει κάποια πράξη ανταλλάγματα⁵³ θέτοντας ως προτεραιότητα την μερική εφαρμογή από την μη εφαρμογή.

Πέρα από την απουσία του μηχανισμού επιβολής των αποφάσεων των διεθνών οργανισμών, οι ιδεολογικές αντιπαραθέσεις⁵⁴ μεταξύ των κρατών, οι οικονομικοί ανταγωνισμοί μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών ή μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσομένων κρατών και οι συγκρούσεις των εθνικών συμφερόντων που πολλές φορές παίρνουν την μορφή ενόπλων συρράξεων καταστρέφουν τις γέφυρες και τους διαύλους της διεθνούς συνεργασίας υποβαθμίζοντας περαιτέρω τον ρόλο και τη σημασία των διεθνών οργανισμών. Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να εξάγουμε δυο σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με τα κράτη, τους διεθνείς οργανισμούς και τον ρόλο τους στο διεθνές σύστημα:

❖ **Τα κράτη** αποτελούν τα πρωτογενή μέλη της διεθνούς κοινωνίας και ως φορείς πολιτικής εξουσίας ασκούν αποκλειστική κυριαρχία στο έδαφος τους.

❖ **Οι διεθνείς οργανισμοί**, σε αντίθεση με τα κράτη, δημιουργούνται δευτερογενώς, δεν ασκούν κυριαρχία, καθώς δεν έχουν δικό τους έδαφος, αλλά ασκούν ορισμένες αρμοδιότητες σε συγκεκριμένα θέματα που παρέχονται από τα κράτη.

Οι διεθνείς οργανισμοί είναι ένα σύνολο κρατών που συνενώνονται με μόνιμους νομικούς δεσμούς σε ενιαία νομικά πρόσωπα τα οποία συμβάλλουν στην τάξη του διεθνούς συστήματος εξασφαλίζοντας όχι μόνο την συνύπαρξη αλλά και την οργάνωση των διακρατικών σχέσεων. Παρόλη την παραπάνω θεσμική τους αναγκαιότητα αλλά και σπουδαιότητα, η ανυπαρξία ενός είδους μηχανισμού που να οδηγεί ένα κράτος μέλος να σεβαστεί μια απόφαση του σε συνδυασμό με τις ιδεολογικές αντιπαραθέσεις μεταξύ των κρατών, τους οικονομικούς ανταγωνισμούς και τις συγκρούσεις των εθνικών συμφερόντων αποδυναμώνουν το κύρος αλλά και τον ρόλο τους των διεθνών οργανισμών στο διεθνές σύστημα. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τον ΟΗΕ⁵⁵ ο οποίος μέχρι σήμερα σε άνω

⁵³ Σ. Βαρουζάκης, *Διεθνείς Οργανισμοί* (τόμος Β'), σελ. 176-177

⁵⁴ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, *Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1984, σελ 167-170

⁵⁵ Αλέξης Ηρακλείδης, *Η διεθνής κοινωνία και οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων Μια κριτική περιδιάβαση*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2000, σελ. 232

των εκατό πενήντα εσωτερικών ένοπλων συγκρούσεων δεν κατόρθωσε παρά μόνο στην καλύτερη περίπτωση, να καταδικάσει το γεγονός και να συστήσει εκχειρία, να αποπειραθεί μεσολάβηση (συνήθως ανεπιτυχή) ή να αποστείλει ειρηνευτικές δυνάμεις. Στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων απλώς δεν μπόρεσε να κάνει τίποτα ενώ οι νεκροί έφθαναν τις πολλές χιλιάδες (πχ Μπιάφρα, Νότιο Σουδάν Κουρδικό στην Τουρκία κλπ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΡΑΤΗ

2.1 Προσδιορισμός και ο ρόλος της ισχύος

Η ισχύς⁵⁶ είναι μια από τις συχνότερα χρησιμοποιούμενες λέξεις στην μελέτη των διεθνών σχέσεων. Η απουσία από το διεθνές πεδίο αποτελεσματικών θεσμών και διαδικασιών για την επίλυση διενέξεων, ανάλογα με εκείνα που έχουν τα περισσότερα εσωτερικά πολιτικά συστήματα, καθιστά το στοιχείο της ισχύος πιο φανερό από ότι στο εσωτερικό επίπεδο. Σύμφωνα με τον Frederick L. Schuman, σε ένα διεθνές σύστημα που δεν διαθέτει κοινή κυβέρνηση, κάθε μονάδα "αναγκαστικά στηρίζει την ασφάλειά της στην ισχύ της και έχει μόνιμα στραμμένη την προσοχή της στην ισχύ των γειτόνων της". Προεκτείνοντας την παραπάνω θέση θα μπορούσαμε να πούμε ότι, η σημαντικότερη (όχι η μόνη) διεθνής λειτουργία ενός κράτους είναι μέσω της ισχύος του να προστατεύει τα προσωπικά δικαιώματα και την ασφάλεια των μελών του απέναντι στους πολίτες και στις ενέργειες των άλλων κρατών⁵⁷.

Η έννοια της ισχύος στο βάθος της ιστορίας έχει αναλυθεί και επεξεργασθεί από πάρα πολλούς θεωρητικούς και διανοητές. Ο πρώτος που την αναφέρει και την ανάγει σε κεντρικό ζήτημα της διεθνούς πολιτικής είναι ο Θουκυδίδης ο οποίος στον περίφημο διάλογο των Μηλίων αναδεικνύει με εξαιρετική σαφήνεια την αντίθεση μεταξύ της ισχύος και του νόμου. Μέσα από το κλασικό εκβιαστικό δίλημμα που έθεσαν οι Αθηναίοι στους Μήλιους «υποταγή ή πόλεμος» διαφαίνεται ότι στο

⁵⁶ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzograff, Jr. *Ανταγωνιστικές θεωρίες διεθνών σχέσεων, μια συνολική αποτίμηση (τόμος Α')*, [μτφ Θανάσης Αθανασίου & Νικηφόρος Σταματάκης], Αθήνα, Παπαζήση, 1992 σελ. 118-119

⁵⁷ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 45

άναρχο διεθνές σύστημα, όταν ο συσχετισμός ισχύος δεν επιτρέπει σε καμία πλευρά να επιβάλλει την θέλησή της μόνο τότε έχουν αξία τα νομικά επιχειρήματα. Αν όμως υπάρχει ασυμμετρία ισχύος, τότε ο αδύνατος δεν σώζεται από την επίκληση των αρχών του δικαίου με αποτέλεσμα «ο ισχυρός να επιβάλλει όσα του επιτρέπει η δύναμή του ενώ ο αδύναμος να υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του»⁵⁸. Παρακάτω θα αναφερθούν οι ορισμοί που έχουν δοθεί στην ισχύ από μεγάλους διανοητές του 20^{ου} αιώνα.

Ο Edward Carr υποστηρίζει πως η ισχύς είναι η ικανότητα των κρατών να επιβάλλουν τη βούλησή τους τόσο στο εσωτερικό τους όσο και στο εξωτερικό⁵⁹. Θεωρεί ότι η ισχύς είναι ένα βασικό στοιχείο της «πολιτικής» και χρησιμοποιείται από αυτήν μόνο για δραστηριότητες του κράτους που αφορούν στην «διαφορά ισχύος», οι οποίες όμως μόλις επιλυθούν παύουν να είναι πολιτικές και μετατρέπονται σε ζήτημα διοικητικής ρουτίνας. Στην διεθνή σφαίρα, διαχωρίζει την πολιτική ισχύ σε τρεις κατηγορίες, την στρατιωτική, την οικονομική και την ισχύ της πειθούς⁶⁰. Ο Martin Wight θεωρεί ότι η εθνική ισχύς και το εθνικό συμφέρον είναι αμοιβαία σχετιζόμενα καθώς η πρώτη έννοια αφορά την ικανότητα και η δεύτερη το δικαίωμα ενός κράτους αναφέροντας ταυτόχρονα ότι οι παραπάνω έννοιες αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος⁶¹.

Ο Arnold Wolfers⁶² υποστηρίζει ότι η ισχύς είναι η ικανότητα να ωθήσεις ή να υποχρεώσεις τους άλλους να κάνουν εκείνο που θέλεις να κάνουν και να μην κάνουν εκείνο που δεν θέλεις να κάνουν. Κατά τον Nicholas Spykman, κάθε πολιτισμένη ζωή στηρίζεται σε τελική ανάλυση στην ισχύ. Ισχύς είναι η ικανότητα να στραφεί η ατομική ή η ανθρώπινη συλλογικότητα σε κάποιο επιθυμητό πρότυπο με την πειθώ, την αγορά, την ανταλλαγή ή τον καταναγκασμό.

Ο John J. Mearsheimer υποστηρίζει, «ότι είναι τα χρήματα για τα οικονομικά είναι η ισχύς για τις διεθνείς σχέσεις»⁶³. Θεωρεί ότι η ισχύς μπορεί να οριστεί με δυο διαφορετικούς τρόπους και δεν αντιπροσωπεύει τίποτα περισσότερο από τα συγκεκριμένα στοιχεία ή τους υλικούς πόρους που έχει στη διάθεσή του ένα κράτος. Αναφέρει ότι άλλοι μελετητές ορίζουν την ισχύ με όρους αποτελεσμάτων στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών και θεωρούν ότι ισχύς είναι η ικανότητα ενός

⁵⁸ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010, σελ. 44

⁵⁹ Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων* [μτφ Ηράκλεια Στροϊκού], Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ. 133

⁶⁰ Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, σελ. 139 και σελ. 154

⁶¹ Martin Wight, *Διεθνής θεωρία τα τρία ρεύματα σκέψης*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 139

⁶² James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzograff, Jr. *Ανταγωνιστικές θεωρίες διεθνών σχέσεων, Μια συνολική αποτίμηση (τόμος Α')* [μτφ Θανάσης Αθανασίου & Νικηφόρος Σταματάκης], Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 119

⁶³ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα 2006, σελ. 41-42

κράτους να υποχρεώσει ένα άλλο κράτος να κάνει κάτι⁶⁴. Ο Morgenthau υποστηρίζει ότι τα κράτη έχουν μια έμφυτη επιθυμία να προσπαθούν να αποκτήσουν ισχύ και καθορίζει οκτώ συντελεστές της, τη γεωγραφία, τις φυσικές πηγές πλούτου, την βιομηχανική ικανότητα, την στρατιωτική προετοιμασία, τον πληθυσμό την εθνική ομοιογένεια, το φρόνημα και την ποιότητα διπλωματίας. Από την άλλη πλευρά ο Waltz θεωρεί ότι η αναζήτηση ισχύος δεν οφείλεται στα κράτη αλλά στην ίδια τη δομή του διεθνούς συστήματος η οποία τα υποχρεώνει να επιδιώκουν ισχύ προκειμένου να ενισχύσουν τις προοπτικές για επιβίωση τους⁶⁵.

Ο Robert Gilpin αναφέρει ότι ο πλέον αποσταθεροποιητικός παράγοντας στις διακρατικές σχέσεις είναι η τάση που υπάρχει σε ένα διεθνές σύστημα, λόγω των πολιτικών, οικονομικών και τεχνολογικών εξελίξεων, να αλλάζει η ισχύς των κρατών - μελών του με διαφορετικό ρυθμό. Με το πέρασμα του χρόνου η διαφορετική αύξηση της ισχύος των διαφόρων κρατών του συστήματος προκαλεί μια θεμελιώδη ανακατανομή ισχύος στο σύστημα. Ο Gilpin προσδιορίζει την έννοια της ισχύος κυρίως στις στρατιωτικές, οικονομικές και τεχνολογικές ικανότητες των κρατών⁶⁶.

Ο Joseph Nye⁶⁷ εισάγει μια νέα διάκριση της ισχύος. Δίδοντας έμφαση στο εμπόριο και την οικονομία ως τους δύο πυλώνες της αλληλεξάρτησης και της ισχύος, χρησιμοποιεί τον όρο ήπια ισχύς (soft power) σε αντιδιαστολή προς την σκληρή ισχύ (hard power) η οποία βασίζεται στη χρησιμοποίηση του πειθαναγκασμού με χρήση κυρίως της στρατιωτικής και της οικονομικής ισχύος. Εστίασε στην ήπια ισχύ θεωρώντας ότι τα στρατιωτικά μέσα έχουν ήδη αναλυθεί πολύ.

Από την πλευρά των Ελλήνων επιστημόνων ο καθηγητής Θεόδωρος Κουλουμπής⁶⁸ υποστηρίζει πως η ισχύς είναι μια πολύ γενική έννοια που δηλώνει οτιδήποτε επιβάλλει και διατηρεί τον έλεγχο ενός δρώντος «Α» σε έναν άλλο δρώντα «Β». Θεωρεί ότι η ισχύς μπορεί να ιδωθεί ως συνισταμένη τριών σημαντικών συνιστωσών. Η πρώτη είναι ο καταναγκασμός ο οποίος μπορεί να ορισθεί ως απερίφραστη απειλή ή χρήση στρατιωτικών, οικονομικών, ή άλλων μέσων επιβολής της θέλησης του δρώντος «Α» επί του δρώντος «Β» για την επίτευξη των πολιτικών στόχων του δρώντος «Α». Η δεύτερη συνιστώσα είναι η επιρροή η οποία ορίζεται ως χρήση μέσων πειθούς (εξαιρουμένου του εξαναγκασμού), από τον δρώντα «Α» για να διατηρηθεί ή να μεταβληθεί η

⁶⁴ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, σελ.130

⁶⁵ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, σελ.46

⁶⁶ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 39

⁶⁷ Ιωάννης Παρίσης, *Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα*, Αθήνα, Ινφογνώμων, 2011, σελ. 10

⁶⁸ Θεόδωρος Κουλουμπής, *Διεθνείς σχέσεις Εξουσία και Δικαιοσύνη*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ. 89-90

συμπεριφορά του δρώντος «B» κατά τρόπο που να ταιριάζει στις προτιμήσεις του δρώντος «A». Η τρίτη συνιστώσα είναι η αυθεντία, η οποία ορίζεται ως εκούσια συμμόρφωση του δρώντος «B» στις καθοδηγήσεις ή εντολές του δρώντος «A» η οποία πηγάζει από τις αντιλήψεις του «B» για τον «A» όπως ο σεβασμός, η αλληλεγγύη και συμπάθεια.

Από την πλευρά του ο καθηγητής Ιωάννης Μάζης διακρίνει τις διαστάσεις της ισχύος σε οικονομική, τεχνολογική στρατιωτική, πολιτιστική, πολιτική, γεωγραφική και ανθρώπινη. Θεωρεί ότι όσο λιγότερες διαστάσεις ισχύος διαθέτει μια χώρα τόσο πιο πολύ υπόκειται στην επιρροή των άλλων χωρών και πιο ευάλωτη γίνεται στις μεταβολές του γεωστρατηγικού status quo⁶⁹. Ο καθηγητής Ηλίας Κουσκουβέλης στο βιβλίο του μνημονεύει τους ποικίλους ορισμούς της ισχύος διαφόρων διανοητών. Αναφέρει τον Raymond Aron σύμφωνα με τον οποίο η ισχύς μιας χώρας μετριέται κυρίως με τη στρατιωτική και την οικονομική της δύναμη ή με τα αποτελέσματα που αυτές μπορούν να προκαλέσουν⁷⁰. Στη συνέχεια δίδει τον ορισμό του Kindleberger⁷¹ ο οποίος καθορίζει ότι η ισχύς είναι η δύναμη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά, δηλαδή δύναμη και ικανότητα αποτελεσματικής χρήσης της. Υποστηρίζει ότι το ισχυρός ή ισχυρότερος, το μέγεθος δηλαδή της ισχύος αποτιμάται με βάση το είδος και το μέγεθος των συντελεστών ισχύος που διαθέτει και τη σύγκρισή τους με τους αντίστοιχους άλλων παραγόντων⁷². Κατηγοριοποιεί τους συντελεστές ισχύος σε υλικούς (ή αντικειμενικούς) όπως η γεωγραφία, ο πληθυσμός, οι πηγές πλούτου και οι Ένοπλες Δυνάμεις, σε λειτουργικούς, όπως το πολιτικό σύστημα, η διοίκηση, η ικανότητα στρατιωτικής κινητοποίησης και θέση του κράτους στο διεθνές σύστημα και σε υποκειμενικούς όπως η ηγεσία και το διεθνές κύρος.⁷³

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι η ισχύς από την εποχή του Θουκυδίδη ευρίσκεται στην καρδιά της διεθνούς πολιτικής⁷⁴ καθώς διαμορφώνει τις σχέσεις ενός κράτους με τους υπόλοιπους διεθνείς δρώντες (εξωτερική του πολιτική), ενώ οι υπολογισμοί για αυτήν μας δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη σκέφτονται τον κόσμο γύρω τους. Η έννοια της ισχύος μπορεί να εκλάβει διαφορετικές σημασίες και να εμφανίζεται είτε ως δύναμη σηματοδοτώντας την υλική πλευρά της ισχύος, είτε ως εξουσία αναφερόμενη στο νομιμοποιημένο δικαίωμα επιβολής της

⁶⁹ Ιωάννης Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο ελληνικό αμυντικό δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ.26-27 και 121-122

⁷⁰ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις* Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 142-143

⁷¹ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, σελ 141

⁷² Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, σελ 144

⁷³ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, σελ. 148

⁷⁴ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα 2006, σελ. 127

έναντι άλλων, είτε ως επιρροή που συναντάται κυρίως στον τομέα του πνεύματος και του συναισθήματος.

Οι συντελεστές οι οποίοι συμβάλλουν στην μεταβολή της ισχύος ενός κράτους όπως προαναφέρθηκε διαφέρουν ανάλογα με την περίπτωση και για αυτό τον λόγο τα κράτη δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον κάθε συντελεστή ξεχωριστά αλλά τους χρησιμοποιούν συνδυαστικά προκειμένου να χρησιμοποιήσουν τα οφέλη τους. Στην παρούσα μελέτη ως συντελεστές ισχύος θα χρησιμοποιήσω τους παρακάτω αντικειμενικούς και υποκειμενικούς όρους τους οποίους θεωρώ ως τους σημαντικότερους καθώς καθορίζουν την θέση ενός κράτους μέσα στο διεθνές σύστημα (μικρές, μεσαίες ή μεγάλες δυνάμεις) και επηρεάζουν τη διαμόρφωση της στρατηγικής τους :

- ❖ **Γεωγραφία** η οποία συναρτάται με την έκταση, τη μορφολογία εδάφους, το κλίμα και τη θέση μια χώρας στο άμεσο περιβάλλον της και στο ευρύτερο διεθνές σύστημα.

- ❖ **Ο πληθυσμός** ο οποίος έχει να κάνει με το μέγεθος αλλά και την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού μιας χώρας.

- ❖ **Η οικονομία** μέσα στην οποία περιλαμβάνεται η βιομηχανία, ο ορυκτός πλούτος, το εμπόριο και η γενικότερη οικονομική πολιτική ενός κράτους. Το ΑΕΠ το οποίο αντιπροσωπεύει ολόκληρη την παραγωγή ενός κράτους μέσα σε ένα έτος είναι ένα αξιόπιστος δείκτης της οικονομικής ισχύος μιας χώρας.

- ❖ **Οι Ένοπλες Δυνάμεις.** των οποίων η ισχύς εξαρτάται από το μέγεθος, την οργάνωση και τον εξοπλισμό τους. Η στρατιωτική ισχύς είναι άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομία και τον πληθυσμό ενός κράτους.

- ❖ **Η τεχνολογία.** η οποία επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη αλλά και την στρατιωτική ισχύ ενός κράτους.

- ❖ **Η διοίκηση του κράτους,** η οποία έχει να κάνει όχι με το μέγεθος των κρατικών υπηρεσιών αλλά με την αποτελεσματικότητά τους τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο.

- ❖ **Η στρατιωτική κινητοποίηση,** η οποία σχετίζεται με την αυξημένη ετοιμότητα και το συντονισμό όλου του δυναμικού του κράτους κατά την περίοδο κρίσεων ή πολέμου.

❖ **Το γόητρο**⁷⁵ το οποίο αναφέρεται κυρίως στις αντιλήψεις των άλλων κρατών σχετικά με τις ικανότητες ενός κράτους και την προθυμία του να χρησιμοποιήσει την ισχύ του. Σύμφωνα με τον Ralph Hawtrey « Πόλεμος σημαίνει δια της βίας επιβολή της θέλησης του ισχυρότερου στον ασθενέστερο. Αν όμως η σχετική ισχύς τους είναι ήδη γνωστή, μια αναμέτρηση είναι περιττή, ο ασθενέστερος θα υποκύψει στον ισχυρότερο χωρίς να περάσει τα βάσανα της σύγκρουσης». Η φήμη για δύναμη είναι αυτό που ονομάζουμε γόητρο και αποκτάται μέσω της οικονομικής και στρατιωτικής ισχύος του». Το γόητρο έχει να κάνει με την αξιοπιστία της ισχύος ενός κράτους και την προθυμία του να αποτρέψει ή να πειθαναγκάσει άλλα κράτη προκειμένου να πετύχει τους αντικειμενικούς του σκοπούς.

2.2 Διάκριση κρατών σε ισχυρά και λιγότερο ισχυρά

Τα κράτη τυπικά, θεωρούνται ισότιμα καθώς, έχουν ανάλογες λειτουργίες και δομές. Το κάθε κράτος⁷⁶ παρέχει στον πληθυσμό του, εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια, δικαιοσύνη και κοινωνικές υπηρεσίες. Αυτό που τα διαφοροποιεί δεν είναι η λειτουργική εξειδίκευσή αλλά η ισχύ τους η οποία και τελικά διαμορφώνει τις διαφορετικές δυνατότητες τους να επηρεάζουν τη διεθνή πολιτική ή την πολιτική των οργανισμών ή των συμμαχιών που ανήκουν. Στην φιλολογία⁷⁷ των διεθνών σχέσεων, το διεθνές σύστημα απεικονίζεται ως ένα τραπέζι με μεγάλες και μικρές μπάλες μπιλιάρδου (ισχυρά και λιγότερο ισχυρά κράτη) που κινούνται συνεχώς προς κάθε κατεύθυνση με αποτέλεσμα πολλές φορές να συγκρούονται με καταστροφικά αποτελέσματα.

Σήμερα αν και ο όρος "Μεγάλες Δυνάμεις" δεν αναφέρεται στις σύγχρονες διεθνείς συνθήκες, ο διαχωρισμός των κρατών σε μεγάλα (ισχυρά) και μικρά (λιγότερο ισχυρά), είναι πραγματικός και υφίσταται τόσο στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον όσο και στους διάφορους διεθνείς οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, ή ο ΟΗΕ. Στο διεθνές σύστημα είναι γνωστός ο ρόλος της ομάδας κρατών «G8»⁷⁸ η οποία, παρόλο που χαρακτηρίζεται ως "άτυπη" καθώς η συγκρότησή της δεν προβλέπεται από κανένα διεθνή κανονισμό ή συνθήκη. Η Ομάδα των Οκτώ (G8), αναφέρεται στην ομάδα των οκτώ άκρως βιομηχανοποιημένων εθνών, τη

⁷⁵ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 66-67.

⁷⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ. 33

⁷⁷ Θεόδωρος Κουλουμπής, *Διεθνείς σχέσεις Εξουσία και Δικαιοσύνη*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ. 397

⁷⁸ "The group of eight (G8) industrialized nations» διαθέσιμο στο <http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/group-eight-g8-indust>, έγινε πρόσβαση στις 5 Φεβρουαρίου 2015

Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιαπωνία, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά και τη Ρωσία, που πραγματοποιούν μια ετήσια συνάντηση για να καλλιεργήσουν τη συναίνεση σε παγκόσμια θέματα, όπως η οικονομική ανάπτυξη και η διαχείριση κρίσεων, η παγκόσμια ασφάλεια, η ενέργεια, και η τρομοκρατία. Αξίζει να σημειωθεί ότι το συνολικό ΑΕΠ των μελών της ομάδας «G8» αποτελούν περίπου το 50% της παγκόσμιας οικονομίας. Οι αποφάσεις που λαμβάνουν, παρόλο που δεν είναι δεσμευτικές, αποτελούν κοινές κατευθύνσεις επί της διεθνούς οικονομίας και πολιτικής.

Ανάλογη διάκριση των κρατών υπάρχει και στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ⁷⁹ το οποίο σε αντίθεση με την Γενική Συνέλευση έχει την εξουσία να εκδίδει αποφάσεις δεσμευτικές και εκτελεστές από όλα τα μέλη. Αποτελείτε από δεκαπέντε μέλη αλλά μόνο τα πέντε από αυτά είναι μόνιμα (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, Ηνωμένο Βασίλειο και Γαλλία) των οποίων η ψήφος είναι απαραίτητη προκειμένου να εκδοθεί οποιαδήποτε απόφαση (κανόνας της Ομοφωνίας των Μεγάλων Δυνάμεων).

Μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁸⁰ είναι γνωστός ο «Γαλλογερμανικός άξονας» ο οποίος αποτελεί την ατμομηχανή ενοποίησης της Ευρώπης ή το διοικητήριο (directoire), γνωστό και ως Β3 (Big Three) και ΕU3 που συμβολίζουν την ηγεσία και τις ad hoc συνέργειες της Γαλλίας, της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου κυρίως στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, ή τις ηγεμονικές τάσεις που εμφανίζει η Γερμανία κυρίως την τελευταία δεκαετία. Τις τρεις μεγάλες δυνάμεις ακολουθούν σε status η Ιταλία, η Ισπανία και η Πολωνία ως μεσαίες δυνάμεις και στη συνέχεια όλες οι υπόλοιπες χώρες. Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι όλα τα κράτη-μέλη⁸¹ μπορεί λειτουργικά να είναι ισότιμες μονάδες και νομικά κυρίαρχα, διαφοροποιούνται όμως ως προς τις δυνατότητες και την ισχύ που διαθέτουν.

Ο Robert Keohane⁸² στην θεωρητική του προσέγγιση σχετικά με την διάκριση των κρατών προτείνει αυτή να γίνει σύμφωνα με τον ρόλο που αυτά

⁷⁹Ειρήνη Ζαχαρία «Διεθνείς Θεσμοί και η Επέμβαση στην πρώην Γιουγκοσλαβία: ΟΗΕ και Περιφερειακοί Οργανισμοί: Διπλωματική Εργασία 2008», διαθέσιμο στο <http://digilib.lib.unipi.gr/dspace/bitstream/unipi/2875/1/Zacharia.pdf>, έγινε πρόσβαση στις 5 Φεβρουαρίου 2015

⁸⁰ Ρεβέκκα Γ. Παϊδη, «Στρατηγικές των μικρών κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση», 6 Φεβρουαρίου 2014, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69675/rebekka-g-paidi/stratigikes-ton-mikron-kraton-stin-eyropaiki-enosi>, έγινε πρόσβαση στις 5 Φεβρουαρίου 2015

⁸¹ Ειρήνη Χειλά, *Διεθνής κοινωνία διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 2006, Αθήνα, Ηρόδοτος, 2006, σελ. 70

⁸² Robert O. Keohane, «Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics», *International Organization*, 23 (2), 1969 σελ.295-296

μπορούν να έχουν στην διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος και τα διαχωρίζει σε τέσσερις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία τοποθετεί μια παγκόσμια δύναμη ή δύο μεγάλες δυνάμεις οι οποίες μπορούν να κυριαρχήσουν, διαμορφώνοντας αντίστοιχα ένα μονοπολικό ή ένα διπολικό διεθνές σύστημα (system determining). Στην κατηγορία αυτή τοποθετεί τις μεγάλες δυνάμεις των Η.Π.Α και της Σοβιετικής Ένωσης. Στην δεύτερη κατηγορία τοποθετεί κράτη τα οποία δεν έχουν τη δυνατότητα να κυριαρχήσουν, μπορούν όμως να επηρεάσουν το διεθνές σύστημα με μονομερής ή πολυμερής δράσεις τους (system influencing). Στην κατηγορία αυτή θεωρεί ότι ανήκουν η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Δυτική Γερμανία, η Ιαπωνία, η Κίνα και ίσως η Ινδία τις οποίες χαρακτηρίζει ως «δευτερεύουσες δυνάμεις».

Στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τα κράτη τα οποία δεν μπορούν μόνο τους να επηρεάσουν το σύστημα, μπορούν όμως να επιτύχουν τον επηρεασμό του όταν ευρίσκονται σε μικρό αριθμό ομάδων κρατών ή μικρών συμμαχίες σε παγκόσμιο ή περιφερειακό επίπεδο (system affecting). Σε αυτή τη κατηγορία τοποθετεί τον Καναδά, τη Σουηδία, τη Βραζιλία, την Αργεντινή και το Πακιστάν και τις χαρακτηρίζει ως «μεσαίες δυνάμεις». Στην τελευταία κατηγορία τοποθετεί τα κράτη τα οποία μπορούν να επηρεάσουν το σύστημα μόνο όταν ευρίσκονται σε μεγάλες ομάδες κρατών μέσα στις οποίες το κάθε κράτος θα έχει μικρή επιρροή ενώ παράλληλα μέσα στην ομάδα θα αναδεικνύονται τα ισχυρά μέλη τα οποία θα επικρατούν έναντι των λιγότερων ισχυρών (system ineffectual). Στην τελευταία κατηγορία τοποθετεί όλα τα υπόλοιπα κράτη τα οποία χαρακτηρίζει ως «μικρές δυνάμεις».

Η έννοια του ισχυρού ή του λιγότερου ισχυρού κράτους μπορεί να προσδιορισθεί από τον αριθμό, το μέγεθος και την ποιότητα των συντελεστών ισχύος που διαθέτει. Τα κράτη που έχουν πολύ υψηλούς συντελεστές ισχύος τοποθετούνται αντίστοιχα ψηλά στην κλίμακα των σχέσεων της διεθνούς πολιτικής και θεωρούνται ισχυρότερα ή σημαντικότερα από άλλα. Εάν μελετήσουμε τα κράτη που στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον αναγνωρίζονται ως «ισχυρά» ή ως «μεγάλες δυνάμεις» θα διαπιστώσουμε ότι οι μετρήσιμοι συντελεστές ισχύος τους και ιδιαίτερα οι συντελεστές της οικονομικής και της στρατιωτικής ισχύος ευρίσκονται στις πρώτες θέσεις της παγκόσμιας κατάταξης.

Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι, στην παγκόσμια κοινότητα, οι ΗΠΑ κατέχουν την 1^η θέση στην οικονομία και στην στρατιωτική ισχύ, η Κίνα στην οικονομία κατέχει την 2^η θέση και την 3^η θέση στις Ένοπλες Δυνάμεις, ενώ η Γερμανία κατέχει την 4^η θέση στην οικονομία και την 7^η θέση στις Ένοπλες Δυνάμεις. Αντίστοιχα, μελετώντας μικρότερες δυνάμεις θα δούμε ότι οι προαναφερόμενοι συντελεστές ισχύος τους δεν ευρίσκονται στις πρώτες θέσεις της σε παγκόσμιας κατάταξης. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τη Σουηδία της οποίας η οικονομική και η στρατιωτική ισχύς ευρίσκονται στην 21^η και την 22^η θέση αντίστοιχα ενώ η Πολωνία στην οικονομία κατέχει την 46^η θέση και στην στρατιωτική ισχύ την 30^η θέση. Η σημασία που διαδραματίζουν οι συντελεστές ισχύος για τους κρατικούς δρώντες και ιδιαίτερα η οικονομική και η στρατιωτική ισχύς φαίνεται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 1).

ΚΡΑΤΗ	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΙΣΧΥΟΣ			
	ΕΚΤΑΣΗ ⁸³ τετρ. χλμ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ⁸⁴	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ⁸⁵ (ΑΕΠ δισ δολάρια)	ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ⁸⁶
Η.Π.Α	9.596.961 (3 ^η θέση)	320.263.000 (3 ^η θέση)	1^ηθέση (17.418.925)	1^η θέση
Κίνα	9.522.955 (4 ^η θέση)	1.367.968.000 (1 ^η θέση)	2^ηθέση (10.380.380)	3^η θέση
Ινδία	3.287.263 (7 ^η θέση)	1.266.387.000 (2 ^η θέση)	9^ηθέση (2.049.501)	4^η θέση
Ρωσία	17.098.242 (1 ^η θέση)	146.270.033 (7 ^η θέση)	10^ηθέση (1.857.461)	2^η θέση
Ιαπωνία	377.915 (62 ^η θέση)	127.020.000 (10 ^η θέση)	3^ηθέση (4.616.33)	10^η θέση
Ηνωμένο Βασίλειο	242.900 (80 ^η θέση)	64.105.700 (22 ^η θέση)	5^ηθέση (3.056.499)	5^η θέση
Βραζιλία	8.514.877 (5 ^η θέση)	203.781.000 (5 ^η θέση)	7^ηθέση (2.353.025)	14^η θέση
Γερμανία	357.022 (63 ^η θέση)	80.767.000 (14 ^η θέση)	4^ηθέση (3.859.547)	7^η θέση
Γαλλία	632.760 (43 ^η θέση)	64.204.000 (21 ^η θέση)	6^ηθέση (2.846.889)	6^η θέση
Ιταλία	301.318 (73 ^η θέση)	60.782.027 (23 ^η θέση)	8^ηθέση (2.147.952)	12^η θέση

Πίνακας 1

⁸³ Κατάλογος χωρών ανά έκταση, διαθέσιμο στο http://geokosmos.blogspot.gr/2014/10/blog-post_20.html, 20 Οκτωβρίου 2014, έγινε πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2015

⁸⁴ Κατάλογος χωρών ανά πληθυσμό,, διαθέσιμο στο <http://foreigntrade.alumnieeni.com/population-el.asp>, έγινε πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2015

⁸⁵ Κατάλογος χωρών ανά ΑΕΠ 2014, διαθέσιμο στο eninreloaded.blogspot.gr/2015/05/2014.html, 17 Μαΐου 2015 ,έγινε πρόσβαση στις 3 Ιουνίου 2015

⁸⁶ Ιωάννης Παρίσης, «Αυτές είναι 20 ισχυρότερες στρατιωτικά χώρες. Όγδοη η Τουρκία.», 14 Μαΐου 2014, διαθέσιμο στο <http://www.onalert.gr/stories/aytes-einai-oi-20-isxyroteres-xores>, έγινε πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2015.

Για τον παράγοντα της στρατιωτικής ισχύος, η ιστοσελίδα GlobalFirepower⁸⁷ αξιολόγησε τις χώρες παγκοσμίως και συνέταξε σχετικό κατάλογο 106 χωρών σύμφωνα με την στρατιωτική τους ισχύ, βασιζόμενη σε πολλαπλούς παράγοντες, στους οποίους περιλαμβάνονται η δύναμη του προσωπικού, το συνολικό εργατικό δυναμικό, η οικονομία, καθώς και η διαθεσιμότητα στρατηγικών συστημάτων. Ειδικότερα, για την αξιολόγηση και τη σύνταξη του καταλόγου χρησιμοποιήθηκαν 50 παράγοντες μέσω των οποίων καθορίζεται η Ισχύς κάθε κράτους. Ο τρόπος αξιολόγησης που χρησιμοποιήθηκε δίνει τη δυνατότητα ώστε μικρά, τεχνολογικά προοδευμένα, κράτη να ανταγωνίζονται μεγαλύτερα κράτη αλλά με χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Μέσα από τις διαδικασίες αυτές οι συντάκτες του καταλόγου εκτιμούν ότι αυτός αποδίδει με αντικειμενικότητα την εικόνα της συμβατικής στρατιωτικής ισχύος κάθε χώρας. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω στοιχεία και ιδιαίτερα τους συντελεστές της οικονομικής και της στρατιωτικής ισχύος, ένα κράτος μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε ως «μεγάλη δύναμη»⁸⁸, όταν για να επιτευχθεί η ολική του καταστροφή απαιτείται ο συνασπισμός όλων των άλλων κρατών. Επιπλέον «μεγάλη δύναμη»⁸⁹ είναι το κράτος που δεν μπορεί να ηττηθεί σε έναν πόλεμο από οποιοδήποτε άλλο κράτος ή συνασπισμό κρατών, χωρίς να τους αποσπάσει ανάλογο κόστος». Αντίστοιχα «μικρό κράτος»⁹⁰ είναι αυτό που η στρατιωτική του αδυναμία το μεταβάλλει σε διπλωματικά αδύναμο με αποτέλεσμα να διαδραματίζει έναν ασήμαντο ρόλο στην παγκόσμια πολιτική.

Οι μεγάλες δυνάμεις γενικά τα αγνοούν και το θεωρούν περισσότερο ως υποτελή παρά ως ισότιμο μέλος. Σύμφωνα με τον Raymond Aron⁹¹, τα κράτη που ονομάζονται μικρές δυνάμεις έχουν κυρίως αμυντικές φιλοδοξίες και επιδιώκουν να επιβιώσουν, ενώ τα έθνη που ονομάζονται μεγάλες δυνάμεις επιδιώκουν να κατακτήσουν την ικανότητα την οποία εμείς ονομάζουμε «επιθετική». Σύμφωνα με τον προαναφερόμενο διανοητή⁹² οι κυρίαρχες δυνάμεις δεν έχουν ποτέ το αίσθημα ότι υπακούουν στο σύστημα όπως υπακούει ένα μεσαίων διαστάσεων κράτος. Η δομή των διεθνών συστημάτων είναι ολιγοπολική και σε κάθε εποχή οι κυρίαρχοι δρώντες, οι οποίοι ήταν οι μεγάλες δυνάμεις, προσδιόρισαν το σύστημα περισσότερο από ότι αυτές έχουν επηρεαστεί από αυτό.

⁸⁷ <http://www.onalert.gr/stories/aytes-einai-oi-20-isxyroteres-xores>, έγινε πρόσβαση στις 3 Μαρτίου 2015

⁸⁸ Martin Wight, *Πολιτική Δυνάμεων*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 1994, σελ.51

⁸⁹ David Vital, *"The Survival of Small States"* 4 November 1971, σελ.5.

⁹⁰ Micheal Handel, *Weak States in the International System*, Great Britain, Frank Cass & CO. LTD, 1990, σελ.36

⁹¹ Micheal Handel, *Weak States in the International System*, σελ.37.

⁹² Ειρήνη Χειλά, *Διεθνής κοινωνία διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις, Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 2006, σελ. 89

Από όλα τα παραπάνω διαφαίνεται ότι η ισχύς ενός κράτους και η θέση του στο διεθνές περιβάλλον συνδέεται άμεσα με την θέση που κατέχει σε μια σειρά κριτηρίων όπως η γεωγραφική έκταση, ο πληθυσμός, η οικονομία, οι Ένοπλες Δυνάμεις κλπ. Όσο πιο ισχυρό είναι ένα κράτος τόσο περισσότερες δυνατότητες και επιλογές έχει στον επηρεασμό και στην διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος. Ως συνέπεια της διαφορά της ισχύος μεταξύ των κρατών είναι ότι, τα μικρότερα κράτη δεν διαθέτουν, στο διεθνές ή το περιφερειακό περιβάλλον το ίδιο βάρος στην διαμόρφωση της ατζέντας και στην λήψη των αποφάσεων ώστε να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, με τον ίδιο τρόπο με τις μεγαλύτερες δυνάμεις, οι οποίες ακόμη και όταν είναι απύσες υπολογίζονται τόσο οι θέσεις όσο και τα συμφέροντα τους.

Το ερώτημα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση και θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε είναι, εάν τα λιγότερο ισχυρά κράτη είναι μοιραίο να αποδέχονται πάντα τον ρόλο του πιονιού σε μια παρτίδα των ισχυρότερων παικτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

3.1 Συμπεριφορά, συμφέροντα και αντικειμενικοί σκοποί των κρατών

Στο διεθνές σύστημα⁹³ η απουσία μια ρυθμιστικής εξουσίας και η συνακόλουθη επικράτηση μιας διεθνούς αναρχίας, όπως έχει ήδη επισημανθεί, δημιουργεί ένα αίσθημα ανασφάλειας και φόβου ανάμεσα στους κρατικούς δρώντες. Τα κράτη⁹⁴ μέσα στο προαναφερόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον ουδέποτε μπορούν να είναι σίγουρα για τις προθέσεις των άλλων κρατών. Ειδικότερα, κανένα κράτος δεν μπορεί να είναι βέβαιο ότι κάποιο άλλο κράτος δεν θα χρησιμοποιήσει την επιθετική στρατιωτική ικανότητα του για να του επιτεθεί. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον που έχει ως κύριο χαρακτηριστικό του την απουσία μιας κεντρικής υπερκρατικής εξουσίας η οποία να ρυθμίζει τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών, ένα απειλούμενο κράτος δεν μπορεί να στραφεί σε καμία ανώτερη από αυτό αρχή προκειμένου να ζητήσει βοήθεια ούτε σε κάποιο μηχανισμό, πέραν του πιθανού ιδίου συμφέροντος τρίτων μερών, ο οποίος να τιμωρεί ένα επιτιθέμενο. Τα

⁹³ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010, σελ. 29

⁹⁴ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα 2006, σελ. 81

παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα το κάθε κράτος να βλέπει τον εαυτό του ως ένα «τρωτό» δρώντα ο οποίος από μόνος του προσπαθεί να φροντίσει για την επιβίωσή και την αυτοπροστασία του (self help). Το άναρχο διεθνές σύστημα τιμωρεί όσα κράτη δεν μεριμνούν για την αυτοπροστασία τους καθώς σε αυτή την περίπτωση κινδυνεύουν να χάσουν την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία τους.

Ο φόβος αυτός και το ζήτημα της αντιμετώπισης απειλών γίνονται τα κυρίαρχα κίνητρα της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών η οποία οδηγεί στην αναζήτηση «ασφάλειας». Τα κράτη προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωση, την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία τους εξωθούνται στην απόκτηση όλο και περισσότερης ισχύος προκειμένου να ξεφύγουν από την επίδραση της ισχύος των άλλων. Η προαναφερόμενη ανταγωνιστική συμπεριφορά των κρατών δημιουργεί μια κατάσταση που στις διεθνείς σχέσεις αποκαλείται «δίλημμα ασφαλείας» (security dilemma).

Η ουσία του διλήματος⁹⁵ είναι ότι, τα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος προκειμένου να αυξήσει τη δική του ασφάλεια, συνήθως μειώνουν την ασφάλεια άλλων κρατών καθώς ένα κράτος είναι δύσκολο να αυξήσει τις δικές του πιθανότητες επιβίωσης χωρίς να απειλήσει την επιβίωση των άλλων. Σε ένα τόσο ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα οι κρατικοί δρώντες είναι αναγκασμένοι να διατηρήσουν τη σχετική τους θέση στην κατανομή ισχύος καθώς εάν η θέση τους χειροτερεύσει ενώ των αντιπάλων τους καλυτερεύσει τότε ενδέχεται να κινδυνεύσει η ασφάλειά τους. Στον προαναφερόμενο ανταγωνιστικό σύστημα κανένας δεν μπορεί να αισθάνεται τελείως ασφαλής με αποτέλεσμα να δημιουργείται ο φαύλος κύκλος της ασφάλειας και την συσσώρευσης ισχύος. Το συμπέρασμα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι ένα κράτος προκειμένου να επιβιώσει απαιτείται να «εκμεταλλευτεί» τα άλλα κράτη και να αποκτήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πλεονέκτημα ισχύος σε σχέση με αυτά, καθώς η συγκέντρωση ισχύος είναι το καλύτερο μέσο επιβίωσης. Τα κράτη⁹⁶ δίνουν μεγάλη προσοχή στο πως η ισχύς κατανέμεται μεταξύ τους και προσπαθούν με την χρήση οικονομικών, στρατιωτικών διπλωματικών και άλλων μέσων να ανατρέψουν υπέρ τους την ισορροπία ισχύος ακόμα και εάν αυτό κάνει τα άλλα κράτη καχύποπτα ή ακόμα και εχθρικά.

⁹⁵ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, σελ. 90-91

⁹⁶ John J. Mearsheimer, *Η Τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, σελ. 86, 87

Σε ένα κόσμο⁹⁷ όπου υπάρχει στενότητα πόρων, όπου το κάθε όφελος συνεπάγεται ένα κόστος, οι κοινωνίες σπανίως ή ουδέποτε επιλέγουν μόνο "κανόνια" ή μόνο "βούτυρο". Το κάθε κράτος δεν θα επιδιώξει να πετύχει έναν αντικειμενικό σκοπό θυσιάζοντας όλους τους άλλους, αλλά θα επιδιώξει ένα βέλτιστο συνδυασμό των αντικειμενικών του στόχων. Έτσι το κράτος δεν θα επιδιώξει να μεγιστοποιήσει την ισχύ ή την ευημερία αλλά θα προσπαθήσει να βρει να τον καλύτερο συνδυασμό αυτών των δύο αντικειμενικών σκοπών και η ποσότητα που θα επιδιωχθεί από το καθένα θα εξαρτηθεί από το όφελος και το κόστος. Τα κράτη⁹⁸ είναι ευαίσθητα στο κόστος και είναι αναγκασμένα να συμπεριφέρονται με τρόπο ορθολογικό. Τα παραπάνω μας οδηγούν στην διαπίστωση ότι στο άναρχο διεθνές σύστημα τα κράτη έχουν κάθε κίνητρο να προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν το συμφέρον τους, δρώντας όμως ορθολογικά υπολογίζοντας πάντα τη σχέση κόστους/οφέλους σε όλα τα κρίσιμα ζητήματα (cost-benefit analysis).

Μέσα από το αξίωμα του Θουκυδίδη το οποίο ήδη το έχουμε αναφέρει προκύπτει ότι, τα ισχυρά κράτη που «επιβάλλουν την θέληση τους», έχουν επιθετική συμπεριφορά, ενώ αντιθέτως τα αδύναμα, που «υποχωρούν στην παραπάνω επιθετικότητα» με συνέπεια να προσαρμόζονται, έχουν αντίστοιχα αμυντική συμπεριφορά.

Οι μεγάλες δυνάμεις⁹⁹ πάντοτε αναζητούν ευκαιρίες να αποκτήσουν ισχύ εις βάρος των ανταγωνιστών τους καθόσον αναγνωρίζουν ότι ο καλύτερος τρόπος για να διατηρήσουν την ασφάλειά τους είναι να αποκτήσουν ηγεμονία, εξαλείφοντας οποιαδήποτε πιθανότητα αμφισβήτησης από κάποια άλλη μεγάλη δύναμη. Με τον όρο ηγεμονία¹⁰⁰ εννοούμε ότι η μεγάλη δύναμη μπορεί να θέτει τον «νόμο» σχετικά με την λειτουργία του συστήματος, δηλαδή να προσδιορίζει σε κάποιο βαθμό τις εξωτερικές σχέσεις μεταξύ των κρατών. Ο ηγεμόνας¹⁰¹ λοιπόν είναι ένα ισχυρό κράτος το οποίο κυριαρχεί επάνω στα υπόλοιπα κράτη του συστήματος. Όμως ακόμα και αν μια μεγάλη δύναμη δεν διαθέτει όσα απαιτούνται για να πετύχει την ηγεμονία θα συνεχίσει να ενεργεί επιθετικά προκειμένου να συγκεντρώσει όσο το δυνατόν περισσότερο δύναμη καθώς για τα κράτη είναι πάντα καλύτερο να έχουν περισσότερη παρά λιγότερη ισχύ.

⁹⁷ Robert Gilpin, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 49 έως 51

⁹⁸ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010, σελ. 34- 35

⁹⁹ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, σελ. 89

¹⁰⁰ Adam Watson, *Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας, μια συγκριτική ιστορική ανάλυση* [μτφ Λία Στροϊκού], Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 42

¹⁰¹ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, σελ. 100

Από την άλλη πλευρά τα μικρά κράτη, δεν μπορούν να αποκτήσουν αρκετή ισχύ σε σχέση με τους υπόλοιπους κρατικούς δρώντες με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς στην επίτευξη του πλέον ζωτικού στόχου τους ο οποίος είναι η κατοχύρωση της ασφάλειά και της ύπαρξή τους μέσα στο διεθνές σύστημα. Τα μικρά ή τα λιγότερο ισχυρά κράτη κινδυνεύουν από τις μεγάλες δυνάμεις που συνορεύουν ή βρίσκονται κοντά σε αυτά καθώς η επιβίωσή τους εξαρτάται από τη σύγκριση της ισχύος τους με αυτή των αντιπάλων γειτονικών κρατών. Η προαναφερόμενη κατάσταση έχει ως αποτέλεσμα η επιβίωση τους να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις σκοπιμότητες των μεγάλων δυνάμεων και κυρίως αυτών που τα εμπλέκουν με τον ένα ή τον άλλο στα στρατηγικά σχέδια και τις επιδιώξεις τους.

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι μέσα στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα υπάρχει ελάχιστος χώρος για εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών. Ο φόβος και η ανασφάλεια που επικρατεί στο διεθνές περιβάλλον αποτελούν το κυρίαρχο κίνητρο της συμπεριφοράς των κρατών τα οποία μέσα από τα δημιουργούμενα διλήμματα ασφαλείας προσπαθούν να ενεργήσουν ορθολογικά και να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους.

3.2 Διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής των κρατών

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο όλα τα κράτη προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τον φόβο αλλά και τις απειλές που υπόκεινται μέσα σε ένα άναρχο ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα προκειμένου να διασφαλίσουν κατά κύριο λόγο την επιβίωσή τους. Το ερώτημα είναι με τρόπο μπορούν να επιτευχθούν τα παραπάνω; Πως μπορεί ένα κράτος να εντοπίζει τις απειλές εναντίον της ασφάλειας του και να διαμορφώνει τους τρόπους αλλά και τα μέσα για να τους αντιμετωπίσει; Πως μπορεί να δημιουργήσει ασφάλεια για τον εαυτό του;

Ο πρώτος που απάντησε στο παραπάνω ερώτημα είναι ο Θουκυδίδης ο οποίος διατύπωσε μια ολοκληρωμένη θεωρία¹⁰² η οποία ενσωμάτωνε τους οικονομικούς, διπλωματικούς, στρατιωτικούς, τεχνολογικούς και άλλους παράγοντες από τους οποίους με διάφορους τρόπους εξαρτάται η ασφάλεια ενός κράτους. Αυτή η θεωρία η οποία παράγει ασφάλεια για ένα κράτος ονομάζεται «υψηλή στρατηγική». Στις μέρες μας αυτός ο όρος¹⁰³ χρησιμοποιείται για να περιλάβει όλα

¹⁰² Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010, σελίδα 79

¹⁰³ Αθανάσιος Πλατιάς *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ. 81

τα διαθέσιμα μέσα (στρατιωτικά, οικονομικά, διπλωματικά κλπ) που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα κράτος προκειμένου να επιτύχει τους μακροπρόθεσμους πολιτικούς του σκοπούς εν όψει μιας πραγματικής ή μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης. Ο φόβος¹⁰⁴ και το ζήτημα αντιμετώπισης απειλών δημιουργούν ένα κυρίαρχο κίνητρο για τη διαμόρφωση της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών. Τα κράτη θέτουν ως πρωταρχικό τους στόχο τη μεγιστοποίηση της ασφάλειά τους προσπαθώντας με κάθε τρόπο να καλυτερεύσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα αυξάνοντας την ισχύ τους σε σχέση με αυτή των αντιπάλων τους. Η αναζήτηση της ασφάλειας αλλά και η λογική της επέκτασης της ισχύος μέσα σε άναρχο διεθνές σύστημα αποτελούν τα σημαντικότερα κίνητρα διαμόρφωσης της υψηλής στρατηγικής των κρατών.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την διαμόρφωση της στρατηγικής σκέψης ενός κράτους είναι η γεωγραφική του θέση¹⁰⁵ στον κόσμο, η οποία έχει βασική σημασία στον προσδιορισμό αλλά και στην κατανόηση των προβλημάτων ασφαλείας του. Εάν ένα κράτος¹⁰⁶ γειτνιάζει με περιοχές συγκρούσεων, εθνοτικών διενέξεων ή στρατηγικών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων, αναμφίβολα η στρατηγική του θα διασυνδεθεί με αυτή την γεωγραφική κατάσταση. Στην διαμόρφωση της στρατηγικής σκέψης έχει βαρύνουσα σημασία εάν ένα κράτος είναι νησιωτικό ή ηπειρωτικό, εάν διαθέτει ή όχι στρατηγικές πρώτες ύλες ή σημεία στρατηγικής σημασίας (λιμάνια, αεροδρόμια, θαλάσσια στενά, κλπ) ή εάν διαμόρφωση των συνόρων του το αφήνει εκτεθειμένο στον κίνδυνο προσβολής από γειτονικούς εχθρούς, ή αντιθέτως το προστατεύει από τέτοιους κινδύνους. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των μικρών κρατών, η γεωγραφική τους θέση σε συνδυασμό με τον τύπο του περιφερειακού συστήματος εντός του οποίου είναι υποχρεωμένα να δράσουν, ορίζει το είδος και το μέγεθος των απειλών και προκλήσεων για την ασφάλειά τους. Συνήθως, η γεωγραφική θέση ενός μικρού κράτους και οι σχέσεις του με τις μεγάλες δυνάμεις, προσδιορίζουν και το πολιτικό του μέλλον.

Κεντρική πτυχή στη διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής είναι η σύζευξη μέσων¹⁰⁷ και σκοπών υπό την επίδραση ανταγωνισμού. Το ζητούμενο είναι η επίτευξη των σκοπών που έχουν τεθεί, η στρατηγική αποτελεσματικότητα των διαφόρων μέσων και ο τρόπος χρησιμοποίησής τους. Ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα της

¹⁰⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ.29-33

¹⁰⁵ Nicholas J. Spykman, *Η Γεωγραφία της Ειρήνης* [μτφ Παναγιώτης Ι. Κελάνδριας], Αθήνα, Παπαζήση, 2004, σελ.76-77

¹⁰⁶ Ιωάννης Παρίσης, «Η γεωγραφία ως παράγων ισχύος.», 30 Οκτωβρίου 2011, διαθέσιμο στο aienaristeyein.com/2011/10/30/η-γεωγραφία-ως-παράγων-ισχύος/, έγινε πρόσβαση στις 20 Μαρτίου 2015

¹⁰⁷ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.48

στρατηγικής είναι ο καθορισμός προτεραιοτήτων. Οι προτεραιότητες¹⁰⁸ πρέπει να καθορίζονται τόσο μεταξύ των διαφόρων απειλών όσο και των πιθανών τρόπων αντιμετώπισής αυτών με το δεδομένο ότι, σε ένα άναρχο διεθνές περιβάλλον ο αριθμός των πιθανών απειλών είναι μεγάλος και οι πόροι για την αντιμετώπιση τους περιορισμένοι.

3.3 Παράγοντες που διαμορφώνουν μια επιτυχημένη υψηλή στρατηγική

Η διαμόρφωση μια επιτυχημένης υψηλής στρατηγικής απαιτείται να καλύπτει τους παρακάτω τέσσερις τομείς:

❖ **Διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος**¹⁰⁹ ώστε να καθορισθούν οι διάφορες απειλές, υπαρκτές ή δυνητικές, κατά της εθνικής ασφάλειας καθώς και οι διάφοροι περιορισμοί και ευκαιρίες που προκύπτουν. Σύμφωνα με τον Machiavelli¹¹⁰ ζούμε σε έναν επικίνδυνο κόσμο και όποιος φιλοδοξεί να επιβιώσει μέσα σε αυτόν πρέπει να έχει πάντα την επίγνωση των κινδύνων, να τους προβλέπει αλλά και να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα προληπτικά μέτρα. Ως απειλές των κρατών στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον μπορούν ορισθούν:

➤ **Οι ασύμμετρες απειλές**¹¹¹ (τρομοκρατία, διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής, διεθνές οργανωμένο έγκλημα κλπ) οι οποίες στοχεύουν στην υπονόμευση της ισχύος ενός κράτους και στηρίζονται στην εκμετάλλευση των αδυναμιών του και στην χρήση μέσων που δεν προβλέπονταν τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα στη σχεδίαση και τα σενάρια των οργανωμένων κρατών. Ένα επίκαιρο παράδειγμα ασύμμετρης απειλής είναι η δράση του Ισλαμικού Κράτους (ISIS) στην Ευρώπη με τα πρόσφατα τρομοκρατικά κτυπήματα την 13 Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι (θέατρο Μπατακλάν και έξω από το Stade de France κατά τη διάρκεια του αγώνα Γαλλία-Γερμανία).

➤ **Η χρήση βίας είτε μεταξύ κρατών**, (πχ Ισραήλ και Παλαιστίνη) είτε στο εσωτερικών κρατών (πχ Ουκρανία, Ιράκ, Συρία, Αφγανιστάν κλπ) για την επίλυση διαφορών που εδράζονται σε εθνοτικά ή θρησκευτικά μίσση .

¹⁰⁸ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010, σελ. 83

¹⁰⁹ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ.84

¹¹⁰ Robert Jackson and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων, Η Σύγχρονη Συζήτηση* [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006, σελ.117

¹¹¹ «Ασύμμετρες απειλές , η νέα μορφή υπονόμευσης της εθνικής κυριαρχίας των κρατών», 9 Ιουλίου 2014, διαθέσιμο στο www.defencenews.gr/.../466-asymmetres-apeiles-i-nea-morfi-yponomefs... έγινε πρόσβαση στις 21 Μαρτίου 2015

➤ **Η ενίσχυση του γεωστρατηγικού ανταγωνισμού**

όπως οι αυξανόμενες εντάσεις ανάμεσα στις ΗΠΑ και τη Ρωσία ή μεταξύ Κίνας και Ιαπωνίας. Στο πλαίσιο του προαναφερόμενου γεωστρατηγικού ανταγωνισμού η Κίνα¹¹² δημοσίευσε στις 23 Νοεμβρίου 2013 τις συντεταγμένες της νεοσυσταθείσας «Ζώνης Εναέριας Αμυντικής Αναγνώρισης της Ανατολικής Κινεζικής Θάλασσας», η οποία καλύπτει τον εναέριο χώρο μεγάλου μέρους των υδάτων στα ανατολικά, συμπεριλαμβανομένου του εναέριου χώρου πάνω από τις διαφιλονικούμενες ακατοίκητες νησίδες Senkaku/Diaoyu τα οποία τελούν υπό ιαπωνική διοίκηση αλλά διεκδικεί η Κίνα, η οποία τα αποκαλεί Diaoyu.

➤ **Ο διακρατικός ανταγωνισμός για την κατοχή και τον έλεγχο των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικών πόρων και ενέργειας**

τα οποία συνεχώς μειώνονται. Το υπόψη θέμα εκτιμάται ότι θα κατευθύνει και κυριολεκτικά θα αναφλέξει όλες τις σοβαρές συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του υπόψη διακρατικού ανταγωνισμού είναι οι εντάσεις που δημιουργούνται μεταξύ του Καναδά, Ισλανδίας, Νορβηγίας Φινλανδίας, Δανίας, Σουηδίας, Ρωσίας και ΗΠΑ λόγω από το λιώσιμο των πάγων της Αρκτικής¹¹³. Ο επικεφαλής των ΗΠΑ για τη διοίκηση του βορά και διοικητής του NORAD ναύαρχος William Gortney δήλωσε ότι η Αρκτική έχει ήδη στρατιωτικοποιηθεί από τις ΗΠΑ και τη Ρωσία ως μια περιοχή με «αμοιβαίο στρατηγικό ενδιαφέρον» υπογραμμίζοντας ότι τόσο οι ΗΠΑ όσο και οι Ρωσία έχουν υποβρύχια με βαλλιστικούς πυραύλους τα οποία ήδη περιπολούν στην περιοχή¹¹⁴.

➤ **Η απειλή από κράτη-παρίες¹¹⁵ (rogue states)**

όπως η Βόρειος Κορέα ή από αποτυχημένα κράτη (failed states) όπως πχ η Λιβύη, το Αφγανιστάν και η Σομαλία τα οποία μπορούν να διαταράξουν την περιφερειακή ειρήνη αλλά και την διεθνή σταθερότητα και ασφάλεια. Ως επίκαιρο παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την παραδοχή της Πιονγιανγκ το Δεκέμβριο 2015 ότι διαθέτει βόμβα υδρογόνου την οποία απειλεί ότι θα χρησιμοποιήσει για να υπερασπιστεί την κυριαρχία της.

¹¹² «Κίνα-Ιαπωνία-ΗΠΑ: Από τον ειρηνικό ανταγωνισμό στην απειλή του πολέμου», 4 Δεκεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο ergatik.gr/article.php?issue=1100&id=9076 έγινε πρόσβαση στις 22 Μαρτίου 2015

¹¹³ «Αρκτική: Το λιώσιμο των πάγων και τα σενάρια νέου ψυχρού πολέμου», ΕΝΥΠΟΓΡΑΦΑ, 26 Απριλίου 2015, διαθέσιμο στο <http://enyprografa.gr/αρκτηκη-το-λιωσιμο-των-παγων-και-τα-σεν>, έγινε πρόσβαση στις 5 Μαΐου 2015

¹¹⁴ «Ο πόλεμος στην Αρκτική έχει ξεκινήσει λέει Αμερικάνος ναύαρχος» 9 Οκτωβρίου 2015 διαθέσιμο στο

<http://www.onalert.gr/stories/o-polemos-stin-arktiki-exei-idi-xekinisei/45422>, έγινε πρόσβαση στις 10 Οκτωβρίου 2015

¹¹⁵ Robert Jackson and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων, Η Σύγχρονη Συζήτηση* [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006, σελ. 158-159

❖ **Καθορισμός των πολιτικών στόχων**¹¹⁶ με βάση τα διαθέσιμα μέσα καθώς και τις απειλές, τους περιορισμούς και τις ευκαιρίες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Με το δεδομένο ότι οι διαθέσιμοι πόροι δεν είναι απεριόριστοι, η επίτευξη μιας ισορροπίας μεταξύ στόχων και πόρων είναι απαραίτητη. Σε αντίθετη περίπτωση η υψηλή στρατηγική θα οδηγηθεί στην υπερεξάπλωση (overextension), δηλαδή στην υιοθέτηση απεριόριστων επιδιώξεων χωρίς να ληφθούν υπόψη οι περιορισμοί των υφιστάμενων πόρων έχοντας ως αποτέλεσμα τον σοβαρό κίνδυνο να κατάρρευσης της. Ως ιστορικά παραδείγματα κρατών που με τη στρατηγική τους οδηγήθηκαν στην υπερεξάπλωση και μετά στην κατάρρευση τους μπορούμε να αναφέρουμε, την Αθήνα κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, τη Γαλλία κατά τους Ναπολεόντειους πολέμους, τη Γερμανία κατά τον Β΄ΠΠ ή την ΕΣΣΔ κατά τον ψυχρό πόλεμο.

❖ **Καθορισμός του αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων** για την προώθηση ιεραρχημένων πολιτικών στόχων¹¹⁷. Τα μέσα πρέπει να είναι εναρμονισμένα με τους στόχους ώστε να αποφευχθεί η σπατάλη πόρων και προσπάθειας. Το υπόψη κριτήριο έχει να κάνει με την επιλογή της βέλτιστης στρατηγικής η οποία μέσω της ανάλυσης κόστους-οφέλους επιτυγχάνει τα καλύτερα αποτελέσματα.

❖ **Προσεκτική διαμόρφωση της εικόνας** που παρουσιάζει η υψηλή στρατηγική τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό ώστε:

- ✓ Η κοινωνία να υποστηρίζει ενεργά την υψηλή στρατηγική του κράτους.
- ✓ Όλα τα μέρη της κρατικής δομής να εργάζονται προς ένα κοινό σκοπό.
- ✓ Η υψηλή στρατηγική να απολαμβάνει νομιμοποίησης στο εξωτερικό.

Με άλλα λόγια από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι, η υψηλή στρατηγική για να είναι επιτυχημένη απαιτείται να είναι αποδεκτή τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της χώρας.

¹¹⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ. 85

¹¹⁷ Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, σελ. 85 και 117

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι όλα τα κράτη προκειμένου να επιτύχουν τους εθνικούς τους σκοπούς εφαρμόζουν μια υψηλή στρατηγική με την οποία επιδιώκουν να χρησιμοποιήσουν με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο όλους τους πόρους και τα μέσα που διαθέτουν. Τα κυρίαρχα κίνητρα που συντελούν στη διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής ενός κράτους είναι η επιδίωξη αύξηση της ισχύος του, η μεγιστοποίηση της ασφάλειας του και η γεωγραφική του θέση στον κόσμο. Για να είναι επιτυχημένη η παραπάνω στρατηγική θα πρέπει, να συμπεριλαμβάνει ορθή ανάλυση του διεθνούς χώρου και ιδιαίτερα της κατανομής ισχύος και των υφιστάμενων διεθνών συμφερόντων, να θέτει πολιτικούς στόχους ανάλογους με τα διατιθέμενα μέσα τα οποία απαιτείται να έχουν συνδυασθεί αποτελεσματικά και τέλος η εφαρμοζόμενη ψηλή στρατηγική να είναι αποδεκτή τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΩΝ ΛΙΓΟΤΕΡΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

4.1 Επιδιώξεις και δυνατότητες των μικρών και λιγότερων ισχυρών κρατών

Όπως έχει ήδη αναφερθεί από τα προηγούμενα κεφάλαια, στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα κανένας δεν μπορεί να αισθάνεται ασφαλής. Αυτό όμως που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι, το πρόβλημα της ανασφάλειας δεν αφορά όλους στον ίδιο βαθμό. Μια αποτυχημένη στρατηγική, ενός λιγότερου ισχυρού κράτους μπορεί να το οδηγήσει ακόμα και στην απειλή της ίδιας του της ύπαρξης, όπως συνέβη στην Ελλάδα το 1922 ή στην Κύπρο το 1974. Αντίθετα σε μια ισχυρή δύναμη μπορεί να προκαλέσει μια μεγάλη καταστροφή χωρίς όμως να θέσει σε κίνδυνο την επιβίωση και την ύπαρξη της. Ως ιστορικά παραδείγματα μπορούμε να αναφέρουμε την Γερμανία ή την Ιαπωνία μετά το Β΄ΠΠ και την Ρωσία μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ.

Το κρίσιμο ερώτημα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, δεν αφορά την μεγάλη δύναμη ή το ισχυρό κράτος και το πόσο αυτό μπορεί να προχωρήσει προκειμένου να επιβάλλει την πολιτική του αλλά αφορά την μικρή δύναμη ή το αδύνατο κράτος και το πόσο αυτό μπορεί να υποχωρήσει έναντι της επιθετικής συμπεριφοράς του ισχυρού χωρίς όμως να απειληθεί η ύπαρξη ή τα

ζωτικά του συμφέροντα. Ο λιγότερος ισχυρός είναι αυτός που κινδυνεύει περισσότερο καθώς καλείται μέσα σε ένα ανασφαλές περιβάλλον το οποίο διαμορφώνεται και επηρεάζεται από τις μεγάλες και ισχυρές δυνάμεις να προσδιορίσει τις στρατηγικές που θα ακολουθήσει προκειμένου να εξυπηρετήσει τους εθνικούς στόχους και τα εθνικά του συμφέροντα.

Στην παρακάτω ανάλυση θα αναδειχθεί ότι, στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον υπάρχουν πλέον οι προϋποθέσεις και οι δυνατότητες τα λιγότερα ισχυρά κράτη να μην αποδέχονται πάντα τον **«ρόλο του απλού πιονιού»** σε μια παρτίδα ισχυρότερων παικτών. Η παραπάνω θέση θα στηριχθεί στο γεγονός ότι τα ζητήματα που αφορούν τις διακρατικές σχέσεις έχουν, σε πολύ μεγάλο βαθμό, θεσμοθετηθεί και διέπονται από πολύπλοκους νομικούς κώδικες και κανόνες.

Οι διεθνείς θεσμοί, ο υψηλός καταμερισμός της διεθνούς οικονομίας, οι τεχνολογικές εξελίξεις, η αναγκαία συνεργασία των κρατών για την αντιμετώπιση κινδύνων που απειλούν την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια (τρομοκρατία, μόλυνση περιβάλλοντος, ναρκωτικά οικονομικές κρίσεις κλπ) έχουν δημιουργήσει ένα παγκόσμιο πλέγμα συνεργατικών δομών, συνεργασιών και συμμαχιών μέσα στο οποίο όλοι, έχουν ανάγκη όλους. Μέσα σε αυτή την αλληλεξαρτώμενη και αλληλοεπηρεαζόμενη διεθνή κοινότητα τα λιγότερα ισχυρά κράτη έχουν τη δυνατότητα να ασκούν, στο παιχνίδι που παίζεται στην παγκόσμια σκακιέρα, μια δραστήρια και υψηλής ποιότητας πολιτική, προκειμένου να μην έχουν τον ρόλο του «απλού πιονιού» αλλά να αναπτύσσουν στρατηγικές με τις οποίες όχι μόνο θα εξυπηρετούν τα εθνικά τους συμφέροντα αλλά θα εξασφαλίζουν μια διακριτή θέση και έναν αυτόνομο ρόλο στο διεθνές σύστημα. Οι δυνατότητες ενός λιγότερου ισχυρού κράτους στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον είναι:

❖ **Να συμμετέχει ενεργά σε διεθνείς οργανισμούς** και επιτροπές έτσι ώστε να έχει τη δυνατότητα να διαπραγματεύεται τόσο με τα ισχυρά κράτη όσο και με τους αντιπάλους του. Οι υπόψη οργανισμοί μπορούν να ωφελήσουν ένα μικρό κράτος καθώς λειτουργούν στο πλαίσιο μιας διαρκούς θεσμικής διακρατικής συνεργασίας (intergovernmental), η οποία σέβεται την κυρίαρχη ισότητα των κρατών καθώς κάθε κράτος – μέλος που συμμετέχει έχει μια ψήφο και οι αποφάσεις που λαμβάνονται συνήθως στηρίζονται στον κανόνα της ομοφωνίας (unanimity) ή της συναίνεσης (consensus). Μέσα σε αυτή τη θεσμική συνεργασία το αδύναμο

κράτος μπορεί να μην έχει την ισχύ να επιβάλλει τη θέση του, έχει όμως την ευκαιρία να ελέγχει αυτά που ζητούν οι άλλες πλευρές και μέσω της διαπραγμάτευσης, (με την ανταλλαγή ή την συνεργασία), να κερδίζει αποφάσεις οι οποίες ίσως να μην ικανοποιούν το σύνολο των θέσεων του σίγουρα όμως θα του αποφέρουν περισσότερα οφέλη από αυτά που θα είχε εάν ενεργούσε μεμονωμένα.

❖ **Να συμμετέχει, συνεισφέροντας** προσωπικό, μέσα ή πόρους στην προσπάθεια των κρατών για την επίλυση ζητημάτων που απασχολούν ή θέτουν σε κίνδυνο την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια όπως είναι η τρομοκρατία, η μόλυνση του περιβάλλοντος, η αντιμετώπιση διαφόρων μολυσματικών ασθενειών κλπ. Η προαναφερόμενη συνεισφορά, στην βάση της επίτευξης κοινών συμφερόντων, δημιουργεί τις προϋποθέσεις συνεργασίας και συμμαχίας ενός λιγότερου ισχυρού κράτους με άλλες δυνάμεις. Με τις υπόψη συμμαχίες το αδύναμο κράτος αυξάνει την ισχύ του (είτε προσθέτοντας σε αυτήν την ισχύ των άλλων κρατών είτε κατακρατώντας την ισχύ των άλλων κρατών από τον αντίπαλο του) και αναβαθμίζει το ρόλο του σε περιφερειακό αλλά σε διεθνές επίπεδο.

❖ **Να εκμεταλλευθεί προς όφελος του** τα πλεονεκτήματα που τυχόν του παρέχει η γεωγραφική του θέση στον κόσμο. Η επαφή με την θάλασσα, η ύπαρξη φυσικών πόρων, η χρησιμοποίηση της επικράτειας του για την διακρατική μεταφορά ενέργειας, η διάθεση λιμένων ή άλλων υποδομών του για την διευκόλυνση του διεθνούς εμπορίου είναι τομείς στους οποίους ένα λιγότερο ισχυρό κράτος μπορεί να επενδύσει και να δραστηριοποιηθεί προκειμένου να αναβαθμίσει το ρόλο του στο διεθνές σύστημα και να εξυπηρετήσει τους στρατηγικούς του στόχους. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε την Δανία και την Νορβηγία οι οποίες παρά το σχετικά μικρό τους μέγεθος, έχουν εκμεταλλευθεί την επαφή τους με την θάλασσα και έχουν δημιουργήσει τεράστιους εμπορικούς στόλους οι οποίοι ασκούν μεγάλη επιρροή στα θέματα της παγκόσμιας εφοπλιστικής δραστηριότητας παρέχοντας οικονομική ανάπτυξη και ευημερία στους πολίτες τους. Επιπλέον η Νορβηγία αξιοποιεί με τον καλύτερα δυνατό τρόπο τους φυσικούς πόρους (πετρέλαιο και φυσικό αέριο) που υπάρχουν στην επικράτειά της.

Να χρησιμοποιεί τις αλματώδεις τεχνολογικές εξελίξεις οι οποίες του παρέχουν τη δυνατότητα να πολλαπλασιάζει τις δυνατότητές του σε όλες τις θεσμικές του λειτουργίες (κρατική διοίκηση, οικονομία, ασφάλεια, άμυνα κλπ). Η

χρήση της τεχνολογίας θα επιτρέψει σε ένα λιγότερο ισχυρό κράτος να αυξήσει την ισχύ του και να διαχειρισθεί τις αδυναμίες που τυχόν έχει σε ποσοτικά μεγέθη. Ως τέτοια παραδείγματα μπορούμε να αναφέρουμε την Σουηδία, την Σιγκαπούρη και την Φιλανδία¹¹⁸ οι οποίες παρά το μικρό τους μέγεθος έχουν επιτύχει να είναι οι πιο προηγμένες τεχνολογικά και ψηφιακά διασυνδεδεμένες χώρες στο κόσμο έχοντας δημιουργήσει ισχυρές οικονομίες, παρέχοντας υψηλό επίπεδο ευημερίας και ασφάλειας στους πολίτες τους. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας σε αυτό το επίπεδο, θεωρείται ως πολλαπλασιαστής ισχύος και έχει συνδράμει αρκετά, διαδραματίζοντας καθοριστικό ρόλο και σε περίοδο πολέμου αλλά και σε καταστάσεις όπου η αποτροπή είναι παράγωγο της ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης. Στον τομέα της τεχνολογίας θα πρέπει να δοθεί έμφαση και στην ανάπτυξη της πολεμικής τεχνολογίας, η οποία όταν προσεγγιστεί ως ένα μέσο υποστήριξης του εθνοκρατικού κύρους και γοήτρου στη διεθνή σκηνή, αλλά και ως καταλυτής της χρήσης βίας σε συνθήκες πολεμικής εμπλοκής τότε μπορεί να μεγιστοποιήσει την ορθολογική επιλογή μιας επιστημονικής στρατηγικής.¹¹⁹

Ωστόσο η τεχνολογία ως συντελεστής ισχύος, στην σύγχρονη εποχή, δεν ανάγεται μόνο στην εξέλιξη των οπλικών συστημάτων και δορυφόρων. Έχει δημιουργηθεί πλέον αυτό που ονομάζουμε ηλεκτρονική διακυβέρνηση, σύμφωνα με την οποία γίνεται εισαγωγή των τεχνολογιών και της πληροφορικής στην δημόσια διοίκηση. Ωστόσο οι επαΐοντες της συγκεκριμένης επιστήμης μπορούν να παράξουν τις κατάλληλες συνθήκες, οι οποίες θα έχουν ως απώτερο σκοπό την αποδυνάμωση των ανταγωνιστών τους, είτε αυτοί είναι κρατικοί δρώντες είτε όχι. Απλά με έναν υπολογιστή μπορεί ένα άτομο να παραβιάσει απόρρητα αρχεία ενός κράτους, να δημιουργήσει χαοτική κατάσταση στις τράπεζες αλλά και να χρησιμοποιήσει μέχρι και δορυφορικά συστήματα. Αυτό που πριν μερικά χρόνια έμοιαζε με επιστημονική πραγματικότητα, τώρα έχει πλησιάσει και έχει γίνει πραγματικότητα.

Επομένως γίνεται κατανοητό πως ένα λιγότερο ισχυρό κράτος, αν δεν διαθέτει την κατάλληλη τεχνολογία και οικονομία για να επενδύσει στα οπλικά συστήματα, μπορεί κάλλιστα να επενδύσει στην προσέλκυση ταλέντων αλλά και στην εκπαίδευση ατόμων που θα είναι ικανά να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο ως πηγή ανάδειξής τους στην διεθνή αρένα.

¹¹⁸ Νίκος Βουδούρης, «Οι 10 πιο Τεχνολογικά προηγμένες και ψηφιακά διασυνδεδεμένες χώρες στο κόσμο.» Κάθε Μέρα News, 29/6/2011, διαθέσιμο στο www.kathemera.gr/2011/06/1591/οι-πιο-τεχνολογικά-προηγμένες-και-ψηφ/, έγινε πρόσβαση στις 28 Απριλίου 2015

¹¹⁹ Σπυριδών Ν. Λίτσας, *Πόλεμος και ορθολογισμός Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010 σελ. 289

Στον πίνακα¹²⁰ (πίνακας 2) που ακολουθεί διαγράφεται μια συνοπτική καταγραφή της χρησιμότητας του συντελεστή ισχύος της τεχνολογίας:

Είδος/ονομασία τεχνολογίας	Κυριότερες στρατιωτικές εφαρμογές	Κυριότερες εμπορικές ειρηνικές εφαρμογές
Πυρηνική τεχνολογία	Έσχατο μέσο αποτροπής	Παραγωγή ενέργειας
Δορυφόροι	Συγκέντρωση πληροφοριών (κατασκοπεία), καθοδήγηση και συντονισμός των επίγειων στρατευμάτων.	Διηπειρωτική επικοινωνία, πρόγνωση καιρικών μεταβολών, υποβοήθηση των οδικών εναέριων και θαλάσσιων μεταφορών μέσω παροχής υπηρεσιών ακόμα και σε μεμονωμένους χρήστες, καθοριστικός παράγοντας σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης
Διαδίκτυο/Ηλ, Διακυβέρνηση	Ανίχνευση πληροφοριών/ηλεκτρονική κατασκοπεία/διενέργεια προπαγάνδας	Ηλεκτρονικό εμπόριο, ελεύθερη διακίνηση ιδεών και πληροφοριών, ψυχαγωγία, επικοινωνία
Σιδηρόδρομος	Μαζική μεταφορά στρατευμάτων και πολεμικού υλικού(επιμελητεία) προς τις γραμμές του μετώπου	Οικονομική και γρήγορα μεταφορά ανθρώπων και προϊόντων. Διασύνδεση των μεγάλων αστικών κέντρων μεταξύ τους καθώς και με την επαρχία.

Πίνακας 2

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι παρόλο που το κράτος συνεχίζει να είναι η κυρίαρχη μορφή πολιτικής οργάνωσης και η ισχύς παραμένει ο σπουδαιότερος παράγοντας της λειτουργίας του διεθνούς συστήματος, αυτό (δηλαδή το διεθνές σύστημα) έχει πάψει πλέον να είναι ο «παράδεισος» των μεγάλων και ισχυρών δυνάμεων. Η εξάπλωση και η εντατικοποίηση των οικονομικών και πολιτικών συνεργασιών ανάμεσα στα κράτη και η ανάπτυξη, μέσω των διεθνών θεσμών, σε υψηλό βαθμό της οργάνωσης των σχέσεων μεταξύ τους έχουν δημιουργήσει στα μικρά και λιγότερο ισχυρά κράτη τις δυνατότητες να εφαρμόζουν εναλλακτικές στρατηγικές με τις οποίες όχι μόνο μπορούν να εξασφαλίζουν την επιβίωση και την ασφάλειά τους αλλά και να αναβαθμίσουν τον θεσμικό τους ρόλο μέσα στο άναρχο και άκρως ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον.

¹²⁰ Σπυριδων Ν. Λίτσας, *Πόλεμος και ορθολογισμός Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές*, σελ. 288-289

4.2 Εναλλακτικές στρατηγικές των λιγότερων ισχυρών κρατών

Στο υπόψη κεφάλαιο θα αναδειχθούν οι στρατηγικές που δύναται να εφαρμόσουν τα λιγότερο ισχυρά κράτη προκειμένου να μην έχουν πάντα τον ρόλο του «αδύναμου» σε μια παρτίδα των ισχυρότερων παικτών. Ποιες είναι όμως οι εναλλακτικές στρατηγικές που αυτά μπορούν να διαμορφώσουν και να ακολουθήσουν προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους και να διατηρήσουν έναν ανεξάρτητο και διακριτό ρόλο μέσα σε ένα άναρχο και άκρως ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα τα εθνικά τους συμφέροντα; Κρίνεται σκόπιμο πριν απαντηθεί το παραπάνω ερώτημα να επισημανθεί ότι μέσα στο προαναφερόμενο ανασφαλές διεθνές σύστημα αυτός που κινδυνεύει περισσότερο είναι ο μικρός, ο λιγότερος ισχυρός, καθώς καλείται να διεμβολίσει την στρατηγική των μεγάλων και ισχυρών δυνάμεων οι οποίες διαμορφώνουν το «παιχνίδι στην παγκόσμια σκακιέρα» προκειμένου να επιτύχει τους εθνικούς του στόχους. Σύμφωνα με τον Sun Tzu η νίκη είναι κάτι που μπορεί να δημιουργηθεί, έτσι λοιπόν και για τα μικρά ή τα λιγότερο ισχυρά κράτη η επιτυχία μέσα στο άναρχο, ανασφαλές και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον είναι μια κατάσταση η οποία μπορεί να δημιουργηθεί με τις κατάλληλες στρατηγικές που θα στοχεύουν στην ανάδειξη πλεονεκτημάτων, στην υποβάθμιση αδύνατων σημείων και στην εκμετάλλευση όλων των παρουσιαζόμενων ευκαιριών.

Οι παράγοντες της αναρχίας, της ανασφάλειας και του ανταγωνισμού του διεθνούς συστήματος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, επιβάλλουν στα κράτη να μεριμνούν από μόνα τους (αυτοβοήθεια) για την αυτοπροστασία και τη διατήρηση της ασφάλειας τους. Στη διεθνή πολιτική¹²¹ «ο θεός βοηθά αυτούς που βοηθούν τον εαυτό τους» καθώς το άναρχο διεθνές σύστημα τιμωρεί όσα κράτη δεν μεριμνούν για την αυτοπροστασία τους και τα οποία σε αυτή την περίπτωση κινδυνεύουν να χάσουν την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία τους. Στο παραπάνω πλαίσιο οι εναλλακτικές στρατηγικές που μπορεί να διαμορφώσει και να ακολουθήσει ένα λιγότερο ισχυρό κράτος είναι η στρατηγική της εξισορρόπησης (εσωτερική και εξωτερική).

¹²¹ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2006, σελ. 85

4.2.1 Στρατηγική της Εξισορρόπησης

Η εξισορρόπηση¹²² είναι μια συμπεριφορά που απορρέει ή και εντάσσεται στο γενικότερο φαινόμενο εξισορρόπησης των αντιπάλων και στην θεωρία της «ισορροπίας ισχύος». Η εξισορρόπηση είναι μια στρατηγική περισσότερο αμυντική και συνίσταται στην αύξηση της ισχύος ενός κράτους με σκοπό την αντιμετώπιση της ισχύος ή της απειλής ενός ή περισσότερων αντιπάλων του και διακρίνεται σε «εσωτερική» και «εξωτερική». Η «εσωτερική εξισορρόπηση» σχετίζεται με την αναβάθμιση των εγχώριων συντελεστών ισχύος η οποία σπάνια αποτελεί το μόνο μέσο επιβίωσης του κράτους στο διεθνές σύστημα. Τις περισσότερες φορές το κράτος, τη συνδυάζει με συνεργασίες, συγκλίσεις και συμμαχίες με άλλα κράτη στη βάση ενός κοινού συμφέροντος. Οι παραπάνω ενέργειες αποτελούν την «εξωτερική εξισορρόπηση» του κράτους.

4.2.1.1 Εσωτερική Εξισορρόπηση

Με τον παραπάνω όρο περιγράφονται οι προσπάθειες ενός κράτους να αναβαθμίσει τις ικανότητές του (στρατιωτικές, οικονομικές, διπλωματικές κλπ) με την εντατικοποίηση ανάπτυξης των εγχώριων συντελεστών ισχύος του. Η εσωτερική εξισορρόπηση έχει δύο διαστάσεις την «ποσοτική» και την «ποιοτική». Είναι προφανές ότι τα λιγότερο ισχυρά κράτη δεν μπορούν να ανταγωνισθούν στο ποσοτικό επίπεδο τις μεγάλες και ισχυρές δυνάμεις καθώς δε διαθέτουν τα ανάλογα υλικά μέσα και πόρους. Η ποσοτική υπεροχή είναι προϊόν προσπάθειας ενέργειας, υλικών πόρων και χρόνου που συνήθως όταν αποκτάται από τα ισχυρά κράτη, δύσκολα χάνεται. Ο ποσοτικός ανταγωνισμός θα μπορούσε να παρομοιασθεί με έναν αγώνα δρόμου στον οποίο δεν έχει καθορισθεί ο τερματισμός και ολοκληρώνεται με την εξουθένωση του πιο αδύνατου αντιπάλου. Κλασικό παράδειγμα του παραπάνω αγώνα δρόμου θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν ο ανταγωνισμός μεταξύ της ΕΣΣΔ και των Η.Π.Α οι οποίες ήταν τεχνολογικά και οικονομικά ισχυρότερες στον λεγόμενο «πόλεμο των άστρων» ο οποίος τελικά οδήγησε στην κατάρρευση και τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Ένας τέτοιος ανταγωνισμός αναμφίβολα δεν ενδείκνυται για τα λιγότερο ισχυρά κράτη τα οποία για να αντιμετωπίσουν την ποσοτική υπεροχή των ισχυρών κρατών θα πρέπει να στραφούν στην ποιοτική αναβάθμισή τους δίδοντας έμφαση στην οικονομία, στην πολιτική σταθερότητα, στην διοίκηση του κράτους, στην υψηλή τεχνολογία και στη δημιουργία ενός εξαιρετικά αποτελεσματικού αμυντικού μηχανισμού. Πάνω σε αυτή

¹²² Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 212-213

τη βάση την εσωτερική εξισορρόπηση ενός λιγότερου ισχυρού κράτους θα την αναλύσουμε σε δύο τομείς, τον πολιτικό και τον αμυντικό.

(1) Ο *πολιτικός τομέας* της εσωτερικής εξισορρόπησης ενός λιγότερου ισχυρού κράτους περιλαμβάνει την ανάπτυξη και την εξέλιξη:

α. Της οικονομίας

Η ανάπτυξη ισχυρής οικονομίας ενός λιγότερου ισχυρού κράτους αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους συντελεστές ισχύος του καθώς του εξασφαλίζει τη δυνατότητα να χαράσσει και να υλοποιεί πολιτικές (εσωτερική-εξωτερική πολιτική, αμυντική πολιτική κλπ) διαθέτοντας για το σκοπό αυτό σημαντικά χρηματικά ποσά. Επιπλέον μέσω της ισχυρής οικονομίας ένα λιγότερο ισχυρό κράτος μπορεί να πετύχει την αυτάρκειά του ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης. Τη σημαντικότητα του προαναφερόμενου συντελεστή ισχύος για ένα κράτος ο Δημοσθένης¹²³ το περιγράφει με εξαιρετικό τρόπο στην φράση «Δει δε χρημάτων και άνευ τούτων ουδέν εστί γενέσθαι των δεόντων».

β. Του πολιτικού συστήματος

Η ανάπτυξη ενός σταθερού πολιτικού συστήματος οδηγεί στην εσωτερική κοινωνική ειρήνη και τη ενότητα των πολιτών του κράτους. Σημαντικός όμως παράγοντας δεν είναι μόνο η σταθερότητα αλλά και ο τρόπος λειτουργίας του. Η εμπέδωση της αξιοκρατίας, η σωστή και αποδοτική λειτουργία θεσμών όπως πχ η δικαιοσύνη και η παιδεία, ο τρόπος διαχείρισης των ομάδων συμφερόντων και των ΜΜΕ που λειτουργούν μέσα σε ένα κράτος είναι σημαντικά στοιχεία της πολιτικής σταθερότητας που προάγουν και αναπτύσσουν την ασφάλεια την ευημερία και την ενότητα των πολιτών στοιχεία που εξυπηρετούν την αμυντική και εξωτερική πολιτική του κράτους. Η κοινωνική συνοχή και η ενότητα του πολιτών που επιτυγχάνεται, δημιουργούν μια *ποιότητα* στον πληθυσμό ο οποίος στην προσπάθεια του να διατηρήσει την ασφάλεια και την ανεξαρτησία του ανταγωνίζεται *πολύ μεγαλύτερα μεγέθη* πληθυσμών μεγαλύτερων και ισχυρότερων δυνάμεων που συνήθως υπερτερούν αριθμητικά (βλέπε πίνακα 1).

γ. Της διοίκησης του Κράτους

¹²³ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, σελ. 163

Η ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού κρατικού μηχανισμού ο οποίος δημιουργείται μέσω της οργάνωσης της διοίκησης και της ποιότητας των στελεχών της αποτελεί ένα πολύ σπουδαίο συντελεστή εσωτερικής εξισορρόπησης ο οποίος δοκιμάζεται συγκριτικά με τη διοίκηση άλλων κρατών όχι μόνο στην ειρήνη αλλά και σε περιόδους κρίσεων ή πολέμου. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η ικανότητα της διοίκησης ενός κρατικού μηχανισμού δεν εξαρτάται από το μέγεθος αλλά από την αποτελεσματικότητα των δράσεων του και από την ποιότητα και επάρκεια των υποδομών που έχει δημιουργήσει.

δ . Της υψηλής τεχνολογίας

Στην σύγχρονη εποχή είναι γενικά αποδεκτό ότι κάποιες χώρες αναπτύσσονται γρηγορότερα¹²⁴ από κάποιες άλλες εξαιτίας της επίδρασης του τεχνολογικού παράγοντα. Το επονομαζόμενο "τεχνολογικό χάσμα" ανάμεσα στα έθνη δεν είναι απλά ζήτημα διαφορών στο επίπεδο της προσπάθειας για έρευνα, ανάπτυξη και εφευρετική δραστηριότητα, αλλά είναι κυρίως ζήτημα που εστιάζεται στο επίπεδο και στη ταχύτητα διάδοσης νέων τεχνικών που επηρεάζουν πολλούς οικονομικούς, κοινωνιολογικούς, αμυντικούς και άλλους παράγοντες. Ο όρος "τεχνολογική πρόοδος" αναφέρεται συνήθως στα αποτελέσματα των μεταβολών από την εφαρμογή της υψηλής τεχνολογίας, στην διαδικασία ανάπτυξης όλων των τομέων και δράσεων μιας χώρας. Από τα παραπάνω συνάγεται η σημαντικότητα του τεχνολογικού παράγοντα ιδιαίτερα για τα λιγότερο ισχυρά κράτη, στα οποία εξασφαλίζει μια σημαντική ποιότητα σε όλες του τις λειτουργίες (οικονομικές αμυντικές, κοινωνικές κλπ) οι οποίες έρχονται να αντιπαρατεθούν σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον όπου επικρατούν οι ισχυροί και οι μεγάλοι.

(2) Ο αμυντικός τομέας της εσωτερικής εξισορρόπησης περιλαμβάνει την ενίσχυση και την μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων των Ενόπλων Δυνάμεων καθώς και την επίτευξη υψηλού επιπέδου στρατιωτικής κινητοποίησης του κράτους όπως παρακάτω:

α. Ενίσχυση Ενόπλων Δυνάμεων

Η ισχυροποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων επιτυγχάνεται μέσω της αύξησης της *ισχύος τους* και της υιοθέτησης αποτελεσματικών *στρατιωτικών στρατηγικών* οι οποίες αναλύονται παρακάτω:

¹²⁴ Γεώργιος Κορρές και Γεώργιος Τσομπάνογλου, *Τεχνολογική πολιτική κοινωνική και ανάπτυξη*, διαθέσιμο στο www.biblionet.gr/.../Κορρές_Γεώργιος.../Τεχνολογική_κοινωνική_πολιτ. , έγινε πρόσβαση στις 15 Μαΐου 2015

(1) Στρατιωτική Ισχύς

Η στρατιωτική δύναμη¹²⁵ ή αδυναμία μιας χώρας βρίσκεται σε άμεση σχέση με την εξωτερική της πολιτικής. Στο διεθνές περιβάλλον κάθε ενέργεια¹²⁶ ενός κράτους, όσον αφορά την ισχύ της, κατευθύνεται προς τον πόλεμο, όχι ως ένα επιθυμητό όπλο αλλά κυρίως ως ένα όπλο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε έσχατη ανάγκη. Στο παραπάνω πλαίσιο ένα λιγότερο ισχυρό κράτος επιβάλλεται να στηρίζεται στη ρήση «εάν θέλεις ειρήνη προετοιμάσου για πόλεμο» (*si vis pacem, para bellum*). Ο λιγότερο ισχυρός, καθώς δεν μπορεί να διαθέτει το μέγεθος των Ενόπλων Δυνάμεων μεγαλύτερων και ισχυρότερων κρατών, απαιτείται να κατευθύνει τη στρατηγική του στον εκσυγχρονισμό του επιχειρησιακού του δόγματος, στη σύγχρονη δομή των στρατιωτικών του μονάδων και στην αύξηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του εξοπλισμού και του ανθρώπινου δυναμικού του. Η παραπάνω προτεραιότητα προκειμένου να καταστεί αποτελεσματική θα πρέπει οπωσδήποτε να συνδυασθεί με την εξασφάλιση μιας κρίσιμης μάζας, ενός κρίσιμου μεγέθους των Ενόπλων Δυνάμεων προκειμένου αυτές να έχουν τη δυνατότητα σε κρίση ή πόλεμο να αντιπαρατεθούν με αριθμητικά υπέρτερες δυνάμεις.

(2) Στρατιωτική Στρατηγική

Η στρατιωτική στρατηγική των λιγότερο ισχυρών κρατών, λαμβάνοντας πάντα υπόψη την υφιστάμενη κατανομή ισχύος, θα πρέπει να στηρίζεται στην «*αποτροπή*» η οποία θα αποβλέπει να παρουσιάσει στα κράτη που αποτελούν απειλή (πραγματική ή δυνητική) ότι, το τίμημα που θα υποστούν σε περίπτωση επιθετικής ενέργειας εναντίον τους θα είναι πολύ υψηλό και δυσανάλογο με το όφελος που προσδοκούν να αποκτήσουν. Η παραπάνω στρατηγική στηρίζεται στην αρχή ότι, στις χώρες δεν αρέσει να εκτίθενται σε μεγάλους κινδύνους¹²⁷ για μικρά κέρδη. Εάν τα κράτη μπορούν να επιτύχουν μικρά κέρδη, λόγω του μεγάλου κινδύνου αντιποίνων τότε έχουν μικρό κίνητρο για να πολεμήσουν, έτσι αυτά ενεργούν με λιγότερη προσοχή εάν το αναμενόμενο κόστος του πολέμου είναι χαμηλό κα με μεγαλύτερη προσοχή εάν είναι υψηλό. Η αξιοπιστία της αποτρεπτικής στρατηγικής εξαρτάται κυρίως από δύο παράγοντες. Πρώτα από όλα από τη δυνατότητα των μικρότερων και λιγότερων ισχυρών κρατών να πείσουν τις

¹²⁵ Βύρων Θεοδωρόπουλος, *Εξωτερική πολιτική διπλωματία διπλωμάτες*, Φυτράκης/Ο Τύπος ΑΕ, Αθήνα, 1990, σελ. 27

¹²⁶ Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2004, σελ. 154-155

¹²⁷ Kenneth N. Waltz " *Toward Nuclear Peace* ", σελ 575

μεγαλύτερες και ισχυρότερες δυνάμεις, οι οποίες συνήθως λόγω της επιθετικής τους πολιτικής αποτελούν απειλή, ότι διαθέτουν τη στρατιωτική ικανότητα να τους επιφέρουν δυσανάλογο κόστος. Επιπλέον οι λιγότεροι ισχυροί απαιτείται να πείσουν ότι διαθέτουν τη θέληση να χρησιμοποιήσουν την παραπάνω ικανότητα όποτε απειληθούν ή όποτε αυτοί κρίνουν αναγκαίο (αποτρεπτική φήμη). Επιπρόσθετα η προαναφερόμενη αποτρεπτική στρατηγική αποδυναμώνει τη στρατηγική του «πειθαναγκασμού» που συχνά εφαρμόζουν οι μεγάλες και ισχυρές δυνάμεις οι οποίες μέσω της απειλής του πολέμου ή της ελεγχόμενης κλιμάκωσης μιας κρίσης προσπαθούν να εξαναγκάσουν τις μικρότερες και λιγότερο ισχυρές δυνάμεις να συμμορφωθούν σύμφωνα με την βούληση και τα συμφέροντά τους (πχ Ελλάδα-Τουρκία).

Η αντιμετώπιση της επιθετικής πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων με τη στρατηγική του «κατευνασμού» ιδιαίτερα ως μια μακροπρόθεσμη επιλογή, δεν ενδείκνυται από την μικρότερη δύναμη καθώς σε αυτή την περίπτωση ο ισχυρός αντιλαμβάνεται τον «κατευνασμό» ως αδυναμία, με αποτέλεσμα να ενθαρρύνεται και να εντείνει τις αναθεωρητικές και επιθετικές του πολιτικές. Επιπλέον η υιοθέτηση από ένα λιγότερο ισχυρό κράτος έναντι ενός ισχυρότερου κράτους, της στρατηγικής του «πρώτου πλήγματος» θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική κυρίως στην περίπτωση που ο πόλεμος είναι σχεδόν βέβαιος καθώς θα έχουν προηγηθεί, η ψύχρανση των διπλωματικών σχέσεων, επιστράτευση, μετακινήσεις μονάδων, συνοριακά επεισόδια κλπ. Σε αντίθετη περίπτωση, κατά τη διάρκεια εντάσεων ή κρίσεων η υιοθέτηση της προαναφερόμενης στρατηγικής, από τον λιγότερο ισχυρό δεν θα είναι αποτελεσματική καθώς θα δημιουργήσει αστάθεια στην περιοχή της κρίσεως και πιθανώς ανασφάλεια στην μεγάλη δύναμη η οποία μπορεί να επιλέξει να κλιμακώσει ραγδαία την κρίση προσβάλλοντας πρώτη τη μικρότερη δύναμη εφαρμόζοντας τη στρατηγική του «προληπτικού» πολέμου. Η προαναφερόμενη εξέλιξη μπορεί να αποβεί μοιραία για την λιγότερο ισχυρή δύναμη.

β. Της Στρατιωτικής κινητοποίησης

Η στρατιωτική κινητοποίηση ενός κράτους δεν σχετίζεται μόνο με τις Ένοπλες Δυνάμεις αλλά αφορά γενικότερα τον μηχανισμό του κράτους του οποίου οι ρυθμοί λειτουργίας είναι διαφορετικοί σε κατάσταση ειρήνης, κρίσεως ή πολέμου. Ένα λιγότερο ισχυρό κράτος θα πρέπει με τη στρατηγική του να εξασφαλίζει ότι σε μια περίοδο πολέμου ή κρίσης θα επιτευχθεί ένας υψηλός βαθμός ετοιμότητας,

κινητοποίησης και συντονισμού όλου του δυναμικού του (κρατικοί φορείς, πολίτες, ιδιωτικός τομέας) το οποίο θα εργάζεται συντονισμένα για την επίτευξη των εθνικών του στόχων. Η στρατιωτική κινητοποίηση είναι συνάρτηση του ορθολογισμού, της αποτελεσματικότητας της οργάνωσης και της ποιότητας της διοικητικής μηχανής και των υπαρχόντων μέσων επικοινωνιών και μεταφοράς. Ο παραπάνω παράγοντας αποτελεί σημαντικό στοιχείο του αμυντικού τομέα ενός κράτους και συμβάλλει τα μέγιστα στη στρατιωτική του στρατηγική και στην εσωτερική του εξισορρόπηση.

4.2.1.2 Εξωτερική Εξισορρόπηση

Ως εξωτερική εξισορρόπηση¹²⁸ ορίζεται η ισχύ που προκύπτει από την προσπάθεια της συνεργασίας των κρατών που συνασπίζονται απέναντι στην απειλή που προβάλλει ένα άλλο ισχυρότερο ή ηγεμονικό κράτος. Η σπουδαιότητα και η αναγκαιότητά της δημιουργίας συμμαχιών είναι γνωστή από την αρχαία Ελλάδα και περιγράφεται από τον Όμηρο στην φράση «ακόμα και ο πιο γενναίος δεν μπορεί να αγωνιστεί πέρα από τη δύναμή του». Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Πλατιά «ο δανεισμός δυνάμεων από έξω αποτελεί μια κλασική μέθοδο εξισορρόπησης». Η εξωτερική εξισορρόπηση μπορεί να γίνει μέσω συμμαχιών ή μέσω δημιουργίας αξόνων, όταν αυτό το επιτρέπει η διεθνής συγκυρία. Το όφελος που προκύπτει από τις συμμαχίες των κρατών είναι αύξηση της διαθέσιμης ισχύος τους, καθώς οι πόροι των συνασπισμένων κρατών συγκεντρώνονται και χρησιμοποιούνται για ένα κοινό σκοπό, ενώ οι δράσεις τους είναι δυνατόν να συντονίζονται μέσα από την δημιουργία διάφορων συμμαχικών θεσμών. Ένα λιγότερο ισχυρό κράτος μπορεί να συμμαχήσει με ισοδύναμα ή περισσότερο αδύναμα κράτη. Σε μια τέτοια συμμαχία οι μικρότερες δυνάμεις συνασπίζονται στη βάση της αρχής «ισχύς εν τη ενώσει» προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο που προέρχεται από ισχυρότερες ή ηγεμονικές δυνάμεις. Επίσης ένα λιγότερο ισχυρό κράτος μπορεί να συμμαχήσει και να προσκολληθεί σε μια μεγάλη και ισχυρή δύναμη. Στις διεθνείς σχέσεις, αυτές οι συμμαχίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μεγάλη ασυμμετρία ισχύος μεταξύ των συμμάχων, ονομάζονται «πελατειακές σχέσεις» (patron-client relations). Για να λειτουργήσουν οι παραπάνω συνασπισμοί απαιτείται να υπάρχει μια ελαστικότητα¹²⁹ στη δυνατότητα των κρατών να συμμαχούν ή να αλλάζουν συμμάχους. Με τη σειρά της αυτή η ελαστικότητα δημιουργεί ανελαστικότητα στην στις στρατηγικές επιλογές των κρατών καθώς η στρατηγική ενός κράτους πρέπει να ικανοποιεί και τον εταίρο του ώστε να μην εγκαταλείψει τη συμμαχία. Η εξωτερική

¹²⁸ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.213-214

¹²⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, σελ. 216

εξισορρόπηση ενός λιγότερου ισχυρού κράτους μπορεί να επιτευχθεί με την επισύναψη συμμαχιών διαφόρων ειδών.

4.2.1.2α Συμμαχία λιγότερου ισχυρού με μια μεγάλη ή ηγεμονική δύναμη (Πελατειακές σχέσεις)

Οι «**πελατειακές σχέσεις**» αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα των σύγχρονων διεθνών σχέσεων καθώς ευρίσκονται πολύ ψηλά στην ατζέντα της εφαρμοζόμενης σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής. Το ισχυρό κράτος το οποίο στη διεθνή βιβλιογραφία ονομάζεται «**Patron**» είναι συνήθως μια μεγάλη δύναμη ή μια υπερδύναμη η οποία έχει συμφέροντα που εξαπλώνονται πέραν του περιφερειακού συστήματος στο οποίο ανήκει και επεκτείνονται σε όλη τη παγκόσμια κοινότητα. (πχ Γερμανία ή Η.Π.Α). Ο «**Patron**» ενδιαφέρεται για την υφιστάμενη διεθνή κατανομή ισχύος καθώς έχει ως κύριο στόχο την διαμόρφωση συσχετισμών οι οποίοι αφενός να λειτουργούν υπέρ του και αφετέρου να μην επιτρέπουν στην αλλαγή του διεθνούς status quo με την ανάδυση καινούργιων αναθεωρητικών δυνάμεων. Αντίστροφα το λιγότερο ισχυρό κράτος το οποίο αναφέρεται ως «**Client**», έχει πολύ πιο περιορισμένα συμφέροντα καθώς έχει ως κύριο στόχο του τη διασφάλιση της επιβίωσης του, την υλοποίηση των εθνικών του στόχων και τη διατήρηση ενός διακριτού ρόλου εντός του περιφερειακού του συστήματος. Το ερώτημα που διατυπώνεται¹³⁰ στις παραπάνω συμμαχίες είναι, «λόγω της υφιστάμενης ασυμμετρίας ισχύος μπορούν οι σχέσεις των λιγότερο ισχυρών με τα πιο ισχυρά κράτη να είναι συμμετρικές;». Η απάντηση είναι θετική και βασίζεται στην αρχή ότι όλα τα κράτη λειτουργούν ορθολογιστικά. Στην πλάστιγγα οφελών και ζημιών, με την λήψη αποφάσεων και την υιοθέτηση εναλλακτικών στρατηγικών επιλογών, επιχειρούν είτε να υπάρξει ισορροπία συμφερόντων, είτε τα οφέλη να είναι περισσότερα από τις ζημιές. Στο πλέγμα¹³¹ σχέσεων μικρών και μεγάλων κρατών ο ισχυρός συντελεστής του συστήματος επιχειρεί πάντοτε να αναπτύξει τις σχέσεις σε ανταλλακτική βάση ή και να κατευνάσει την αδύναμη πλευρά

¹³⁰ Παναγιώτης Ήφαιστος, «Πελατειακές σχέσεις», διαθέσιμο στο <http://ifestos.edu.gr/πελατειακές-σχέσεις-θουκυδίδης>, έγινε πρόσβαση στις 3 Ιουνίου 2015

¹³¹ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Αθήνα, ποιότητα, 2004, σελ. 305-306

α. Στο πλαίσιο της παραπάνω ορθολογικής συμπεριφοράς και της ανταλλαγής συμφερόντων **ο ισχυρός** παρέχει στον **αδύναμο**:

(1) **Μια ομπρέλα προστασίας** (αμυντικής - πολιτικής) και διπλωματικής υποστήριξης προκειμένου, μέσα στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, να του διασφαλίσει την επιβίωση του έναντι επιθετικών πολιτικών άλλων αναθεωρητικών δυνάμεων.

(2) **Πολιτική και οικονομική υποστήριξη** με την χορήγηση δανείων, ευνοϊκών εμπορικών όρων ή άλλων οικονομικών διευκολύνσεων μετριάζοντας την οικονομική αστάθεια, εξαιτίας αλλαγών στη διεθνή οικονομία, διασφαλίζοντας έτσι την πολιτική σταθερότητα, την εσωτερική ειρήνη και την ευημερία των πολιτών της.

(3) **Υποστήριξη των θέσεων** της εξωτερικής του πολιτικής σε διεθνείς οργανισμούς και σε διάφορες διακρατικές συνεργασίες της αυξάνοντας το γόητρο της μικρότερης δύναμης βελτιώνοντας ταυτόχρονα τη θέση και το ρόλο της εντός του περιφερειακού συστήματος στο οποίο ανήκει.

(4) **Στρατιωτική και τεχνολογική βοήθεια** με την μορφή διάθεσης πολεμικού υλικού, κοινής συμμετοχής σε στρατιωτικές ασκήσεις σε συνεκπαιδεύσεις και παροχής τεχνολογίας και υλικού υψηλής τεχνολογίας .

β. Από την άλλη πλευρά η **μικρότερη και λιγότερο ισχυρή δύναμη** προσφέρει:

(1) **Πολιτική και ιδεολογική υποστήριξη** στην ισχυρή δύναμη. Σε ένα σύστημα εύθραυστης παγκόσμιας ή περιφερειακής ισορροπίας ισχύος¹³² και συμφερόντων ακόμα και ένα πολύ μικρό κράτος διαθέτει διαπραγματευτική ικανότητα η οποία μπορεί να είναι πολύ ισχυρή καθώς έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει τη κατανομή ισχύος προς την μια ή την άλλη κατεύθυνση γέροντας την «πλάστιγγα» μοιραία για έναν ή περισσότερους ισχυρούς.

(2) **Σύμπλευση** με τις κεντρικές κατευθύνσεις της εξωτερικής πολιτικής της μεγάλης δύναμης τηρώντας σε διεθνείς οργανισμούς (π.χ Ο.Η.Ε, ΝΑΤΟ) κοινή διπλωματική και πολιτική στάση με αυτήν. Ο λιγότερο ισχυρός παρέχει διεθνή υποστήριξη στην μεγάλη δύναμη, με υποστηρικτικές δηλώσεις κατά τη σύναψη διεθνών συμφωνιών, με επίσημες κοινές επισκέψεις των αρχηγών των δύο κρατών καθώς και με επίσημες διακηρύξεις για τη διεθνή υποστήριξη της ισχυρής

¹³² Παναγιώτης Ήφαιστος, *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, σελ. 307

δύναμης σε πολιτικά, οικονομικά, αμυντικά ή άλλα ζητήματα που αφορούν τη διεθνή κοινότητα.

(3) **Στρατιωτικές διευκολύνσεις** και πλεονεκτήματα στην ισχυρή δύναμη, όπως είναι η συνεκμετάλλευση φυσικών πόρων ή η παραχώρηση εδαφικών περιοχών που θεωρούνται για τον ισχυρό απαραίτητες για την απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος σε σχέση με τους αντιπάλους του. Στο πλαίσιο των παραπάνω διευκολύνσεων εντάσσονται, η εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων, η ελεύθερη διέλευση χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων, η συμμετοχή σε στρατιωτικές πρωτοβουλίες του ισχυρού κλπ. Οι παραπάνω διευκολύνσεις παρέχονται από τον λιγότερο ισχυρό στην μεγάλη δύναμη στο μέτρο που αυτές εξυπηρετούν τα στρατηγικά του συμφέροντα και δεν θίγουν τα κυριαρχικά και εθνικά του συμφέροντα.

Παρά τα οφέλη που προκύπτουν για ένα μικρό και λιγότερο ισχυρό κράτος από τη συμμαχία του με μια ηγεμονική δύναμη ή με μια υπερδύναμη αυτό κινδυνεύει να υποστεί το κόστος που μπορεί να προκύψει από:

(1) Τον ανταγωνισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων πχ μικρά και λιγότερο ισχυρά κράτη της Ε.Ε έχουν υποστεί σημαντικές οικονομικές ζημιές, μετά τα γεγονότα της Ουκρανίας, λόγω των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί στη Ρωσία εξαιτίας του ανταγωνισμού της με τις Η.Π.Α

(2) Την απόλυτη εξάρτηση, λόγω της ασυμμετρίας ισχύος, από τη μεγάλη δύναμη με αποτέλεσμα αυτή να έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει και να καθοδηγεί την εξωτερική πολιτική του λιγότερου ισχυρού με σκοπό την αποκλειστική εξυπηρέτηση των δικών της συμφερόντων αδιαφορώντας για τα συμφέροντα του αδύναμου συμμάχου.

(3) Τις συνέπειες μιας υποταγής ή μιας μετωπικής σύγκρουσης με την μεγάλη και ισχυρή δύναμη στην περίπτωση που οι στρατηγικές της επιλογές ή οι απαιτήσεις της δεν θα ευρίσκονται στη βάση του κοινού συμφέροντος αλλά θίγουν τα εθνικά και κυριαρχικά συμφέροντα του λιγότερου ισχυρού συμμάχου.

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συμμαχία μιας λιγότερο ισχυρής δύναμης με μια μεγάλη δύναμη ευρίσκεται πολύ υψηλά στις στρατηγικές επιλογές τόσο των ισχυρών όσο και των λιγότερων ισχυρών κρατών στη βάση ανταλλαγής αμοιβαίων συμφερόντων.

4.2.1.2β Συμμαχία λιγότερου ισχυρού με ισοδύναμα ή περισσότερο αδύναμα κράτη

Τα οφέλη που δύναται να αποκομίσει ένα λιγότερο ισχυρό κράτος συμμαχώντας με ισοδύναμα ή περισσότερο αδύναμα κράτη στη βάση του συνασπισμού για την αντιμετώπιση ενός κοινού εχθρού ή μιας κοινής απειλής είναι :

(1) **Αυξημένη διαθέσιμη ισχύ**, την οποία δανείζεται από τα υπόλοιπα κράτη και μπορεί να την χρησιμοποιήσει για την ενίσχυση της άμυνας του ή της αποτρεπτικής του ικανότητας και την αντιμετώπιση της επιθετικής πολιτικής μιας μεγάλης αναθεωρητικής δύναμης. Ένα λιγότερο ισχυρό κράτος μπορεί με τη συμμαχία να αποτρέψει μια ενδεχόμενη απειλή εναντίων του ενώ στην περίπτωση που η αποτροπή αποτύχει τότε ο συνασπισμός των υπολοίπων κρατών του παρέχει συλλογική άμυνα.

(2) **Οικονομικά οφέλη** τα οποία μπορούν να προκύψουν είτε από τη μείωση των δικών του αμυντικών δαπανών απολαμβάνοντας την αμυντική προστασία που του παρέχεται από τους υπόλοιπους συμμάχους του είτε από την συνεργασία σε οικονομικά , ενεργειακά, εμπορικά ή άλλα διακρατικά ζητήματα από τα οποία μπορούν να προκύψουν κοινά οικονομικά συμφέροντα όπως πχ ο τουρισμός, οι εξαγωγές προϊόντων.

(3) **Πολιτική και διπλωματική στήριξη** καθώς τα κράτη της συμμαχίας μπορούν να υποστηρίξουν τις θέσεις και τις επιλογές του λιγότερου ισχυρού συμμάχου τους στη διεθνή πολιτική σκηνή και στους διεθνείς οργανισμούς.

Το παραπάνω είδος συμμαχίας αποτελεί ένα πολυπολικό¹³³ σύστημα του οποίου η λειτουργία και η αποτελεσματικότητα παρουσιάζει σοβαρές δυσχέρειες και δυσλειτουργίες. Κατά αρχήν η λήψη απόφασης κάθε κράτους ξεχωριστά υποβάλλεται σε σοβαρούς περιορισμούς καθώς αυτή πρέπει να ικανοποιεί όλους τους εταίρους της συμμαχίας. Ο συντονισμός και η συνεννόηση μεταξύ των κρατών είναι δύσκολη καθώς αυτά επιδιώκουν πάντα το μεγαλύτερο όφελος με το μικρότερο ή και κανένα κόστος έχοντας τη τάση να μεταβιβάζουν το κόστος σε τρίτους .

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συμμαχία ενός λιγότερου ισχυρού κράτους με ισοδύναμα ή περισσότερο αδύναμα κράτη αποτελεί μια στρατηγική επιλογή εξωτερικής εξισορρόπησης η οποία, παρόλες τις δυσχέρειες λειτουργίας της αυξάνει την διαθέσιμη ισχύ των συμμετεχόντων κρατών.

¹³³ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις* , Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.216-217

Επισημαίνεται ότι σε αυτό το είδος συνασπισμού, τα κράτη έχουν ευχερέστερη και αποτελεσματικότερη πρόσβαση στην παραγόμενη ισχύ από ότι στην περίπτωση συμμαχίας με μια μεγάλη δύναμη ή με μια υπερδύναμη (πελατειακές σχέσεις).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ– ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

5.1 Παρουσίαση- Μελέτη εναλλακτικών στρατηγικών Ισραήλ

Το Ισραήλ¹³⁴ είναι ένα μικρό κράτος με κύριες γεωπολιτικές αδυναμίες τον πληθυσμό, τη γεωγραφική του έκταση καθώς και το εχθρικό περιφερειακό του περιβάλλον μέσα στο οποίο είναι περικυκλωμένο από αραβικές χώρες που κατά καιρούς εκφράζουν απειλές εναντίον του. Η στρατηγική που ακολούθησε, του εξασφάλισε όχι μόνο την επιβίωσή του, που για αυτό είναι αυτοσκοπός, αλλά και την ανάδειξή του σε μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη. Οι εναλλακτικές στρατηγικές του Ισραήλ στηρίχθηκαν κυρίως, **στην αυτοβοήθεια (εσωτερική εξισορρόπηση)** και στην δημιουργία **ειδικών συμμαχιών (εξωτερική εξισορρόπηση)** ανάλογα με τις γεωπολιτικές εξελίξεις και τον τρόπο που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τα συμφέροντα και την ασφάλειά του.

Η ιστορία του Ισραήλ ξεκινάει από την ίδρυσή του το Μάιο του 1948. Ο βασικός σκοπός ίδρυσης της χώρας ήταν η δημιουργία ενός κράτους-εστίας για τους απανταχού Εβραίους οι οποίοι επιθυμούσαν να πολιτογραφηθούν πολίτες του, απ' όπου και αν προέρχονταν. Ωστόσο το σύγχρονο κράτος του Ισραήλ διεκδικεί την ιστορική του συνέχεια, βασιζόμενο στα αρχαία βιβλικά κράτη του Ισραήλ και της Ιουδαίας. Παρά την περιορισμένη του γεωγραφική έκταση και τον σχετικά μικρό πληθυσμό του, έχει καταφέρει να αναδειχτεί σε μια από τις ισχυρότερες οικονομικές δυνάμεις παγκοσμίως. Βασίζεται στην ταχύτατα αναπτυσσόμενη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας, κατά κύριο λόγο πληροφορικής, οπλικών συστημάτων και

¹³⁴ Αλέξανδρος Θ. Δρίβας, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Τομέας Ευρω-Ατλαντικών Μελετών (Τ.Ε.Α.Μ.) «Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής του Ισραήλ και η στρατηγική εξωτερικής του εξισορρόπησης» διαθέσιμο στο www.keam.gr/israel.pdf, έγινε πρόσβαση την 15 Ιουν 2015

ενναλακτικής ενέργειας, διαθέτοντας ακόμη σημαντικό τομέα υπηρεσιών. Η οικονομία του Ισραήλ κατατάσσεται στην 33η θέση των πιο ελεύθερων αγορών παγκοσμίως, σύμφωνα με το «δείκτη οικονομικής ελευθερίας» («index of economic freedom»)¹³⁵ για το 2015, ενώ λαμβάνει την 4^η θέση στην περιφέρεια του. Η συνεχώς αναπτυσσόμενη οικονομία του τα τελευταία χρόνια, είχε ως αποτέλεσμα να συγκαταλέγεται ανάμεσα στις 25 χώρες με το υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα παγκοσμίως (34,770\$ per capita).

Γεωπολιτικά το Ισραήλ ανήκει στην ασταθή περιοχή της Μέσης Ανατολής, θέση η οποία αποτελεί συνδυαστικό κρίκο μεταξύ του Δυτικού κόσμου και της Ανατολής. Μελετώντας κανείς την ιστορία της χώρας θα διαπιστώσει ότι διαχρονικά έχει εμπλακεί σε αρκετές πολεμικές διαμάχες. Οι εμπόλεμες συρράξεις δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους στην ασταθή περιοχή, καθώς μια μέρα μετά την ίδρυση του Ισραήλ, 5 χώρες του Αραβικού κόσμου (Αίγυπτος, Συρία, Ιορδανία, Λίβανος, Ιράκ) εισέβαλαν στη νεοιδρυθείσα χώρα. Οι εχθροπραξίες έληξαν ένα χρόνο μετά με υπογραφή ανακωχής, δίχως βέβαια να σημάνει το τέλος των συγκρούσεων στην περιοχή. Στις σημαντικότερες στιγμές της Αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης συγκαταλέγονται ο πόλεμος των Έξι Ημερών του 1967, όταν το Ισραήλ επιτέθηκε πρώτο στις δυνάμεις της Αιγύπτου, της Συρίας και της Ιορδανίας, οι οποίες ήταν έτοιμες να του επιτεθούν, ακολουθώντας το δόγμα του προληπτικού πολέμου. Στον πόλεμο του Γιόμ Κιππούρ το 1973 οι Αιγύπτιο-Συριακές δυνάμεις επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά στο Ισραήλ, το οποίο κατάφερε να τις απωθήσει μόνο μετά τη βοήθεια των ΗΠΑ. Στη συνέχεια ακολούθησε ο τριετής πόλεμος με το Λίβανο το 1982-1985, μετά την απόπειρα δολοφονίας του Ισραηλινού πρέσβη στο Λονδίνο, από μέλη μιας Παλαιστινιακής οργάνωσης με έδρα το Λίβανο.

Το Ισραήλ από το 1967 έως και σήμερα αντιμετωπίζει και την ένοπλη εξέγερση των Παλαιστίνιων που απαιτούν την απομάκρυνση των Ισραηλιτών από τα κατεχόμενα εδάφη της Δυτικής όχθης. Ασκήει έντονη βία, παρά την κατακραυγή από τους διεθνείς οργανισμούς και τους λοιπούς δρώντες του συστήματος που καταφεύγουν σε καταγγελίες αλλά ακόμα και σε διακοπή των διπλωματικών σχέσεων τους με το Ισραήλ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Βενεζουέλα, η οποία κατήγγειλε το 2008 το Ισραήλ, μετά από τον βομβαρδισμό της Παλαιστίνης

¹³⁵ Index of Economic Freedom, 22 Σεπτέμβριος 2015, διαθέσιμο στο www.heritage.org/index/ranking, έγινε πρόσβαση στις 25 Σεπτεμβρίου 2015

από την Ισραηλινή αεροπορία που είχε ως αποτέλεσμα 1.400 νεκρούς και 5.100 τραυματίες και τον μέχρι και σήμερα αποκλεισμό της Παλαιστίνης. Στις συγκεκριμένες επιχειρήσεις το Ισραήλ κατηγορήθηκε και για χρήση του απαγορευμένου λευκού φωσφόρου .

Τέλος πρέπει να αναφερθούμε και στον πόλεμο του Ισραήλ στον Λίβανο το 2006, όταν μαχητές της Σιιτικής οργάνωσης του Λιβάνου Χεζμπολάχ, αφού σκότωσαν 5 στρατιώτες του Ισραήλ και απήγαγαν άλλους 3, ξεκίνησαν εχθροπραξίες εναντίως Ισραηλινών πόλεων του βορρά προκαλώντας το θάνατο 43 ατόμων και υλικές ζημιές. Από την μεριά του το Ισραήλ απάντησε με επιχειρήσεις που χαρακτηριστικό τους ήταν η σκληρότητα και η πέραν κάθε ορίου χρήση βίας. Παρά την διεθνή κατακραυγή ,το Ισραήλ δεν καταδικάστηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ λόγω της στάσης των Η.Π.Α να ασκήσουν βέτο. Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις συγκεκριμένες επιχειρήσεις ο Λίβανος μετρούσε 1109 νεκρούς, 4339 τραυματίες και ένα εκατομμύριο άτομα εγκατέλειψαν τα οικήματα τους, ενώ το Ισραήλ είχε 55 νεκρούς.

Εξετάζοντας τις συγκρούσεις του Αραβοϊσραηλινού κόσμου, οι οποίες συνεχίζονται ακόμη και σήμερα, παρουσιάζει ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον η αλλαγή πολιτικής και διπλωματίας που χρησιμοποίησε το Ισραήλ με το πέρασμα του χρόνου καθώς παράλληλα ενίσχυε τη θέση του, αυξάνοντας σταδιακά την ισχύ του. Σημαντικό ρόλο στην αύξηση της ισχύος του έπαιξαν οι στρατηγικές που ακολούθησε (εσωτερική και εξωτερική εξισορρόπηση) και θα αναλύσω παρακάτω.

Αναφέραμε προηγουμένως ότι το Ισραήλ δρα μέσα σε ένα ιδιαίτερα ασταθές και εχθρικό περιβάλλον, με γείτονες οι οποίοι απειλούν ακόμη και την ίδια του την ύπαρξη . Παρά τις δυσκολίες, η χώρα έχει καταφέρει να αναδειχθεί σε έναν από τους ισχυρότερους παίκτες της περιοχής αλλά και παγκοσμίως, εμπνέοντας σεβασμό αλλά και φόβο, όταν αυτό είναι απαραίτητο. Η πορεία του Ισραήλ μας έχει δείξει ότι μέσω της στρατηγικής της εσωτερικής και της εξωτερικής εξισορρόπησης, μια μικρή σε έκταση και πληθυσμό χώρα είναι δυνατόν να αυξήσει σε τέτοιο βαθμό την ισχύ της έτσι ώστε να μετατραπεί σε σημαντικό παίκτη της διεθνούς σκακιάρας. Ας μελετήσουμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια την κάθε στρατηγική ξεχωριστά.

α. Με τη στρατηγική της αυτοβοήθειας (**εσωτερική εξισορρόπηση**) το Ισραήλ αναβάθμισε όλες του τις πολιτικές, οικονομικές, τεχνολογικές, διοικητικές και κρατικές του δυνατότητες και τις μετέτρεψε σε μια υψηλού επιπέδου **πολιτικό-στρατιωτική ισχύ**.

❖ Πολιτικός τομέας

Το Ισραήλ διαθέτει μια ιδιαίτερα ανεπτυγμένη οικονομία της αγοράς. Το ΑΕΠ της κυμαίνεται στα 300 δις Αμερικανικά Δολάρια για το 2014, παρουσιάζοντας μια σταθερή αύξηση την τελευταία δεκαετία.¹³⁶ Η οικονομία του είναι κυρίως στραμμένη στον τριτογενή τομέα παραγωγής (κατά 66.1% του ΑΕΠ) ενώ αξιοσημείωτη συνεισφορά στο Α.Ε.Π της χώρας έχει και ο δευτερογενής τομέας (31.4% του Α.Ε.Π).

Η οικονομία του διατηρεί ένα σταθερό ρυθμό ανάπτυξης και αυτό μπορεί να επιβεβαιωθεί από την αυξητική πορεία του ΑΕΠ από το 1960 και έπειτα.¹³⁷ Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η χώρα δεν επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική κρίση του 2008-2009. Αντιθέτως πέρασε από ένα στάδιο προσωρινής ύφεσης το οποίο ξεπεράστηκε γρήγορα εξ' αιτίας της συνετής δημοσιονομικής πολιτικής καθώς και του ισχυρού τραπεζικού τομέα της.¹³⁸ Παρά τη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ στις αρχές του 2014, στο τέλος του έτους υπήρξε μια ανάκαμψη και οι προβλέψεις για το 2015 και 2016 είναι ξανά θετικές. Σύμφωνα με τους ειδικούς η ανάπτυξη θα κυμανθεί γύρω στο 3,5% και έτσι η ανεργία θα συνεχίσει να κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα (6% για το 2014), οι τιμές του πετρελαίου θα βρίσκονται σε πτώση, ενώ οι κατώτατοι μισθοί θα ανατιμηθούν και τα επιτόκια θα πέσουν. Όλα τα παραπάνω θα καλύψουν την εγχώρια ζήτηση ενώ η σταδιακή βελτίωση της παγκόσμιας οικονομίας θα αυξήσει τις εξαγωγές.¹³⁹

Σημαντικός παράγοντας, όχι μόνο σταθεροποίησης αλλά και μελλοντικής ανάπτυξης της οικονομίας του είναι η ενδεχόμενη αξιοποίηση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου που βρίσκονται εντός των χωρικών του υδάτων. Η εξερεύνηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας τα τελευταία χρόνια οδήγησε στην ανακάλυψη των προαναφερθέντων «ενεργειακών οικοπέδων», τα οποία εκτιμώνται πως ανέρχονται στα 1,4 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Πιο συγκεκριμένα το 2009

¹³⁶ «Israel GDP 1960-2015», διαθέσιμο στο <http://www.tradingeconomics.com/israel/gdp> ,έγινε πρόσβαση στις 20 Ιουλίου 2015

¹³⁷ «Israel GDP 1960-2015», διαθέσιμο στο <http://www.tradingeconomics.com/israel/gdp> ,έγινε πρόσβαση στις 20 Ιουλίου 2015

¹³⁸ «The World Factbook , Middle East: Israel ,2015», διαθέσιμο στο <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html> ,έγινε πρόσβαση στις 2 Αυγούστου 2015

¹³⁹ « Israel - Economic forecast Summary ,(June 2015)», διαθέσιμο στο <http://www.oecd.org/economy/israel-economic-forecast-summary.htm> ,έγινε πρόσβαση στις 2 Αυγούστου 2015

ανακαλύφθηκε το κοίτασμα του «Ταμάρ» το οποίο ξεκίνησε να αξιοποιείται από το 2013, ενώ το 2010 ανακαλύφθηκε το κοίτασμα του «Λεβιάθαν», διπλάσιο σε μέγεθος από το προηγούμενο. Η αξιοποίηση του τελευταίου υπολογίζεται ότι θα ξεκινήσει μέσα στο 2019.

Παρατηρούμε ότι η το Ισραήλ μπορεί πλέον να σχεδιάζει την απεξάρτησή του από τις εισαγωγές φυσικού αερίου. Εξάλλου, παραδοσιακά η χώρα κάλυπτε τις ανάγκες της από τον Αιγυπτιακό αγωγό Arish-Ashkelon. Πλέον η χώρα μπορεί να καταστεί αυτόνομη στον τομέα της ενέργειας. Επιπρόσθετα της δίνεται η ευκαιρία να δραστηριοποιηθεί με τις εξαγωγές, κάνοντας μια δυναμική είσοδο στον ενεργειακό χάρτη της Μεσογείου. Η προαναφερόμενη δραστηριότητα θα της επιτρέψει την αναβάθμιση της οικονομικής της ισχύος για την επόμενη δεκαετία, αποκομίζοντας παράλληλα σημαντικά οφέλη.¹⁴⁰

Η Ισραηλινή κυβέρνηση μετά την ανακάλυψη των ενεργειακών πηγών είχε να λάβει κάποιες σημαντικές αποφάσεις, σχετικά με την εκμετάλλευσή τους. Το βασικό δίλλημα αφορούσε στην ποσότητα των εξαγωγών και κατά πόσο αυτές θα επηρεάσουν παράγοντες όπως η κάλυψη της εγχώριας ζήτησης. Πράγματι μία αποκλειστική εκμετάλλευση των κοιτασμάτων θα εξασφάλιζε το ενεργειακό μέλλον της χώρας για τουλάχιστον τα επόμενα 50 χρόνια. Παράλληλα το κόστος στην εγχώρια αγορά θα μειώνονταν σημαντικά εξ' αιτίας της τεράστιας προσφοράς. Από την άλλη μεριά, οι εξαγωγές, και ιδιαίτερα σε γειτονικές χώρες της Μέσης Ανατολής, ενισχύουν το περιβάλλον ασφαλείας, ως αποτέλεσμα της οικονομικής αλληλεξάρτησης των κρατών. Επομένως μια πιθανότητα σταθεροποίησης του παραγμένου περιβάλλοντος μέσω των εξαγωγών, αποτελεί ισχυρό κίνητρο υλοποίησής τους.¹⁴¹

Η εκμετάλλευση του «ενεργειακού οικοπέδου» του Ταμάρ γίνεται κατά βάση από εταιρίες Ισραηλινών συμφερόντων, καθώς και από την Αμερικάνικη Noble Energy. Η απόδοση του κυμαίνεται στο εντυπωσιακό ποσοστό του 99.6% και αναμένεται επέκτασή του με επενδύσεις ύψους περίπου 10 δις από την Ισραηλινή Delek Group. Με την επέκταση αυτή αναμένονται εξαγωγές υγροποιημένου φυσικού αερίου (Liquefied Natural Gas) στην Αίγυπτο.¹⁴² Το «ενεργειακό οικόπεδο» του Λεβιάθαν αναμένεται να ξεκινήσει τη λειτουργία του

¹⁴⁰ «Israel Science and Technology: Oil & Natural Gas.» March 2014, διαθέσιμο στο <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Environment/energy.html> , έγινε πρόσβαση στις 5 Αυγούστου 2015

¹⁴¹ Mitnick, J. «Israel has struck energy gold offshore. Now what?», 20 June 2013, διαθέσιμο στο <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2013/0620/Israel-has-struck-energy-gold-offshore.-Now-what> , έγινε πρόσβαση στις 6 Αυγούστου 2015

¹⁴² Ari Rabinovich., «Tamar a rare success as Israel struggles to reap gas bonanza.», 4 Αυγούστου 2015 , διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/2015/08/04/israel-natgas-idUSL5N10F0VB20150804> , έγινε πρόσβαση στις 6 Αυγούστου 2015

μέσα στο 2019, αν και ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ Benjamin Netanyahu δεν έχει περάσει ακόμη το νομοσχέδιο για την εκμετάλλευση του.¹⁴³

Δίχως αμφιβολία η χώρα έχει κάνει μία δυναμική είσοδο στον ενεργειακό χάρτη της Μεσογείου, αποφασίζοντας να ακολουθήσει τη μέση οδό και να εξάγει ένα ποσοστό περίπου 40%, διατηρώντας ένα σημαντικό όγκο της παραγωγής για την εγχώρια κατανάλωση της.

❖ Αμυντικός τομέας

Το Ισραήλ μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα έθνος το οποίο βρίσκεται σε διαρκή επιφυλακή και ετοιμότητα, όσον αφορά τον στρατιωτικό και αμυντικό του τομέα. Εξάλλου το περιβάλλον μέσα στο οποίο δρα είναι εχθρικό και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής.

Χρησιμοποιώντας τη στρατηγική της εσωτερικής εξισορρόπησης, το Ισραήλ έχει καταφέρει να αυξήσει σε σημαντικό βαθμό την ισχύ του. Η παραπάνω στρατηγική, του εξασφάλισε την κατοχή πυρηνικών όπλων αλλά και την συνεχή ποιοτική και τεχνολογική εξέλιξη των συμβατικών στρατιωτικών του δυνάμεων αναδεικνύοντας το σε μια από τις ισχυρότερες στρατιωτικές δυνάμεις της περιοχής .

Οι αμυντικές δαπάνες του Ισραήλ επηρεάζονται από τρεις βασικούς άξονες: τον εθνικό, τον περιφερειακό και τον διεθνή.¹⁴⁴ Στο εθνικό επίπεδο το ύψος των δαπανών επηρεάζεται από οικονομικοπολιτικούς παράγοντες, ενώ στο περιφερειακό, η κούρσα εξοπλισμών μεταξύ των Αραβοϊσραηλινών χωρών καθορίζει την εκάστοτε αύξηση ή μείωση των δαπανών. Τέλος ο ανταγωνισμός των υπερδυνάμεων στην κούρσα εξοπλισμών αποτελεί τον διεθνή παράγοντα που η χώρα λαμβάνει υπόψιν της όταν καταστρώνει τον αμυντικό προϋπολογισμό της.

Μελετώντας κανείς την πολιτική του Ισραήλ όσον αφορά τον αμυντικό προϋπολογισμό, θα μπορούσε να βγάλει τρία συμπεράσματα. Πρώτον, παρατηρείται ένας σημαντικός ρυθμός αύξησης του αμυντικού budget με την πάροδο των ετών. Από το πρώτο συμπέρασμα δύσκολα εκπλήσσεται κανείς, αν αναλογιστούμε την πολεμική δραστηριότητα της χώρας από την ίδρυση της και έπειτα. Δεύτερον ο στρατιωτικός προϋπολογισμός καλύπτει ένα μεγάλο ποσοστό

¹⁴³ Adiv Sterman & Stuart Winer. «*Netanyahu delays vote on contentious gas deal.*», The Times of Israel, 31 August 2015, διαθέσιμο στο <http://www.timesofisrael.com/netanyahu-delays-vote-on-contentious-gas-deal/> , έγινε πρόσβαση στις 3 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁴⁴ Alex Mintz and Michael D. Ward, « *The Evolution of Israel's Military Expenditures: 1960-1983, The Western Political Quarterly*», Vol. 41, No. 3 (Sep., 1988), σελ. 490

του ΑΕΠ της χώρας. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2014 η χώρα βρίσκεται στην 3^η θέση παγκοσμίως, όσον αφορά το ποσοστό του ΑΕΠ το οποίο χρησιμοποιείται για τις αμυντικές δαπάνες. Τέλος το ύψος του προϋπολογισμού έχει σχηματιστεί σύμφωνα με τις ανάγκες του απαιτητικού και ασταθούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δρα το Ισραήλ.¹⁴⁵

Η στρατιωτική του στρατηγική αποσκοπεί στην εφαρμογή του προληπτικού πολέμου (preemptive war) και του «πολέμου μακριά από το έδαφός του» προστατεύοντας έτσι την μικρή σε έκταση επικράτειά του. Επιπλέον το Ισραήλ μπορεί να παράγει σύγχρονα οπλικά συστήματα τα οποία είναι διεθνώς αναγνωρισμένα και ανταγωνιστικά.

Ένα σημαντικό κεφάλαιο για την αύξηση ισχύος του Ισραήλ και την ενίσχυση της θέσης του στο περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο περιβάλλον είναι τα πυρηνικά όπλα. Η επίσημη θέση της χώρας αρνείται την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής και καμία επίσημη πυρηνική στρατηγική δεν έχει παρουσιαστεί ή δημοσιευθεί ποτέ.¹⁴⁶ Ωστόσο αποτελεί κοινό μυστικό ότι η χώρα διαθέτει πυρηνικά, καθώς και ότι αποτελεί γενικότερη στρατηγική της διπλωματίας της το γεγονός ότι δεν έχει αποδεχθεί τις φήμες περί κατοχής τους.

Το Ισραήλ ακολουθεί μια διφορούμενη στάση για την πυρηνική πολιτική του. Η στάση αυτή βασίζεται πάνω σε τρεις παράγοντες:

- Πρώτον, η συνεχής απειλή της ίδιας της ύπαρξης του κράτους από τις συνεχιζόμενες απειλές από συνασπισμό των αραβικών κρατών. Ήδη από την αρχή της ύπαρξης του ως νεοσύστατο κράτος φάνηκαν οι προθέσεις των γειτονικών αραβικών κρατών.

- Δεύτερον, η ανησυχία για το τι μέλλεται να πράξουν οι αραβικές χώρες σε μια χρήση των πυρηνικών του όπλων.

- Τρίτον, το Ισραήλ δεν έχει αποδεχτεί έως τώρα την κατοχή πυρηνικών όπλων. Καμία επίσημη πηγή δεν έχει αναφερθεί για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ισραήλ, πράγμα το οποίο δείχνει πως είναι συνειδητή επιλογή του να κατέχει μια διφορούμενη πολιτική στα πυρηνικά οπλικά συστήματα και την τεχνολογία.

¹⁴⁵ Alex Mintz and Michael D. Ward, , « *The Evolution of Israel's Military Expenditures: 1960-1983, The Western Political Quarterly*», σελ. 490

¹⁴⁶ Yair Evron, *Israel's nuclear posture and its position arms control and disarmed*, 2013 σελ.161

β. Με την δημιουργία κάθε φορά κατάλληλων συμμαχιών (**εξωτερική εξισορρόπηση**) το Ισραήλ σε συνδυασμό με την στρατιωτική του υπεροχή, εξασφάλιζε την επιβίωση και την ασφάλεια του. Χρησιμοποίησε τη συμμαχία των «πελατειακών σχέσεων» κυρίως με τις ΗΠΑ κατορθώνοντας να εκμεταλλευθεί το ενδιαφέρον τους για την περιοχή αλλά και τη σύγκλιση των Αμερικανο-Ισραηλινών συμφερόντων στην Μέση Ανατολή. Το δομικό κοινό χαρακτηριστικό της Αμερικανικής και της Ισραηλινής εξωτερικής πολιτικής, είναι η αποτροπή/ανάσχεση οποιασδήποτε ηγεμονικής τάξης. Έτσι ενώ οι Η.Π.Α αποτελούν τη συντηρητική δύναμη του διεθνούς status quo, το Ισραήλ είναι η αντίστοιχη δύναμη για την περιφέρεια της Μέσης Ανατολής. Στο πλαίσιο της εξωτερικής του εξισορρόπησης το Ισραήλ έχει δημιουργήσει ή προσπαθεί να δημιουργήσει συμμαχίες με τα παρακάτω κράτη:

❖ Η.Π.Α.

Οι σχέσεις μεταξύ Ισραήλ και Η.Π.Α, τόσο οι οικονομικές όσο και οι στρατιωτικές αλλά και οι πολιτικές, θα μπορούσε να πει κανείς πως είναι μοναδικές. Το Ισραήλ κατέχει την έκτη θέση μεταξύ των χωρών με τις υψηλότερες στρατιωτικές δαπάνες με μοναδικό προμηθευτή τις Η.Π.Α. Το Ισραήλ είναι ο κυριότερος αποδέκτης της βοήθειας των Η.Π.Α όσον αφορά την ασφάλεια του αλλά της οικονομικής βοήθειας που προσφέρουν οι Η.Π.Α. μέσω του Foreign Military Financing (FMF)¹⁴⁷. Η συγκεκριμένη τακτική ξεκίνησε αρχικά στις αρχές του 1970 όταν ο Νixon αύξησε δραματικά την στρατιωτική βοήθεια προς το Ισραήλ κάτι που βοήθησε τις δυο χώρες να έρθουν και πιο κοντά και να ξεκινήσει μια μακρόπνοη συνεργασία. Στις μέρες μας, οι στρατιωτικές και εξοπλιστικές μεταφορές έχουν αυξηθεί με αποτέλεσμα το Ισραήλ να δέχεται βοήθεια από τις Η.Π.Α. και να ενισχύεται ο ρόλος του στην Μέση Ανατολή και στην Μεσόγειο.

Χαρακτηριστικό της σχέσης τους είναι πως το Ισραήλ είναι η μοναδική χώρα παγκοσμίως που οι Η.Π.Α. προσφέρουν βοήθεια για να δημιουργήσει πολεμική βιομηχανία. Εξελίσσοντας τα οπτικά συστήματα των Η.Π.Α. και χρησιμοποιώντας τους πόρους του FMF, επιτρέπεται να τους χρησιμοποιεί για την έρευνα και την ανάπτυξη στρατιωτικών Ισραηλινών εταιριών, όπως επίσης και από τον Economic Support Funds (ESF) ώστε να εξελίξει και την (μη στρατιωτική) έρευνα και ανάπτυξη. Συνεπώς, το Ισραήλ αυτή την στιγμή είναι σε θέση να παράγει

¹⁴⁷ Frida Berrigan, *Made in the U.S.A.: American Military Aid to Israel*, Journal of Palestine Studies, Vol. 38, No. 3, Spring 2009

και να εξελίσσει αντι-βαλιστικά συστήματα, αμυντικά συστήματα ακόμα και μαχητικά αεροσκάφη όπως και να παράγει τεχνολογία. Μόνο για την οκταετία που κυβέρνησε ο George W. Bush το Ισραήλ απορρόφησε 2 2δισ. δολάρια από τον FMF.¹⁴⁸

Επιπρόσθετα, η Washington στηρίζει τη χάραξη πολιτικής του Ισραήλ στον τομέα της αυτοάμυνας και της διαφύλαξης της εσωτερικής του ασφάλειας με όποιο τρόπο και αν αυτό την επιλέξει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο πόλεμος στον Λίβανο το 2006 και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Λωρίδα της Γάζας το 2008-2009, κατά τις οποίες οι Η.Π.Α. τροφοδοτούσαν με οπλικά συστήματα το Ισραήλ.

Η υψηλή στρατηγική των Η.Π.Α. τα τελευταία χρόνια έχει αναλωθεί στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και στην επίβλεψη της οικονομικοπολιτικής ανόδου της Κίνας, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα ζητήματα όπως η σταθερότητα της Μέσης Ανατολής. Η προσπάθεια εξεύρεσης διπλωματικής λύσης στο θέμα του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, μέχρι και την προσπάθεια για οριστική απεμπλοκή από το Ιράκ και το Αφγανιστάν, η Ουάσινγκτον αποδεικνύει πως η Μέση Ανατολή δεν είναι πλέον η περιοχή της απόλυτης προτεραιότητας γι' αυτήν. Στην παραπάνω εξέλιξη το Ισραήλ γνωρίζοντας ότι η πιθανή έλλειψη στρατηγικής εξωτερικής εξισορρόπησης το καθιστά απομονωμένο και θέτει σε κίνδυνό την επιβίωση του, διατηρεί μια ευέλικτη εξωτερική πολιτική προσπαθώντας να δημιουργήσει νέες εναλλακτικές συμμαχίες με την μορφή των πελατειακών σχέσεων με την Ρωσία ή με συμμαχίες με άλλα ισοδύναμα ή λιγότερο ισχυρά κράτη όπως η Σαουδική Αραβία, η Ελλάδα και η Κύπρος.

❖ Ρωσία

Ισραήλ και Ρωσία¹⁴⁹ διατηρούν καλές σχέσεις, οι οποίες κατά έναν λόγο στηρίζονται στις πυκνές οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές των δύο χωρών όπως επίσης και στην στενή συνεργασία στον στρατιωτικό-τεχνολογικό τομέα τα τελευταία χρόνια. Η επανεμφάνιση της Ρωσικής ισχύος στη Μέση Ανατολή, υπαγορεύει στο Ισραήλ να επαναπροσδιορίσει τη γεωπολιτική δυναμική της περιοχής στην οποία ανήκει, καθώς η Ρωσία διατηρεί στρατηγικές σχέσεις με το Ιράν και τη Συρία. Οι δύο αυτές χώρες θα μπορούν να κινηθούν μονομερώς

¹⁴⁸ Frida Berrigan, *Made in the U.S.A.: American Military Aid to Israel*

¹⁴⁹ Αλέξανδρος Θ. Δρίβας, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Τομέας Ευρω-Ατλαντικών Μελετών (Τ.Ε.Α.Μ.) «Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής του Ισραήλ και η στρατηγική εξωτερικής του εξισορρόπησης» διαθέσιμο στο www.keam.gr/israel.pdf, έγινε πρόσβαση την 15 Ιουν 2015

απειλητικά για το Ισραήλ, σε περίπτωση που η Ρωσία το επιδοκιμάσει. Επιπλέον το Ισραήλ εκτιμά ότι η Ρωσία μπορεί να καλύψει το κενό των Η.Π.Α καθώς είναι η εγγύτερη πυρηνική δύναμη που δεν ανήκει στον Αραβικό Κόσμο.

Οι πρώτες σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών ξεκίνησαν από την ίδρυση του Ισραήλ, στο οποίο εγκαταστάθηκαν περίπου ένα εκατομμύριο Εβραίοι από την Σοβιετική Ένωση. Οι τελευταίοι μάλιστα πολλές φορές ανέρχονταν και στην πολιτική ελίτ της χώρας. Χαρακτηριστικό της πληθυσμιακής σύνθεσης του Ισραήλ προς το τέλος του 1980 είναι το γεγονός πως το ένα έβδομο του πληθυσμού του προερχόταν από την Ε.Σ.Σ.Δ.

Όσο αφορά της οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των δύο χωρών αναπτύχθηκαν σταδιακά και ειδικότερα μετά την κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ. το 1991. Οι εμπορικές συναλλαγές τη χρονιά εκείνη έφτασαν τα 12 εκατομμύρια δολάρια ενώ 22 χρόνια αργότερα, το 2013, αυξήθηκαν κατακόρυφα αγγίζοντας τα 3,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι Ρωσικές εξαγωγές προς το Ισραήλ ξεπέρασαν τα 2 δισεκατομμύρια δολάρια ενώ οι εξαγωγές του Ισραήλ προς την Ρωσία άγγιξαν το 1,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Το Ισραήλ εισάγει ακατέργαστα διαμάντια και ορυκτά καύσιμα που φτάνουν το 46,5% της εμπορικής αξίας των εισαγωγών, ενώ εξάγει προς την Ρωσία αγροτικά προϊόντα, ηλεκτρονικά προϊόντα και είδη τεχνολογίας αλλά και ιατρικό υλικό. Το 2013, στο περιθώριο της συνόδου κορυφής του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε) στο Μπαλί, οι δύο χώρες αποφάσισαν για την δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου. Επιπρόσθετα, το Ισραήλ έχει σημαντικά έσοδα και από Ρώσους τουρίστες, οι οποίοι το 2012 αντιπροσώπευαν το 13,2% του συνόλου των εισρεόντων, περίπου 380.000 άτομα. Ειδικότερα, μετά και την κατάργηση του καθεστώτος βίζας από το 2008 οι ρυθμοί επίσκεψης τουριστών από την Ρωσία εκτινάχθηκαν.¹⁵⁰

Τα τελευταία χρόνια ,ιδιαίτερα μετά το 2009 οι δύο χώρες έχουν αναπτύξει στενή σχέση στον στρατιωτικό –τεχνολογικό τομέα και ειδικότερα στον κλάδο των μη επανδρωμένων αεροσκαφών και στην τεχνολογία αιχμής. Το Ισραήλ διαθέτει μια από τις πιο αναπτυγμένες βιομηχανίες στο συγκεκριμένο τομέα και βοηθάει και την Ρωσία καθώς υπήρξε συμφωνία για την κατασκευή εργοστασίου συναρμολόγησης στο Εκατερίνμπουργκ της Ρωσίας, το οποίο το 2012 άρχισε να παραδίδει τα πρώτα μη επανδρωμένα αεροσκάφη στον Ρωσικό στρατό. Από το 2009 η Ρωσία έχει υπογράψει συμφωνία με την Israel Aerospace Industry (IAI) για

¹⁵⁰ Χάρης Λογοθέτης, «Ρωσία και Ισραήλ: Ένας παράξενος μήνας του μέλιτος..», TVXS, 28 Σεπτεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο <http://tvxs.gr/news/kosmos/enas-paraksenos-minas-toy-melitos-anamesa-sti-mosxa-kai-tel-abib> ,έγινε πρόσβαση στις 3 Σεπτεμβρίου 2015

την αγορά μη επανδρωμένων αεροσκαφών επιτήρησης, έναντι 53 εκατομμυρίων δολαρίων. Οι μετέπειτα συμβάσεις και το κονδύλι για την κατασκευή του εργοστασίου στην Ρωσία ξεπερνάνε τα 400 εκατομμύρια δολάρια.

Ακόμη ένας τομέας συνεργασίας είναι το φυσικό αέριο, καθώς ήδη αξιωματούχοι του Ισραήλ έχουν καλέσει την Gazprom για συνομιλίες σχετικές με τα πλοία που θα μεταφέρουν υγροποιημένο αέριο (LNG). Το Ισραήλ επιδιώκει και την συνεργασία σε θέματα τεχνογνωσίας για την εξόρυξη, τομέας στον οποίο έχει έλλειψη γνώσεων. Οι διμερείς σχέσεις έχουν ωφεληθεί ιδιαίτερα μετά από την ανακάλυψη στα ανοιχτά των Ισραηλινών ακτών τεράστιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου, με αποθέματα που ανέρχονται σε 1,4 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Ήδη, από το 2013, η Gazprom έχει υπογράψει συμβόλαιο εικοσαετίας που της εξασφαλίζει την αποκλειστική αγορά υγροποιημένου φυσικού αερίου από το κοίτασμα του Ταμάρ.¹⁵¹

Το μεγαλύτερο αγκάθι των σχέσεων των δύο χωρών αποτελούν οι Ρωσο-συριακές σχέσεις, οι Ρωσο-παλαιστινιακές και οι Ρωσο-ιρανικές. Το Ισραήλ λόγω της θέσης του, νιώθει ότι απειλείται τόσο από την Συρία η οποία διαθέτει χημικά όπλα και την ισχυρή οργάνωση της Χεζμπολάχ, όσο και από το Ιράν με το πυρηνικό του πρόγραμμα. Από την άλλη, η Ρωσία διατηρεί με τις παραπάνω χώρες καλές σχέσεις, γεγονός που διαφαίνεται και από την στάση της στα ψηφίσματα στο Συμβούλιο του Ο.Η.Ε. Ένας ακόμη λόγος είναι οι στρατιωτικές συμφωνίες με τις παραπάνω χώρες, το οπλοστάσιο των οποίων απαρτίζεται από σύγχρονα Ρωσικά οπλικά συστήματα. Το τελευταίο διάστημα όμως, η Ρωσία κρατάει μια διαφορετική στάση, πιο ήπια προς το Ισραήλ. Το 2010 ψήφισε τέσσερις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που καλούσαν την Τεχεράνη να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ), ενώ ακύρωσε πωλήσεις συστημάτων αντιαεροπορικής άμυνας S-300 στο Ιράν με προεδρικό διάταγμα. Ακόμη από το 2009 και μετά, ύστερα και από τις πιέσεις Η.Π.Α. και Ισραήλ, η Ρωσία πάγωσε πωλήσεις αμυντικών και εκπαιδευτικών αεροσκαφών προς την Συρία. Στις 22/9/2015 Ρωσία και Ισραήλ συμφώνησαν στη Μόσχα για τη συγκρότηση ενός μηχανισμού που θα συντονίζει τη στρατιωτική δράση των δύο χωρών για να αποφευχθούν παρανοήσεις και επιπλοκές στη

¹⁵¹ Χάρης Λογοθέτης, «Ρωσία και Ισραήλ: Ένας παράξενος μήνας του μέλιτος..», TVXS, 28 Σεπτεμβρίου 2014, διαθέσιμο στο <http://tvxs.gr/news/kosmos/enas-paraksenos-minas-toy-melitos-anamesa-sti-mosxa-kai-tel-abib>, έγινε πρόσβαση στις 3 Σεπτεμβρίου 2015

Συρία.¹⁵² Φαίνεται δηλαδή πως υπάρχει μια σύμπλευση πολιτικής μεταξύ των δύο χωρών ακόμα και σε θέματα αγκάθια για το Ισραήλ.

Τέλος θα πρέπει να αναφερθούμε και στην συμφωνία της 1 Ιουνίου 2015, κατά την οποία οι δύο κυβερνήσεις ανακοίνωσαν την καθιέρωση απόρρητης γραμμής διαρκούς επικοινωνίας, την οποία θα την αξιοποιήσουν έτσι ώστε να συζητούν για διάφορα ζητήματα που άπτονται των στρατηγικών τους συμφερόντων, χωρίς την άμεση ανάμιξη των Ηνωμένων Πολιτειών. Επιπλέον, τα πρόσφατα τρομοκρατικά χτυπήματα στη Ρωσία, μπορούν να φέρουν ξανά κοντά τις δύο χώρες στους τομείς ανταλλαγής πληροφοριών όπως και ίσχυε από το 1999, όταν οι Ισραηλινές υπηρεσίες πληροφοριών, μοιράζονταν στοιχεία με τη Μόσχα που αφορούσαν τους Τσετσένους και συνέδεαν την PLO με τους τελευταίους.

❖ Σαουδική Αραβία

Η Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ διατηρούσαν σχέσεις από την δεκαετία του 1960, όταν υπό την αιγίδα της Μεγάλης Βρετανίας, όπλισαν βασιλόφρονες από την Υεμένη με απώτερο στόχο να συντρίψουν τις δυνάμεις του Αιγύπτιου Τζαμάλ Αμπντέλ Νάσερ¹⁵³. Έως και την Ιρανική επανάσταση, μαζί με την Τουρκία και το Ιράν αποτελούσαν τους σύμμαχους των Η.Π.Α. στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας, αποτρέποντας την Ε.Σ.Σ.Δ να έχει έλεγχο κρίσιμων θαλάσσιων ζωνών και επιρροή στον Αραβικό κόσμο. Για το Ισραήλ, η πολιτική που ασκούσε η Σαουδική Αραβία έπαιζε καίριο ρόλο στην στάση που θα κρατούσαν και τα υπόλοιπα Ισλαμικά κράτη της περιοχής, μιας και η Σαουδική Αραβία κατείχε τους ιερούς τόπους του Ισλάμ και είχε και την ανάλογη επιρροή προς αυτά.

Παρ' όλα αυτά, η σύγκλιση των συμφερόντων μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ισραήλ, στηρίχθηκε σε ένα από τα αρχαιότερα δόγματα της στρατηγικής της εξωτερικής εξισορρόπησης «ο εχθρός του εχθρού μου, είναι φίλος μου». Ο κοινός εχθρός που απειλεί την σταθερότητα της ευρύτερης ασταθής περιοχής είναι το Ιράν. Το ζήτημα της πυρηνικοποίησης του Ιράν, απειλεί τόσο την εδαφική ακεραιότητα τόσο του Ισραήλ όσο και της Σαουδικής Αραβίας δημιουργώντας ισχυρές τάσεις προσέγγισης και συνεργασίας των δύο χωρών. Ισραηλινός στρατηγός εν αποστρατεία, παραδέχτηκε πως έχουν έχουν τα ίδια προβλήματα και

¹⁵² «Ρωσία: Συμφωνία Πούτιν-Νετανιάχου για συντονισμό της στρατιωτικής δράσης στη Συρία», 22 Σεπτεμβρίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.902.gr/eidisi/diethni/75770/rosia-symfonia-poytin-netaniahoy-gia-syntonismo-tis-stratiotikis-drasis-sti-syria>, έγινε πρόσβαση στις 22 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁵³ «The new frenemies», The Economist, 13 Jun 2015, διαθέσιμο στο <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21654070-shared-interests-have-brought-israel-and-arab-world-closer-now-new>, έγινε πρόσβαση στις 8 Σεπτεμβρίου 2015

προκλήσεις αλλά και τις ίδιες προοπτικές για επίλυση των ζητημάτων αυτών.¹⁵⁴ Η καθεμία με τον τρόπο της και σύμφωνα με τα γεωστρατηγικά συμφέροντα της, εναντιώνονται στα συμφέροντα του Ιράν, ακόμα και με την χρήση βίαιων μέσων όπως γίνεται με την περίπτωση του Ισραήλ στις ένοπλες φιλο-ιρανικές δυνάμεις της Χεζμπολάχ στον Λίβανο και της Σαουδικής Αραβίας με τους φιλο-Ιρανούς επαναστάτες Ουθήτες (Houthi) στην περιοχή της Υεμένης.

Η Σαουδική Αραβία επιδιώκει και την θρησκευτική παγίωση των Σουνιτών έναντι των Σιίτων, όπως είναι οι Ιρανοί, στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής για λόγους θρησκευτικής – πολιτικής επιρροής. Επιπλέον το Ισραήλ προσπαθεί να αξιοποιήσει την σταδιακή υποβάθμιση τόσο των δικών του σχέσεων με τις ΗΠΑ όσο και των αντίστοιχων της Σαουδικής Αραβίας με τους Αμερικανούς. Απώτερος στόχος είναι να ενισχύσει την προσέγγιση των δύο χωρών προκειμένου να αποκτήσει το ανατολικό στρατηγικό βάθος που χρειάζεται έτσι ώστε να καταστήσει αξιόπιστη την πυρηνική απειλή του εναντίον του Ιράν, καθώς η Τουρκία, δεν φαντάζει πλέον ως αξιόπιστος στρατηγικός εταίρος για το Ισραήλ. Η διαπραγματευτική στάση των Η.Π.Α. είναι κάτι που ανησυχεί τις δύο χώρες και τις φέρνει πιο κοντά αφού η στάση των πρώτων θα μπορούσε να δώσει στο Ιράν πολύ μεγάλα περιθώρια ελιγμών και να ανοίξει το δρόμο για να αποκτήσει πυρηνικά όπλα.¹⁵⁵

Μια πρόσφατη δημοσκόπηση που έλαβε μέρος στη Σαουδική Αραβία έδειξε οι πολίτες της βλέπουν ως κύριο εχθρό τους το Ιράν σε ποσοστό 53%, το Ισλαμικό κράτος το 22% και στο τέλος το Ισραήλ σε ποσοστό 18%.¹⁵⁶ Τα δυο κράτη συνεργάζονται και στο ζήτημα του Ισλαμικού κράτους και των τζιχαντιστών που επιδιώκουν να επιβάλλουν μια εξτρεμιστική Σαρία στην ευρύτερη περιοχή έως την Ευρώπη και την Αμερική, ξεκινώντας από τα εδάφη τους.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Jeremy Bender, «Iran is turning Israel and Saudi Arabia into allies.», 18 Ιουνίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.businessinsider.com/iranian-nuclear-deal-uniting-israel-and-saudi-arabia-2015-6>, έγινε πρόσβαση στις 8 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁵⁵ David A. Graham, «Israel and Saudi Arabia: Togetherish at Last?», The Atlantic, June 5 2015, διαθέσιμο στο <http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/06/israeli-saudi-relations/395015/>, έγινε πρόσβαση στις 8 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁵⁶ «The new frenemies», The Economist, June 13 2015, διαθέσιμο στο <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21654070-shared-interests-have-brought-israel-and-arab-world-closer-now-new>, έγινε πρόσβαση στις 8 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁵⁷ Aaron Klein, «Time for open Israel-Saudi relations», The Jerusalem Post, 20 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.jpost.com/Opinion/Time-for-open-Israel-Saudi-relations-412748>, έγινε πρόσβαση στις 9 Σεπτεμβρίου 2015

❖ Ελλάδα

Η Ελλάδα από το 1949 κρατούσε μια φιλοαραβική στάση χωρίς να έχει ιδιαίτερες σχέσεις με το Ισραήλ, πράγμα το οποίο άλλαξε το 1990, όταν η Ελλάδα αναγνώρισε επίσημα ως κράτος το Ισραήλ. Τα επόμενα χρόνια ξεκίνησε διάλογος και συνεργασία σε θέματα που αφορούσαν τους τομείς της άμυνας, της ασφάλειας, του εμπορίου, της έρευνας και της τεχνολογίας. Όμως, η νέα εποχή στις Ελληνο-ισραηλινές σχέσεις ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2010 με την επίσημη επίσκεψη στην Ελλάδα του ισραηλινού πρωθυπουργού, Μπενιαμίν Νετανιάχου.¹⁵⁸

Η αναθέρμανση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, υπαγορεύεται από δύο σημαντικές παραμέτρους. Η πρώτη, αφορά στη βούληση των δύο κρατών για περαιτέρω σύσφιξη των μεταξύ τους σχέσεων. Η δεύτερη, σχετίζεται άμεσα με την πρώτη και αφορά στην αλλαγή του περιφερειακού συστήματος ισορροπίας ισχύος.¹⁵⁹ Πιο συγκεκριμένα οι παρακάτω λόγοι έχουν δημιουργήσει προϋποθέσεις στενής συνεργασίας των δύο χωρών:

- Η απότομη υποβάθμιση των Τουρκο-ισραηλινών σχέσεων εξαιτίας της πολιτικής της Τουρκίας να παίζει καθοριστικό ρόλο στην περιφερειακή ηγεμονία μέσα από την επιρροή της στον Αραβικό κόσμο, χρησιμοποιώντας το Ισλάμ στην εξωτερική πολιτική της.
- Οι μελέτες που αποδεικνύουν πως το Ισραήλ και η Ελλάδα διαθέτουν στο υπέδαφός τους σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου.
- Η αποσταθεροποίηση της περιοχής με την «αραβική άνοιξη».
- Η γενική αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής λόγω της εμφάνισης του Ισλαμικού Κράτους.

Τα τελευταία χρόνια, Ελλάδα και Ισραήλ πραγματοποιούν κοινά στρατιωτικά γυμνάσια, μέσω των οποίων και οι δύο χώρες επωφελούνται και ενδυναμώνονται οι στρατιωτικές σχέσεις τους.

¹⁵⁸ Ναταλία Γρίβα & Γιώργος Κουλούρης, «Ελλάδα και Ισραήλ: Οι ευκαιρίες και οι περιορισμοί μια αναπτυσσόμενης συμμαχίας», 4 Ιουνίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.cohen.gr/new/articles/greece-cyprus-israel-relations/3815-2015-06-04-07-54-00>, έγινε πρόσβαση στις 9 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁵⁹ Αλέξανδρος Θ. Δρίβας, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Τομέας Ευρω-Ατλαντικών Μελετών (Τ.Ε.Α.Μ.) «Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής του Ισραήλ και η στρατηγική εξωτερικής του εξισορρόπησης» διαθέσιμο στο www.keam.gr/israel.pdf, έγινε πρόσβαση την 15 Ιουν 2015

Ο υπουργός Εθνικής Άμυνας Π. Καμμένος το 2015 ολοκλήρωσε την υπογραφή της Status of Forces Agreement (SOFA), η οποία εκκρεμούσε τα τελευταία χρόνια και περιέχει συγκεκριμένες ρυθμίσεις για τη διαμονή στρατιωτικών δυνάμεων της μίας χώρας στο έδαφος της άλλης, γεγονός που σηματοδοτεί την καλή στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών.¹⁶⁰

Επιπλέον το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν είναι Αραβική χώρα, δεν απαρτίζεται από Ισλαμική κοινωνία ενώ αντίθετα είναι μια δυτική δημοκρατία, που ανήκει στους Ευρω-ατλαντικούς θεσμούς, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και έχει ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, αυξάνουν το ενδιαφέρον του Ισραήλ για στρατηγικές συνεργασίες μαζί της. Οι καλές σχέσεις Ισραήλ - Ελλάδας μπορούν να μεταφραστούν ως καλές σχέσεις Ισραήλ –Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα να λειτουργήσει ως διάυλος επικοινωνίας του Ισραήλ με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

❖ Κύπρος

Η Κύπρος, σε αντίθεση με την Ελλάδα, εγκαθίδρυσε διπλωματικές σχέσεις μετά το 1960, έτος κήρυξης ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Όσο αφορά τις σχέσεις των δυο κρατών ,είχαν ήδη τεθεί οι βάσεις από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κατά την διάρκεια του οποίου ο Κυπριακός λαός φιλοξένησε περίπου 53.000 εβραίους πρόσφυγες στο νησί, οι οποίοι μετά την ανεξαρτητοποίηση της Κύπρου από τους Βρετανούς, κατέφυγαν στα σημερινά εδάφη του Ισραήλ. Τα τελευταία χρόνια τα δυο κράτη επιδίωξαν να βελτιώσουν τις σχέσεις τους, οι οποίες στην παρούσα χρονική περίοδο βρίσκονται σε ένα πολύ καλό επίπεδο.¹⁶¹ Οι βασικοί παράγοντες που οδήγησαν το Ισραήλ στο να επιδιώξει στενότερες σχέσεις με την Κύπρο, είναι κυρίως η γεωλογική συνόρευση των Ισραηλινών κοιτασμάτων φυσικού αερίου με τα αντίστοιχα Κυπριακά, η ύφεση των σχέσεων μεταξύ Ισραήλ και Τουρκίας, η πολιτική αστάθεια της Αιγύπτου αλλά και το γεγονός πως η Κύπρος αποτελεί μια δυτική ,μη Αραβική χώρα που είναι ενταγμένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα κοιτάσματα της Κύπρου, συγκεκριμένα το κοίτασμα «Αφροδίτη», που βρίσκεται ανατολικά του «οικοπέδου 12», γειτνιάζει με το «Λεβιάθαν» και το «Ταμάρ» του Ισραήλ. Με τις τελευταίες έρευνες που

¹⁶⁰ Άγγελος Α. Αθανασόπουλος, «Σε εντυπωσιακό βαθμό η συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ.», Το Βήμα, 22 Ιουλίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=724291> ,έγινε πρόσβαση στις 10 Σεπτεμβρίου 2015

¹⁶¹ «Σχέσεις Κύπρου-Ισραήλ», διαθέσιμο στο http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?opendocument , έγινε πρόσβαση στις 10 Σεπτεμβρίου 2015

πραγματοποιήθηκαν στο «οικόπεδο 12», εντοπίστηκαν κοιτάσματα φυσικού αερίου, τα οποία δείχνουν πως υπάρχουν 4.1 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια, ποσότητα η οποία είναι η μισή από αυτή που εκτιμάται ότι υπάρχει στο Ταμάρ. Επιπλέον εντοπίστηκαν σημαντικά αποθέματα υδρογονανθράκων τα οποία εκτιμώνται ότι ανέρχονται σε 8.1 εκατομμύρια βαρέλια, γεγονός που επηρεάζει την γεωοικονομική και γεωπολιτική διάσταση της Ανατολικής Μεσογείου και φέρνει πιο κοντά τις δύο χώρες σε ενδεχόμενο συνεκμετάλλευσης.¹⁶²

Επιπλέον, η Κύπρος έχει καλή σχέση με το εχθρικό (για το Ισραήλ) κράτος του Λιβάνου, το οποίο πρόκειται να ξεκινήσει έρευνες και γεωτρήσεις εντός της δικής του ΑΟΖ, ενώ παράλληλα δεν αναγνωρίζει την ισραηλινή ΑΟΖ, με ενδεχόμενο η Κύπρος να μπορέσει να λειτουργήσει ως παράγοντα σταθερότητας για την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου γενικά.

Επιπρόσθετα, το Ισραήλ επιδιώκει μέσα από τις καλές σχέσεις με την Κύπρο να επεκτείνει το θαλάσσιο γεωστρατηγικό του βάθος έτσι ώστε ακόμα και να υπολογίζει στο Κυπριακό έδαφος, εξισορροπώντας πιθανές απειλές από Λίβανο, Συρία, Τουρκία και Αίγυπτο. Ήδη όσο αφορά το στρατιωτικό τομέα και την συνεργασία, οι δυο χώρες πραγματοποιούν κοινές ασκήσεις, όπως γίνεται και με την Ελλάδα ,πράγμα το οποίο φανερώνει και τους κοινούς στόχους μεταξύ των χωρών και για περαιτέρω στρατιωτική συνεργασία.

Τέλος, θα πρέπει να τονίσουμε τις αμοιβαίες συμβολικές ενέργειες ανθρωπιστικού χαρακτήρα, οι οποίες παρόλο που έχουν συμβολικό χαρακτήρα, ενισχύουν περαιτέρω τις σχέσεις των δύο κρατών αλλά συνάμα μας αποδεικνύουν την πραγματική ανάγκη και προτεραιότητα των δύο κρατών για συνεργασία. Η Κύπρος ήταν η πρώτη χώρα που απέστειλε πυροσβεστικά αεροπλάνα για να συνδράμει το Ισραήλ στην κατάσβεση της πυρκαγιάς του όρους Καρμέλ τον Δεκέμβριο του 2010. Το Ισραήλ ανταποδίδοντας απέστειλε τον Ιούλιο του 2011 γεννήτριες για να εφοδιαστεί η Κύπρος με ηλεκτρική ενέργεια μετά την τεράστια έκρηξη που κατάστρεψε τον κύριο σταθμό παραγωγής ενέργειας της Κύπρου.¹⁶³

¹⁶² Αλέξανδρος Θ. Δρίβας, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Τομέας Ευρω-Ατλαντικών Μελετών (Τ.Ε.Α.Μ.) «Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής του Ισραήλ και η στρατηγική εξωτερικής του εξισορρόπησης» διαθέσιμο στο www.keam.gr/israel.pdf, έγινε πρόσβαση την 15 Ιουνίου 2015

¹⁶³ «Σχέσεις Κύπρου-Ισραήλ», 2015, διαθέσιμο στο http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?opendocument , έγινε πρόσβαση στις 10 Σεπτεμβρίου 2015

5.2 Συμπεράσματα για τις εναλλακτικές στρατηγικές του Ισραήλ

Το Ισραήλ αποτελεί πρότυπο χώρας η οποία, παρά τα γεωστρατηγικά μειονεκτήματα της, έχει καταφέρει να αναδειχθεί σε ισχυρό παίκτη ενός διόλου φιλικού περιβάλλοντος. Παρά την μικρή ιστορία του αλλά και τους αρκετούς πολέμους στους οποίους έχει εμπλακεί, έχει κατορθώσει σταδιακά να αυξήσει το επίπεδο ισχύος του, προκαλώντας το σεβασμό ακόμη και των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής. Οι εξαιρετικές σχέσεις με τις Η.Π.Α. όπως και οι ανοιχτοί διάυλοι επικοινωνίας και συνεργασίας με τη Ρωσία καταδεικνύουν το τελευταίο.

Τίποτα από όλα αυτά βεβαίως δεν είναι τυχαίο. Η χώρα πορεύεται με άκρως ορθολογικό τρόπο, στηριζόμενη **στη ρεαλιστική προσέγγιση** των διεθνών σχέσεων και στο **δόγμα της αυτοβοήθειας**. Έχει καταφέρει να χτίσει σε στέρεα θεμέλια την οικονομία της, ξεπερνώντας σχετικά «αναίμακτα» την οικονομική κρίση του 2008. Η επίδοση της οικονομίας της μάλιστα, αναμένεται να αυξηθεί κατακόρυφα με την εκμετάλλευση της ΑΟΖ. Πέρα από την οικονομία, η χώρα έχει να παρουσιάσει πρόοδο στον τομέα των τεχνολογιών που αφορούν είτε στρατιωτικές ή μη στρατιωτικές ανακαλύψεις.

Όσο αφορά τον στρατιωτικό και αμυντικό τομέα, η χώρα διαθέτει και παράγει κάποια από τα πιο εξελιγμένα οπλικά συστήματα, καθώς και άρτια εκπαιδευμένο στρατό πρώτης γραμμής. Το πιο σημαντικό όμως «χαρτί» της χώρας αποτελεί η κατοχή πυρηνικών όπλων. Η διφορούμενη στάση η οποία κρατά και οι λεπτοί χειρισμοί της διπλωματίας της, έχουν αποφέρει πολλαπλά οφέλη.

Όσο αφορά το κομμάτι των συμμαχιών, το Ισραήλ έχει καταφέρει να εκμεταλλευτεί στο έπακρο τις σχέσεις του με τις ΗΠΑ, εκμεταλλεόμενο την ανάγκη τους για συμμάχους στην Μέση Ανατολή. Οι Η.Π.Α. επιτρέπουν στο Ισραήλ να χαράξει την πολιτική της αυτοάμυνας και της εσωτερικής του ασφάλειας με όποιο τρόπο επιλέξει, ακόμα και όταν επιλέξει την χρήση βίας. Το Ισραήλ λαμβάνει πόρους και οικονομική ενίσχυση για ανάπτυξη του οπλοστάσιού του αλλά και για την αναβάθμιση του τομέα της τεχνολογίας. Το Ισραήλ τα τελευταία χρόνια επιδιώκει συνεργασία και με την Ρωσία. Οι δύο χώρες συνάπτουν τόσο εμπορικές σχέσεις όσο και στρατιωτικές.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι το Ισραήλ μέσω των εναλλακτικών στρατηγικών της **εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης**, έχει καταφέρει να αποκτήσει ισχύ, που το καθιστά πρωταγωνιστή του περιβάλλοντος ασφαλείας της

Μέσης Ανατολής. Η χώρα χρησιμοποίησε με έξυπνο τρόπο το δόγμα της αυτοβοήθειας, κατορθώνοντας αρχικά να αναπτύξει τους εγχώριους συντελεστές ισχύος της. Επιπλέον ανέπτυξε συμμαχίες τόσο με υπερδυνάμεις όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία, όσο και με λιγότερο ισχυρές χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος.

Συνοψίζοντας, μπορούμε με σιγουριά να συμπεράνουμε ότι το Ισραήλ αποτελεί *παράδειγμα χώρας*, η οποία παρά τα μειονεκτήματά της, κατόρθωσε μέσω της *στρατηγικής του self-help* να αυξήσει την ισχύ της και να ανατρέψει το αξίωμα που θέλει το μικρό και λιγότερο ισχυρό κράτος να υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του.

5.3 Παρουσίαση εναλλακτικών στρατηγικών Σιγκαπούρης

Η Σιγκαπούρη¹⁶⁴ είναι μια μικρή χώρα, η μικρότερη της Νοτιοανατολικής Ασίας, με έκταση μόλις 718 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Οι κυριότερες γεωπολιτικές της αδυναμίες είναι ο μικρός της πληθυσμός, ο οποίος επιπλέον είναι χωρισμένος σε διάφορες εθνότητες, η γεωγραφική της έκταση, η οποία αποτελείται από ένα σύμπλεγμα 60 νησιών, καθώς και η παντελής έλλειψη πλουτοπαραγωγικών πηγών. Οι εναλλακτικές στρατηγικές της Σιγκαπούρης στηρίχθηκαν κυρίως, στην εσωτερική εξισορρόπηση με την αναδόμηση του συνόλου των κρατικών λειτουργιών και στην δημιουργία συμμαχιών (εξωτερική εξισορρόπηση) μέσω της συμμετοχής σε έναν μεγάλο αριθμό διεθνών αλλά και περιφερειακών οργανισμών αλλά και με διμερείς συνεργασίες με πολλές χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία, η Κίνα, η Κορέα, η Ινδία κλπ.

Μία ανάλυση της στρατηγικής της Σιγκαπούρης πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα χαρακτηριστικά που έχει προσδώσει στη χώρα και το περιβάλλον σύστημα, η διαδικασία της απο-αποικιοποίησης. Η ίδρυση των κρατών της ΝΑ Ασίας ήταν αποτέλεσμα της αδυναμίας των αποικιακών μητροπόλεων (κυρίως του Ηνωμένου Βασιλείου) να προβάλλουν την ισχύ τους στην περιοχή, εξαντλημένες καθώς ήταν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Βρετανοί καθυστέρησαν όσο μπορούσαν την χαλάρωση του ελέγχου τους στη ΝΑ Ασία αλλά δεν είχαν τη δυνατότητα να την αποτρέψουν. Έπρεπε να διασφαλίσουν ότι θα γίνει με ευνοϊκούς όρους. Η επικράτηση του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Κίνα είχε ξεκινήσει ένα ντόμινο μαρξιστικών κινήσεων στις χώρες της ΝΑ Ασίας και κάθε νέο ανεξάρτητο κράτος θα μπορούσε να εκδηλώσει μαρξιστικό προσανατολισμό ή να απορροφηθεί από γειτονικό μαρξιστικό κράτος. Οι

¹⁶⁴ Σιγκαπούρη Ετήσια Έκθεση 2012 διαθέσιμο στο <http://www.agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&node=57&fid=32798>, έγινε πρόσβαση την 15 Σεπ 2015

Βρετανοί διεξήγαγαν διαπραγματεύσεις ήδη από το 1946 ώστε να διαμορφώσουν όπως ήθελαν τις συνθήκες της ανεξαρτητοποίησης των κρατών¹⁶⁵. Μετά από πολλούς συμβιβασμούς, επιλέχτηκε η λύση της δημιουργίας μίας ομοσπονδίας από της τέσσερις βρετανικές αποικίες Μαλαισία, Σιγκαπούρη, Βόρειο Βόρνεο και Σαραβάκ¹⁶⁶. Ήταν συνηθισμένη τακτική των πρώην αποικιοκρατικών δυνάμεων, να χωρίζουν τα σύνορα με κριτήριο τις πολιτικές τους στοχεύσεις, αγνοώντας τις εθνοτικές και θρησκευτικές κατανομές στην περιοχή. Αυτό συχνά κληροδοτεί προβλήματα εσωτερικής συνοχής στα κράτη που προκύπτουν. Συγκεκριμένα, η ανεξαρτησία της Ομοσπονδίας της Μαλαισίας συνοδεύτηκε από έναν ακήρυχτο πόλεμο (Konfrontasi) ανάμεσα στην Μαλαισία και την Ινδονησία, με την τελευταία να αντιτίθεται στη δημιουργία αυτού του μεγάλου τεχνητού κράτους δίπλα της. Εν μέσω της κρίσης εντάθηκε η εσωτερική πολιτική διαμάχη ανάμεσα στο Κόμμα Λαϊκής Δράσης (PAP) και την Εθνική Οργάνωση Ενωμένων Μαλαισιανών (UMNO), ενώ εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις με εθνοτικό χαρακτήρα. Ως αποτέλεσμα, το 1965 η Σιγκαπούρη εξαναγκάστηκε να βγει από την ομοσπονδία. Η αποβολή έχει χαρακτηριστεί ως μία τραυματική στιγμή για τη Σιγκαπούρη¹⁶⁷. Τα πρώτα χρόνια ανεξάρτητης ύπαρξης του κράτους σημαδεύτηκαν από την αβεβαιότητα και την καχυποψία που προέκυψαν ως απόηχος της σύρραξης.

5.3.1. Το δόγμα της Ολικής Άμυνας

Παρά την οικονομική της ευρωστία και τη σημασία της για το διεθνές εμπόριο, οι συνθήκες δεν επιτρέπουν στη Σιγκαπούρη να νιώθει ασφαλής. Ακόμη και σήμερα δεν έχει εξαφανιστεί η νοοτροπία της πολιορκίας (siege mentality) απέναντι στα πολύ μεγαλύτερα κράτη της Μαλαισίας και της Ινδονησίας. Ο Tim Huxley υπογραμμίζει ότι παρά το μεγάλο βαθμό αλληλεξάρτησης και τις προσπάθειες για συνεργασία, οι σχέσεις μεταξύ Σιγκαπούρης και Μαλαισίας δεν έπαψαν να είναι επιρρεπείς στην ένταση¹⁶⁸. Σήμερα η πολιτική διαίρεση του ψυχρού πολέμου δεν υφίσταται, αλλά τη θέση της, ως παράγοντα αποσταθεροποίησης, έχει λάβει η εθνοτική διαίρεση. Η Σιγκαπούρη είναι ένα κράτος με πληθυσμό κυρίως κινεζικής εθνότητας (75%), σε μία περιοχή όπου επικρατεί ευρύτερα η μαλαισιανή εθνότητα, κερδίζοντας το χαρακτηρισμό «ένα κινεζικό καρύδι στον μαλαισιανό καρυοθραύστη»¹⁶⁹. Στην πόλη της Σιγκαπούρης ζουν σημαντικές μειονότητες Ινδών, Ινδονήσιων και Μαλαισιανών. Εκτός από τις εθνοτικές τριβές, προκύπτουν και

¹⁶⁵ S.R. Joey Long, *Bringing the International and Transnational back in: Singapore, Decolonisation, and the Cold War* στο *Singapore in Global History*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2011, σελ. 217-225

¹⁶⁶ Michael Hill & Lian Kwen Fee, *The Politics of Nation Building and Citizenship in Singapore*, Λονδίνο, Routledge, 1995, σελ. 12-66

¹⁶⁷ Michael Hill & Lian Kwen Fee, *The Politics of Nation Building and Citizenship in Singapore* σελ. 60-61

¹⁶⁸ Tim Huxley, *The Pacific Review Singapore and Malaysia: A precarious balance?*, τ. 4:3, Routledge, 1991, σελ. 206

¹⁶⁹ Tim Huxley, *The Pacific Review Singapore and Malaysia: A precarious balance?*, σελ. 208

ζητήματα διαχείρισης των συνόρων και των τεχνητών νησιών που κατασκευάζει η Σιγκαπούρη. Άρα οι συμβατικές απειλές για τη Σιγκαπούρη προέρχονται από τη Μαλαισία και σε μικρότερο βαθμό από την Ινδονησία.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός της Σιγκαπούρης δεν δίνει έμφαση μόνο σε απειλές στρατιωτικής φύσεως. Οι χώρες της ΝΑ Ασίας χρησιμοποιούν τη φράση «μη-παραδοσιακή ασφάλεια» (non-traditional security) για να περιγράψουν όλες τις ασύμμετρες και μη στρατιωτικές απειλές. Η μη-παραδοσιακή ασφάλεια απασχόλησε τους αναλυτές ιδιαίτερα μετά τις επιθέσεις της 11 Σεπτεμβρίου 2001 και τα κράτη της ASEAN αναπτύσσουν δομές για την αποτελεσματικότερη συνεργασία στον τομέα αυτό¹⁷⁰. Η εξτρεμιστική τρομοκρατία αφορά ιδιαίτερα μία χώρα με παρελθόν εθνοτικών ταραχών και ανήσυχη ισλαμική μειονότητα. Παράλληλα η έλλειψη εγχώριων πλουτοπαραγωγικών πηγών καθιστά απαραίτητη την προστασία των απρόσκοπτων επικοινωνιών και μεταφορών. Το πλαίσιο στο οποίο δρα η Σιγκαπούρη συμπληρώνεται από το γεγονός ότι βασίζεται σχεδόν εξ' ολοκλήρου στη Μαλαισία για την εισαγωγή πόσιμου νερού και τροφίμων. Γίνεται αντιληπτό ότι ο σχεδιασμός της εθνικής της ασφάλειας πρέπει να λαμβάνει εξίσου υπόψη πολλούς παράγοντες και δεν αρκεί η ωμή στρατιωτική ισχύς. Εντοπίζονται τρεις μη στρατιωτικές διαστάσεις της άμυνας¹⁷¹:

- Η ψυχολογική ετοιμότητα του πληθυσμού.
- Η κοινωνική συνείδηση γύρω από την αποδοχή και την ενότητα ανάμεσα στις εθνοτικές ομάδες.
- Η εκπαίδευση του πληθυσμού για λειτουργίες πολιτικής προστασίας.

5.3.2 Εσωτερική εξισορρόπηση

Με τη στρατηγική της εσωτερικής εξισορρόπησης η Σιγκαπούρη αναβάθμισε σε εξαιρετικό βαθμό όλες τις πολιτικές, οικονομικές, τεχνολογικές, διοικητικές και κρατικές της δυνατότητες μετατρέποντας την σε μια πανίσχυρη οικονομική δύναμη η οποία αυξάνει την συνολική ισχύ της χώρας καθώς και την θέση της στο διεθνές αλλά και το περιφερειακό της σύστημα. Η παραπάνω στρατηγική την ανέδειξε σε μια από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου, με το δεύτερο, κατά κεφαλήν Α.Ε.Π σε όλη την Ασία, μετά την Ιαπωνία. Σήμερα η Σιγκαπούρη έχει γίνει προορισμός των μεγαλύτερων funds του κόσμου, το λιμάνι της φιλοξενεί τα πλοία των πλουσιότερων εφοπλιστών, ενώ

¹⁷⁰ Arase David, Non-Traditional Security in China-ASEAN Cooperation, *The Institutionalization of Regional Security Cooperation and the Evolution of East Asian Regionalism Source, Asian Survey* τ. 50, No. 4 (Ιούλιος/Αύγουστος 2010), University of California Press, σελ. 809

¹⁷¹ Hussin Mutalib, *The Socio-Economic Dimension in Singapore's Quest for Security and Stability*, Pacific Affairs, τ. 75, No. 1 (Άνοιξη, 2002), University of British Columbia, 42

αποτελεί παγκοσμίως, το τέταρτο μεγαλύτερο κέντρο ανταλλαγής συναλλάγματος μετά το Λονδίνο, τη Νέα Υόρκη και το Τόκιο. Η υγιής οικονομία θεωρήθηκε από τη Σιγκαπούρη ως προϋπόθεση για να μπορέσει να ενισχύσει τη διεθνή της θέση καθώς και ως μοχλό που θα εξασφαλίζει την άμυνα της χώρας¹⁷². Οι ένοπλες δυνάμεις της Σιγκαπούρης εξοπλίζονται με την τελευταία λέξη της τεχνολογίας ενώ παράλληλα οι μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου προτιμούν να διατηρηθεί ασφαλές το συναλλαγματικό και διαμετακομιστικό κέντρο στη μέση του Ινδικού ωκεανού.

Η αξιολόγηση της οικονομικής της ισχύος της βάση διεθνών κατατάξεων φαίνεται παρακάτω¹⁷³:

- Doing Business project 2011 [από την International Finance Corporation, World Bank], κατατάχτηκε 1η ανάμεσα σε 182 οικονομίες, θέση που διατηρεί από το 2005.
- IMD International: [World Competitiveness Yearbook] κατατάχτηκε 3η ανάμεσα σε 59 Χώρες και Περιοχές το 2011 (από 1η το 2010).
- World Economic Forum: [Global Competitiveness Report] σχετικά με την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας κατατάχτηκε 2η μετά την Ελβετία, ανάμεσα σε 124 χώρες (από 5η το 2006)
- Heritage Foundation [The Wall Street Journal: 2011] Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας κατατάχτηκε 2η ανάμεσα σε 183 χώρες .
- The World in 2005 [The Economist:]- Παγκόσμιος Δείκτης Οικονομικής Ποιότητας Ζωής κατατάχτηκε 11η ανάμεσα σε 111 χώρες
- Economist Intelligence Unit: 2006 Παγκόσμιος Δείκτης χρήσης Διαδικτύου κατατάχτηκε 13η ανάμεσα σε 68 χώρες.
- Transparency International: 2011, Δείκτης Διαφθοράς κατατάχτηκε 5^η ανάμεσα σε 182 οικονομίες

Η στρατηγική της Σιγκαπούρης για την επίτευξη των προαναφερόμενων επιδόσεων, στηρίχθηκε στην ανασυγκρότηση και την εξέλιξη όλων των πηγών πλούτου της όπως υποδομές, μέσα παραγωγής, παραγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες καθώς και των λειτουργικών της συντελεστών όπως το πολιτικό σύστημα και η διοίκηση του κράτους. Παρακάτω αναλύονται οι τομείς στους οποίους επένδυσε η Σιγκαπούρη ώστε να πετύχει τον επιθυμητό ρυθμό εσωτερικής εξισορρόπησης.

¹⁷² Hussin Mutalib, *The Socio-Economic Dimension in Singapore's Quest for Security and Stability*, Pacific Affairs, τ. 75, No. 1 (Άνοιξη, 2002), University of British Columbia, σελ. 46-47

¹⁷³ Σιγκαπούρη Ετήσια Έκθεση 2012 διαθέσιμο στο <http://www.agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=57&fid=32798>, έγινε πρόσβαση την 15 Σεπτεμβρίου 2015

5.3.2.1 Ένοπλες Δυνάμεις (Singapore Armed Forces)

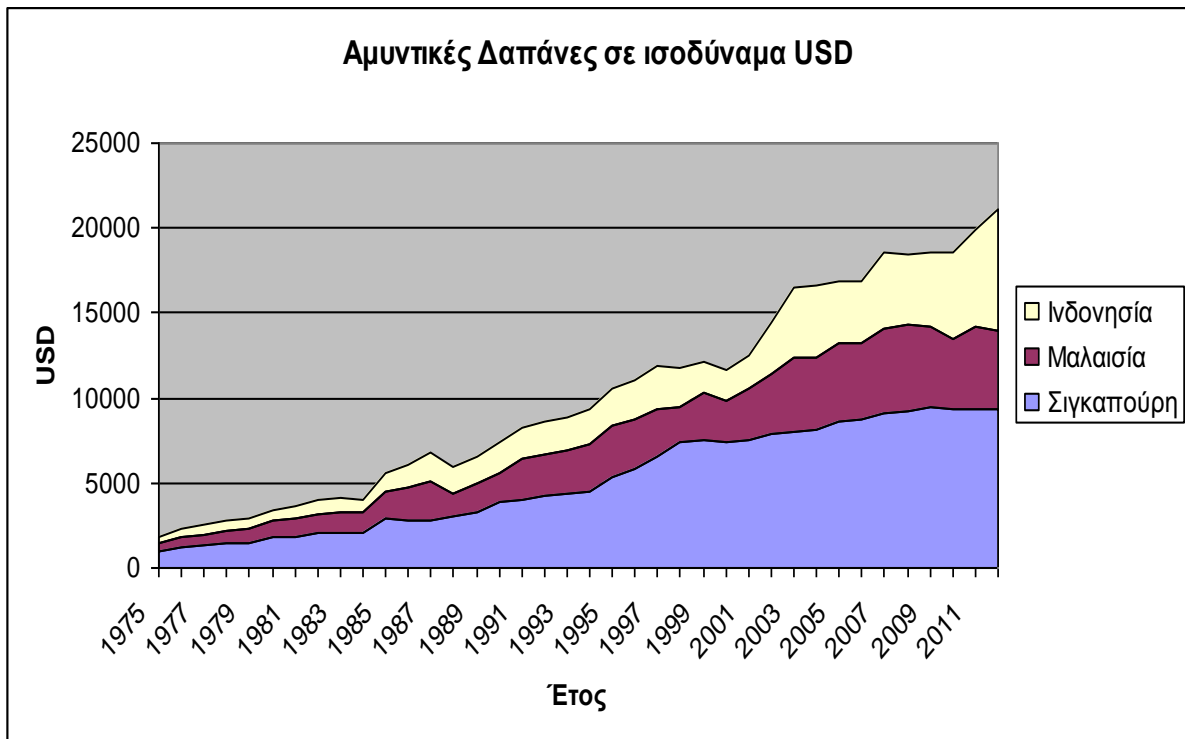
Θα περίμενε κανείς η Σιγκαπούρη να επαναπαυτεί στο ρόλο της ως οικονομικός πόλος και να βασιστεί σε υπερπόντιους εξισορρόπητες για την εθνική του ασφάλεια. Κατ' αυτόν τον τρόπο σώθηκε από μεγαλύτερες δυνάμεις το Κουβέιτ το 1991. Όμως η Σιγκαπούρη εφαρμόζει ένα πολύ πιο ενεργό δόγμα αναλαμβάνοντας η ίδια τη συμβατική αποτροπή των άμεσων απειλών. Η Ολική Άμυνα, όπως έχει ονομαστεί, αφορά τόσο στην ύπαρξη αξιόμαχων Ενόπλων Δυνάμεων (SAF) όσο και στην προετοιμασία του πληθυσμού της χώρας να επιβιώσει από μία κρίση ή εισβολή οποιουδήποτε επιπέδου.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι φόβοι της Σιγκαπούρης στρέφονται κυρίως προς την Μαλαισία, παρά τις προσπάθειες για διατήρηση των καλών σχέσεων. Σε τόσο περιορισμένο χώρο, μία ενδεχόμενη αναταραχή θα μπορούσε να είναι αφορμή για έξωθεν επέμβαση, για να προστατευτούν οι Μαλαισιανοί και Ινδονήσιοι (σε εθνότητα ή υπηκοότητα) κάτοικοι της Σιγκαπούρης. Ωστόσο, το 1991 ο Huxley εκτιμούσε ότι σε περίπτωση σύρραξης με τη Μαλαισία, το μικρό κράτος ήταν προετοιμασμένο να αδράξει την πρωτοβουλία κινήσεων και να στοχεύσει στην γρήγορη κατάλυση της επιθετικής ικανότητας της Μαλαισίας¹⁷⁴. Οι χερσαίες και αεροπορικές δυνάμεις της Σιγκαπούρης ήταν κατά πολύ καλύτερα εξοπλισμένες και εκπαιδευμένες από αυτές της Μαλαισίας, υστερώντας μόνο στον αριθμό του προσωπικού που μπορούσαν να επιστρατεύσουν, σε πλήρη κινητοποίηση.

Η ίδια εικόνα φαίνεται να έχει διατηρηθεί διαχρονικά. Από το 1975 έως σήμερα η Σιγκαπούρη δαπανά για την άμυνά της, σε απόλυτο αριθμό, όσα χρήματα δαπανούν η Μαλαισία και η Ινδονησία μαζί (γράφημα 1¹⁷⁵).

¹⁷⁴ Hussin Mutalib, *The Socio-Economic Dimension in Singapore's Quest for Security and Stability*, Pacific Affairs, τ. 75, No. 1 (Άνοιξη, 2002), University of British Columbia σελ. 208

¹⁷⁵ SIPRI military expenditure database, Singapore, διαθέσιμο στο <http://milexdata.sipri.org/>, έγινε πρόσβαση την 20 Σεπ

Γράφημα 1

Το ποσοστό αυτής της δαπάνης επί του ΑΕΠ είναι επίσης σταθερά μεγαλύτερο – και μάλιστα σε ένα πολύ μεγαλύτερο ΑΕΠ. Η Σιγκαπούρη αξιοποιεί τους άφθονους οικονομικούς πόρους ώστε να εξοπλίζει και να εκπαιδεύει τις SAF, αποστέλλοντας αξιωματικούς σε ξένα πανεπιστήμια και μονάδες σε συνεργαζόμενες χώρες (μεταξύ άλλων Μπρουνέι και Ταϊβάν) για εκπαίδευση¹⁷⁶. Συγκεκριμένα, τα χρήματα αυτά έχουν επενδυθεί στην διατήρηση υπερσύγχρονων μονάδων τεθωρακισμένων και αεροπορίας.

Η Σιγκαπούρη, περίπου κάθε τρία χρόνια, παραλαμβάνει νέες παρτίδες αμερικανικών μαχητικών αεροσκαφών για να τα παρατάξει απέναντι στις μερικές δεκάδες μαχητικών που έχει προμηθευτεί η Μαλαισία πριν από είκοσι και πλέον χρόνια¹⁷⁷.

5.3.2.2 Υποδομές και την Βιομηχανία

Η αποχώρηση των Βρετανικών δυνάμεων άφηνε αφενός τη Σιγκαπούρη χωρίς την εγγύηση για την άμυνά της, αλλά αφετέρου της έδωσε ορισμένα εφόδια για να ενδυναμώσει την οικονομική και πολιτική της κατάσταση. Οι βάσεις που παραχωρήθηκαν στη Σιγκαπούρη αξιοποιήθηκαν είτε για τις Ένοπλες Δυνάμεις της Σιγκαπούρης, είτε για προγράμματα βιομηχανικής και οικιστικής ανάπτυξης¹⁷⁸. Επίσης, η Βρετανική παράδοση στην οργάνωση των δημοσίων υπηρεσιών είχε θέσει τις βάσεις για να αναδειχθεί η

¹⁷⁶ Hussin Mutalib, *The Socio-Economic Dimension in Singapore's Quest for Security and Stability*, Pacific Affairs, τ. 75, No. 1 (Ανοιξη, 2002), University of British Columbia, 41

¹⁷⁷ SIPRI Arms Trade Register διαθέσιμο στο http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php έγινε πρόσβαση την 18 Σεπ 2015

¹⁷⁸ Loh Kah Seng, *The British Military Withdrawal from Singapore and the Anatomy of a Catalyst στο Singapore in Global History*, Amsterdam, Amsterdam University, 2011, σελ. 196-197

άκρως αποτελεσματική δημόσια διοίκηση της Σιγκαπούρης, η οποία αποτέλεσε θέλγητρο και εγγύηση για τους επενδυτές¹⁷⁹.

Η πολιτική των κυβερνήσεων της Σιγκαπούρης υποστήριξε το υψηλό ποσοστό εθνικής αποταμίευσης¹⁸⁰, όπου μεγάλος μέρος του εθνικού εισοδήματος δεν κατευθυνόταν στην ιδιωτική κατανάλωση αλλά σε επενδύσεις για την βιομηχανία και το εμπόριο. Η παραπάνω πολιτική είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία του μεγαλύτερου βιομηχανικού συμπλέγματος της Ν.Α Ασίας με περισσότερα από τριακόσια εργοστάσια και μεγάλο αριθμό θέσεων ελλιμενισμού. Η προαναφερόμενη υποδομή δίνει στην Σιγκαπούρη τη δυνατότητα να εξάγει μεγάλες ποσότητες σε προϊόντα όπως ηλεκτρονικοί υπολογιστές (H/Y), υλικά τηλεπικοινωνίας, παράγωγα πετρελαίου, επεξεργασμένα τρόφιμα-ποτά κλπ κυρίως στις ΗΠΑ, την Κίνα, την Ιαπωνία την Κορέα, την Ινδονησία και την Μαλαισία. Η χώρα διαθέτει εξαιρετικό επίπεδο υποδομών το οποίο εκσυγχρονίζεται σε σταθερή βάση έτσι ώστε να παραμένει απόλυτα ανταγωνιστικό με εκείνου των πιο ανεπτυγμένων δυτικών χωρών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Σιγκαπούρη διαθέτει, μεγάλο αριθμό πετρελαϊκών αποθηκευτικών χώρων και διυλιστηρίων, τον μεγαλύτερο παγκοσμίως λιμένα σε εγκαταστάσεις φορτοεκφόρτωσης, τηλεπικοινωνίες που συναγωνίζονται αυτές της Ιαπωνίας, εξαιρετικό σύστημα μέσων μαζικής μεταφοράς, πολύ καλό οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο που ενώνει το νησί με την Μαλαισία. Η Σιγκαπούρη έχει δημιουργήσει μια εξαιρετική ξενοδοχειακή και τουριστική υποδομή με αποτέλεσμα να συνιστά έναν δημοφιλή τουριστικό προορισμό και ο τουρισμός της να αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες της χώρας. Σύμφωνα με διεθνείς δημοσκοπήσεις το 2011 η χώρα ερχόταν δεύτερη μετά την Ιταλία στον τομέα της νυχτερινής ζωής και της εστίασης

Η Σιγκαπούρη αποτελεί παράδειγμα κράτους που ακολουθεί ρεαλιστική πολιτική, διακηρύσσοντας συγκεκριμένα κοινωνικά και πολιτικά δόγματα, αλλά εφαρμόζοντας τα έως εκεί που είναι ασφαλές. Στον τομέα της οικονομίας, το κυβερνόν κόμμα της Σιγκαπούρης ξεκίνησε με φιλοκομμουνιστικές τάσεις, στράφηκε γρήγορα προς την ελεύθερη αγορά και την παγκοσμιοποίηση, αλλά δεν επέτρεψε στην απελευθέρωση της οικονομίας να διαβρώσει τις βάσεις της κρατικής υπόστασης. Τα κοινωνικά προγράμματα στέγασης συνεχίστηκαν και η βιομηχανική πολιτική εξακολούθησε να επηρεάζεται πολύ από το κράτος. Ενώ η Σιγκαπούρη είναι πασίγνωστο κέντρο του διεθνούς εμπορίου και συνεργάζεται εκτενέστατα με τις μεγαλύτερες καπιταλιστικές

¹⁷⁹ Jon S.T. Quah, *Public Administration Singapore-style στο Research in Public Policy Analysis and Management* τόμος 19, Λονδίνο, Emerald Group Publishing, 2010, σελ. 19

¹⁸⁰ Σιγκαπούρη Ετήσια Έκθεση 2012, διαθέσιμο στο <http://www.agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=57&fid=32798>, έγινε πρόσβαση την 15 Σεπ 2015

χώρες (ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία) διατηρεί υπό κρατικό έλεγχο εταιρίες και οργανισμούς στρατηγικής σημασίας¹⁸¹. Φυσικά διάγει αυτόν τον έλεγχο με τρόπο σύγχρονο και ευέλικτο, προκαλώντας το ενδιαφέρον των επενδυτών¹⁸².

5.3.2.3 Στην ποιότητα του πληθυσμού

Η Σιγκαπούρη¹⁸³ έδωσε μεγάλη σημασία στην ποιότητα του πληθυσμού της παρέχοντας υψηλού επιπέδου εκπαίδευση με την οποία ενθάρρυνε την μάθηση, τις πρακτικές γνώσεις και τον ανταγωνισμό. Η παραπάνω πολιτική οδήγησε, μέσα σε λίγες δεκαετίες, στην εξαφάνιση του αναλφαβητισμού και στην αύξηση του εργατικού της δυναμικού τόσο σε ποσότητα όσο και σε ποιότητα. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της χώρας, το 2011 εργαζόταν το 80% του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά το 2010 ήταν 78,5% και το 2005 73%. Η ύπαρξη εξαιρετικά υψηλού και τεχνικά καταρτισμένου δυναμικού και η ευρεία γνώση της αγγλικής αποτελούν βασικούς παράγοντες προσέλκυσης ξένων επενδύσεων στη χώρα. Παράλληλα, η Σιγκαπούρη έπρεπε να καθιστά το εργατικό της δυναμικό πιο ελκυστικό από άλλες αναδυόμενες οικονομίες της περιοχής, που προσέφεραν ενδεχομένως φθηνότερο εργατικό δυναμικό¹⁸⁴.

Το ποσοστό αναλφαβητισμού διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα και περιορίζεται στο φθηνό εργατικό δυναμικό που έρχεται από το εξωτερικό σε αναζήτηση εργασίας. Το εργατικό δυναμικό απασχολείται πρωτίστως στον δευτερογενή τομέα και στις υπηρεσίες. Ο δευτερογενής τομέας συνεισφέρει στο 26.6% του ΑΕΠ (2011) και παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση από ηλεκτρονικά και πετρελαϊκά παράγωγα μέχρι επανεπεξεργασμένα τρόφιμα και φάρμακα.. Οι υπηρεσίες αποτελούν την κινητήρια μηχανή της χώρας και συνεισφέρουν με 73,4% στο ΑΕΠ.¹⁸⁵

5.3.2.4 Προσέλκυση Ξένων Επενδύσεων

Η χώρα αμέσως μετά την ανεξαρτησία της άνοιξε τις πύλες της στους ξένους επενδυτές. Οι ξένες επενδύσεις επικεντρώνονται σε όλους τους τομείς της οικονομίας από την ίδρυση εστιατορίων και εμπορικών επιχειρήσεων μέχρι την κατασκευή προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και την προσφορά εξειδικευμένων χρηματοοικονομικών

¹⁸¹ Η γιγαντιαία Temasek Holdings και οι Singapore Airlines είναι μερικές από αυτές τις νευραλγικές επιχειρήσεις υπό κρατικό έλεγχο.

¹⁸² K. Ali Akkemik, *Industrial Development in East Asia, A Comparative Look at Japan, Korea, Taiwan, and Singapore*, Σιγκαπούρη, World Scientific Publishing, 2009, σελ. 28

¹⁸³ Δημήτρης Γιακούλας και Κώστας Γεμελής: «Ολοκλήρωση της διεθνούς κεφαλαιαγοράς και οικονομικές κρίσεις: Η περίπτωση της Νοτιοανατολικής Ασίας» διαθέσιμο στο <http://www.idec.gr/iier/new/tomos%2013/GIAKOYLASetc.pdf> έγινε πρόσβαση στις 12 Σεπ 2015

¹⁸⁴ K. Ali Akkemik, *Industrial Development in East Asia, A Comparative Look at Japan, Korea, Taiwan, and Singapore*, Σιγκαπούρη, World Scientific Publishing, 2009, σελ. 68

¹⁸⁵ «East & Southeast Asia: Singapore», September 24 2015, διαθέσιμο στο <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sn.html>, έγινε πρόσβαση στις 20 Αυγούστου

υπηρεσιών¹⁸⁶. Σήμερα στην Σιγκαπούρη υπάρχουν περισσότερες από 120 τράπεζες στην πλειοψηφία τους ξένες ενώ σε αυτήν ευρίσκεται και το κέντρο της Αγοράς Αμερικανικών δολαρίων για ολόκληρη την Ασία. Η αυξημένη διαφάνεια στην διακυβέρνηση της χώρας, το καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό και οι εξαιρετικές υποδομές έχουν προσελκύσει περισσότερες από 8.000 πολυεθνικές επιχειρήσεις από τις ΗΠΑ, την Ε.Ε, την Κίνα και την Ιαπωνία σε κάθε τομέα της οικονομίας. Οι εταιρείες αυτές παράγουν το 75% των βιομηχανικών προϊόντων και αντιπροσωπεύουν τα 3/4 των εξαγωγών της Σιγκαπούρης.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο κινείται το δημόσιο χρέος της Σιγκαπούρης. Το ποσοστό δημοσίου χρέους επί του ΑΕΠ είναι πολύ υψηλό (102%) αλλά ο δείκτης αυτός είναι μόνο φαινομενικός. Το χρέος της Σιγκαπούρης δεν είναι εξωτερικό και εκδίδεται αποκλειστικά για την ρύθμιση και την ενίσχυση της κεφαλαιαγοράς. Το ίδιο το σύνταγμα της χώρας δεν επιτρέπει στην κυβέρνηση να πραγματοποιεί έξοδα με πόρους από δανεισμό, αλλά μόνο με πόρους από τα συσσωρευμένα πλεονάσματα των προηγούμενων ετών¹⁸⁷. Άρα η ύπαρξη δημοσίου χρέους δεν θίγει την αξιοπιστία της οικονομίας και το γεγονός ότι το χρέος αυτό δεν είναι εξωτερικό, αποκλείει την εξάρτηση της χώρας από έτερο κράτος-πιστωτή.

5.3.3 Εξωτερική εξισορρόπηση

Μέχρι το 1970 το Η.Β. διατηρούσε ισχυρές δυνάμεις στην ΝΑ Ασία, καθώς θεωρούσε την περιοχή σημαντική για την προβολή του ως σημαντικό στρατηγικό παράγοντα. Συγκεκριμένα η Σιγκαπούρη φιλοξενούσε τις μεγαλύτερες στρατιωτικές και ναυτικές βάσεις. Όμως τη δεκαετία του 1960 η κυβέρνηση του Η.Β. βρέθηκε σε δίλλημα μπροστά στο υπέρογκο πολιτικό και υλικό κόστος για τη συντήρηση της μεγάλης στρατιωτικής βάσης¹⁸⁸. Τελικά οι Βρετανοί αποσύρθηκαν από τις βάσεις και από την ενεργό εμπλοκή στην σταθερότητα της περιοχής. Μετά το 1971 το Η.Β. αποτέλεσε έναν υπερπόντιο εξισορροπητή¹⁸⁹ χωρίς να εμπλέκεται άμεσα με δικά του στρατεύματα στην σταθεροποίηση της περιοχής.

Η σχέση με τη Μαλαισία έως το 1971 ρυθμιζόνταν από την Αγγλο-Μαλαισιανή Συμφωνία Άμυνας (AMDA). Με την αποχώρηση των Βρετανών καταρτίστηκε μία νέα

¹⁸⁶ «East & Southeast Asia: Singapore», September 24 2015, διαθέσιμο στο

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sn.html> ,έγινε πρόσβαση στις 20 Αυγούστου, Σελ. 39

¹⁸⁷ «Singapore Government Borrowings: An overview» , July 2011, διαθέσιμο στο

<http://app.mof.gov.sg/Portals/0/Feature%20Articles/Feature%20Article%20Singapore%20Public%20Debt%20Report.pdf> ,

έγινε πρόσβαση στις 25 Αυγούστου

¹⁸⁸ P. L. Pham, *Ending, East of Suez, The British Decision to Withdraw from Malaysia and Singapore, 1964–1968*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 2010, σελ. 22-32

¹⁸⁹ John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2007, σελ. 757

δομή ασφάλειας, ο Αμυντικός Διακανονισμός των Πέντε Δυνάμεων (FPDA)¹⁹⁰. Πρόκειται για μία συνθήκη ανάμεσα στη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία. Επιχειρεί να καταστήσει ενιαία την άμυνα των δύο πρώτων χωρών με τη συνεργασία των υπολοίπων. Σε περίπτωση απειλής για την ασφάλεια τους, είναι απαραίτητη η ενημέρωση των άλλων μελών της συνθήκης. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας διεξάγονται κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, με τη συμμετοχή δυνάμεων από τις πέντε χώρες. Τα γυμνάσια αυτά θεωρείται ότι έχουν αυξήσει την ικανότητα των στελεχών τους¹⁹¹. Ωστόσο, εκτός από τις ασκήσεις, ο χαρακτήρας του FPDA είναι μόνο συμβουλευτικός και δεν περιέχει οποιαδήποτε ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής (*casus foederis*) σε περίπτωση πολέμου. Τέλος πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εν λόγω συμφωνία δε μπορεί να παρέχει βοήθεια σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ των δύο μελών της, Σιγκαπούρη και Μαλαισία, που όπως γράφεται παραπάνω είναι και το πιο επίφοβο σενάριο. Αυτού του είδους η έλλειψη θυμίζει το δίδυμο Ελλάδα-Τουρκίας, των οποίων η άμυνα ενισχύεται από τη Βορειοατλαντική Συμμαχία, εκτός αν αφορά τις μεταξύ τους σχέσεις. Όπως και να έχει, η FPDA είναι ένα καθεστώς ασφάλειας που έχει λειτουργήσει για περισσότερες από τέσσερις δεκαετίες και έχει βοηθήσει πολύ τη σταθεροποίηση των σχέσεων της Σιγκαπούρης με τους γείτονες της¹⁹².

Η Κίνα θεωρούνταν επίσης πιθανός κίνδυνος τη δεκαετία του 60'. Σύμφωνα με τον πρώτο ηγέτη της Σιγκαπούρης, η Κίνα έδειχνε φιλειρηνικές διαθέσεις, αλλά δεν ήταν συνετό μια χώρα να “ποντάρει” τα πάντα σε έναν μόνο σύμμαχο. Η Σιγκαπούρη χρειαζόταν έναν άλλο ισχυρό παίκτη στην περιοχή, για την περίπτωση που η Κίνα κατέρρεε ή ακόμα χειρότερα για την περίπτωση που η Κίνα μετατρέπεται σε ένα κράτος αναθεωρητικό, που επιχειρεί να προσαρτήσει τους μικρότερους γείτονές του. Έτσι η Σιγκαπούρη επιδίωξε να συσφίξει τις σχέσεις της με την Ινδία, ως εξισορρόπηση στις παραπάνω απειλές¹⁹³. Σήμερα η Σιγκαπούρη αποτελεί ίσως τον πιο σημαντικό σύμμαχο της Ινδίας στη ΝΑ Ασία, παρέχοντας ένα ασφαλές οικονομικό δορυφόρο αλλά και έναν εμπορικό σταθμό προς την Άπω Ανατολή.

Η Σιγκαπούρη αναλαμβάνει έναν ακόμη ρόλο σημαντικό για το διεθνές εμπόριο. Βρίσκεται στην έξοδο των στενών της Μάλακκα, μέσα από τα οποία περνάει η θαλάσσια οδός μεταξύ Κίνας/Ιαπωνίας και Ευρώπης/ Αφρικής/ Μ. Ανατολής. Τα στενά αυτά είναι

¹⁹⁰ Tim Huxley, *Singapore and Malaysia: A precarious balance?*, The Pacific Review, τ. 4:3, Routledge, 1991, σελ. 206

¹⁹¹ Carlyle A. Thayer, *The Five Power Arrangements: The Quiet Achiever, Security Challenges* τ 3 No 1 (Φεβρουάριος 2007), σελ. 89-91

¹⁹² Chin Kin Wah, *The Defence of Malaysia and Singapore: The transformation of a security system 1957-1971*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, σελ. 144-178

¹⁹³ Tom Plate, *Conversations with Lee Kuan Yew: Citizen Singapore: How to build a Nation* στη σειρά Giants of Asia, Σιγκαπούρη, Marshall Cavendish Editions, 2013, σελ 39

κακόφημα για τα κρούσματα πειρατείας και η Σιγκαπούρη, χάρις τις προηγμένες υποδομές επικοινωνιών και διοίκησης, μπορεί αναλαμβάνει τον κυριότερο ρόλο στην επιτήρηση της περιοχής. Σε αυτό χρησιμεύουν και τα περίπου εκατό ισραηλινά μη επανδρωμένα αεροσκάφη που έχει αγοράσει η Σιγκαπούρη¹⁹⁴.

Η Σιγκαπούρη στον τομέα της εξωτερική εξισορρόπησης έχει δημιουργήσει συμμαχίες και συνεργασίες με πολλά κράτη μέσω της συμμετοχής της σε διεθνής και περιφερειακούς οργανισμούς. Σύμφωνα με το δόγμα της χώρας, λαμβάνει πολύ σοβαρά τις διεθνείς της υποχρεώσεις και συμμετέχει, κατά το μέτρο που της αναλογεί, στις επιχειρήσεις επιβολής του διεθνούς δικαίου¹⁹⁵. Είναι μέλος των Ηνωμένων Εθνών και συμμετέχει σε διάφορους εποπτευόμενους Οργανισμούς του. Η χώρα είναι μέλος της Ασιατικής Τράπεζας Αναπτύξεως, της Διεθνούς Τράπεζας για την Ανοικοδόμηση και Ανάπτυξη, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Διεθνούς Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας κ.α. Συμμετέχει επίσης σε μεγάλο αριθμό Οργανώσεων Περιφερειακής Συνεργασίας όπως το ASEAN και στην ASEAN Free Trade Area.

Ένας από τους οργανισμούς όπου η Σιγκαπούρη πρόβαλλε την δεσπόζουσα θέση της στην παγκόσμια οικονομία, είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (WTO). Με την ίδρυση του WTO (1995), ο πρώτος πρόεδρος του Γενικού Συμβουλίου του ήταν ο πρέσβης της Σιγκαπούρης, K Kesavaramy. Έναν χρόνο αργότερα η χώρα φιλοξένησε την πρώτη Σύνοδο Υπουργών του WTO. Στο πλαίσιο του WTO διαπραγματεύεται Συμφωνίες Ελεύθερου Εμπορίου (free trade agreements – FTA) με 16 βασικούς εμπορικούς εταίρους έχοντας ήδη καταλήξει σε συμφωνία με 11 από αυτούς. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η χώρα συνεργάζεται και έχει υπογράψει συμφωνίες με την Νέα Ζηλανδία, με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών), την Ιαπωνία, την Αυστραλία, τις ΗΠΑ, την Ιορδανία, την Χιλή την Ινδία, την Κορέα κλπ.

5.4 Συμπεράσματα από τις εναλλακτικές στρατηγικές της Σιγκαπούρης

Η Σιγκαπούρη επιδιώκει την ετοιμότητα σε όλα τα επίπεδα, οικονομικά, στρατιωτικά και κοινωνικά. Αυτά τα τρία στοιχεία έρχονται να αλληλοεξαρτηθούν. Η κυβέρνηση της Σιγκαπούρης αναγνωρίζει ότι οι άφθονοι οικονομικοί πόροι επιτρέπουν τη διατήρηση των αξιόμαχων SAF και την ίδια στιγμή η εγγύηση για την άμυνα της χώρας είναι εγγύηση για τις διεθνείς επενδύσεις στις οποίες βασίζεται. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ο υπουργός άμυνας Lee Hsien Loong είχε διαβεβαιώσει ότι δε θα μειωθεί η στρατιωτική

¹⁹⁴ SIPRI Arms Trade Register

¹⁹⁵ «Defence Policy & Diplomacy», Oct 18 2012, διαθέσιμο στο http://www.mindef.gov.sg/imindef/key_topics/defence_policy.print.img.html, έγινε πρόσβαση στις 30 Αυγούστου 2015

θητεία της Σιγκαπούρης και ότι μία ένδειξη αδυναμίας θα έπληττε την εμπιστοσύνη των επενδυτών.

Ο πληθυσμός της χώρας είναι μικρός, σε σχέση με τους γίγαντες της περιοχής και ταυτόχρονα συμπυκνωμένος σε ένα πολύ πυκνοκατοικημένο αστικό κέντρο, χωρίς καθόλου χώρο για αναγνώριση και αναχαίτιση ενδεχόμενων απειλών. Σε μία ενδεχόμενη σύρραξη, οι ένοπλες δυνάμεις της Σιγκαπούρης δεν έχουν την επιλογή της τακτικής υποχώρησης. Κατά συνέπεια, η στρατηγική προετοιμασία της Σιγκαπούρης είναι προσανατολισμένη στην εκτέλεση ενός παραλυτικού πρώτου χτυπήματος, εναντίον της Μαλαισίας ή ακόμα και της Ινδονησίας.

Δεν είναι τυχαίο ότι για τον Huxley, ο σχεδιασμός πολιτικής προστασίας στη Σιγκαπούρη είναι εφάμιλλος της Ελβετίας και η συμμετοχή του γενικού πληθυσμού στην άμυνα της χώρας φτάνει τα επίπεδα του Ισραήλ¹⁹⁶. Υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ αυτών των μικρών κρατών. Είναι υποχρεωμένα να αναπτύξουν ισόρροπα τα μέσα για την υπεράσπιση της ανεξαρτησίας τους, ακολουθώντας ολιστικά δόγματα. Η επανάπαυση στην οικονομική δραστηριότητα και παραμέληση της στρατηγικής αυτοβοήθειας καθιστά ένα κράτος ευάλωτο και ελκυστικό στόχο για αναθεωρητικούς γείτονες. Στον αντίποδα, αν ένα κράτος επιδιώξει μόνο την ενίσχυση στρατιωτικών μέσων, αγνοώντας παντελώς την οικονομική ανάπτυξη και τις κοινωνικές ανάγκες, θα οδηγηθεί εξαθλίωση και την απομόνωση. Σύγχρονα παραδείγματα για αποτυχημένα μιλιταριστικά κράτη είναι η Βόρειος Κορέα και το Ιράκ του Σαντάμ Χουσεϊν, ενώ τη σημασία της αυτοβοήθειας διαπίστωσαν με οδυνηρό τρόπο το Κουβέιτ και η Κύπρος.

Εν κατακλείδι, το μικροσκοπικό κράτος της Σιγκαπούρης έχει καταφέρει να μετατρέψει το φαινομενικό του μειονέκτημα σε πλεονέκτημα¹⁹⁷. Η μικρή πόλη-κράτος οργανώθηκε όσο καλύτερα γίνεται και όλοι οι συντελεστές που είχε στη διάθεσή της, από τη στιγμή της ανεξαρτησίας της, επενδύθηκαν με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Ένας αναλυτής δεν πρέπει να παραγνωρίζει ότι η πολιτική συνέχεια και η ομαλή εφαρμογή των κυβερνητικών πολιτικών, έγιναν εις βάρος των πολιτικών ελευθεριών στη Σιγκαπούρη και ιδιαίτερα της Μαλαισιανής μειονότητας. Αλλά σε επίπεδο κρατικής επιβίωσης, οι ελιγμοί της Σιγκαπούρης αποδείχθηκαν επιτυχημένοι. Και μόνο η συνέχιση της ύπαρξης ενός τόσο μικρού κράτους, το οποίο δεν διαθέτει καμία από τις παραδοσιακές, φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές, δείχνει την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης και επιτυχημένης εναλλακτικής στρατηγικής ενός πολύ μικρού κράτους απέναντι στις μεγάλες δυνάμεις της Ασίας.

¹⁹⁶ Tim Huxley, *Singapore and Malaysia: A precarious balance?*, The Pacific Review, τ. 4:3, Routledge, 1991, σελ. 206

¹⁹⁷ Jon S.T. Quah, *Public Administration Singapore-style στο Research in Public Policy Analysis and Management* τεύχος 19, Λονδίνο, Emerald Group Publishing, 2010, σελ. 17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ολοκληρώνοντας την παραπάνω έρευνα θα μπορούσαμε με ασφάλεια να πούμε ότι το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον έχει πάψει πλέον να αποτελεί έναν «**παράδεισο**» για τις ισχυρές δυνάμεις οι οποίες σήμερα δεν έχουν στον ίδιο βαθμό την δυνατότητα, που είχαν στο παρελθόν, να επιβάλλουν τις πολιτικές τους χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τα συμφέροντα ή τις αντιδράσεις των μικρότερων και των λιγότερο ισχυρών κρατών. Το διεθνές σύστημα, ιδιαίτερα μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, χαρακτηρίζεται από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης το οποίο έχει οδηγήσει όχι μόνο στην εξάπλωση αλλά και στην εντατικοποίηση των συνεργατικών δομών μεταξύ των κρατών σε όλους τους τομείς, όπως στην οικονομία, το εμπόριο, την πολιτική, την διπλωματία, την τεχνολογία την ασφάλεια κλπ. Στην ενίσχυση της παραπάνω κατεύθυνσης έχουν οδηγήσει και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει πλέον όχι ένα κράτος ή ένας αριθμός κρατών αλλά ολόκληρη η παγκόσμια κοινότητα. Η μόλυνση του περιβάλλοντος, η τρομοκρατία, οι μολυσματικές ασθένειες, η παράνομη μετανάστευση, το προσφυγικό είναι ζητήματα που καλούνται να αντιμετωπισθούν σε παγκόσμιο επίπεδο με την συνεργασία και τη συμβολή όλων ανεξάρτητα από το μέγεθος ή την ισχύ τους. Ως παραδείγματα ενίσχυσης των συνεργατικών δομών μεταξύ των κρατών μπορούμε να αναφέρουμε τη Διεθνή Διάσκεψη του Παρισιού για το Κλίμα (COP21), από 30 Νοε μέχρι 11 Δεκ 2015, όπου συμμετείχαν εκατόν πενήντα ηγέτες κρατών και κυβερνήσεων από όλο τον κόσμο και 10.000 μέλη από αντιπροσωπείες 195 χωρών, τον συνασπισμό Ευρωπαϊκών χωρών, της Αμερικής, της Ρωσίας και Αραβικών κρατών όπως το Ιράν για την αντιμετώπιση της τζιχαντιστικής απειλής και την συνεργασία μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος που αφορά στην μετακίνηση εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων από την Μέση Ανατολή, την Κεντρική και Νότια Ασία και τη Βόρεια Αφρική προς την Ευρώπη.

Σήμερα μέσα από το προαναφερόμενο πλέγμα αλληλεξάρτησης, με τον πολλαπλασιασμό των πάση φύσεως επικοινωνιών, την σύντμηση των αποστάσεων, τη διεύρυνση του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών συναλλαγών η μορφή του πλανήτη¹⁹⁸ έχει αλλάξει τόσο πολύ που θα μπορούσαμε να πούμε ότι, η παγκόσμια κοινότητα έχει γίνει ένας κόσμος με πολλά κράτη μέσα στον οποίο, οι

¹⁹⁸ Βύρων Θεοδωρόπουλος, *Εξωτερική πολιτική διπλωματία διπλωμάτες*, σελ. 29

άνθρωποι και οι κυβερνήσεις μπορούν να επηρεασθούν από γεγονότα ή καταστάσεις που λαμβάνουν χώρα σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου τα οποία επηρέασαν την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια, την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers στη Νέα Υόρκη το 2008, η οποία προξένησε ένα ντόμινο χρηματοοικονομικής κρίσης σε ολόκληρο τον κόσμο, την εξάπλωση του ιού έμπολα στην Αφρική που επηρεάζει την παγκόσμια υγεία ή την κρίση στην Ουκρανία που μέχρι και σήμερα προκαλεί αναταράξεις στις σχέσεις (οικονομικές, εμπορικές, διπλωματικές κλπ) της Ρωσίας σχεδόν με ολόκληρη την Δύση (Ευρώπη και Αμερική). Μέσα στο παραπάνω άναρχο, ανασφαλές και ανταγωνιστικό αλλά και αλληλεξαρτώμενο διεθνές περιβάλλον όλα τα κράτη, χωρίς να εξαιρούνται τα μικρά ή τα λιγότερο ισχυρά, μπορούν να διαδραματίσουν έναν ευδιάκριτο ρόλο και να επιτύχουν την ικανοποίηση των εθνικών τους συμφερόντων και στόχων καθώς έχουν τη δυνατότητα να αποκομίζουν οφέλη συμμετέχοντας ενεργά σε διεθνούς οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ, ή η ΕΕ, να δημιουργούν συμμαχίες συμμετέχοντας σε δράσεις της παγκόσμιας κοινότητα για την αντιμετώπιση διεθνών απειλών, να εκμεταλλεύονται την γεωστρατηγική τους θέση ή να χρησιμοποιούν την τεχνολογία προκειμένου να αυξήσουν την ισχύ και την αποτελεσματικότητά τους.

Βασική προϋπόθεση μιας επιτυχημένης διεθνούς παρουσίας των μικρών και λιγότερο ισχυρών κρατών είναι αυτά να έχουν κατανοήσει ότι στην περίπτωση που απειληθούν ή αμφισβητηθούν τα εθνικά τους συμφέροντα, στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει καμία κεντρική εξουσία στην οποία να μπορούν να απευθυνθούν προκειμένου να ζητήσουν βοήθεια. Η στρατηγική τους πρέπει να στηρίζεται στην έννοια της αυτοβοήθειας θεωρώντας ότι, παρά την λειτουργία ισχυρών και θεσμοθετημένων συνεργατικών δομών μεταξύ των κρατών και την ύπαρξη μια ενισχυμένης αλληλεξάρτησης, τα κράτη και ιδιαίτερα τα μικρά και λιγότερο ισχυρά απαιτείται, πρώτα από όλα, από μόνα τους να φροντίσουν για την ασφάλεια και την προστασία τους καθώς σε αντίθετη περίπτωση το άναρχο διεθνές περιβάλλον θα τα τιμωρήσει θέτοντας σε κίνδυνο την εδαφική ανεξαρτησία και την ανεξαρτησία τους. Η στρατηγική που μπορεί να προσφέρει την ισχύ για την επίτευξη της παραπάνω ικανότητας είναι η **στρατηγική της εξισορρόπησης**, η οποία είναι μια συμπεριφορά που απορρέει ή και εντάσσεται στο γενικότερο φαινόμενο εξισορρόπησης των αντιπάλων και στην θεωρία της «ισορροπίας ισχύος». Η

εξισορρόπηση είναι μια στρατηγική περισσότερο αμυντική και συνίσταται στην αύξηση της ισχύος ενός κράτους με σκοπό την αντιμετώπιση της ισχύος ή της απειλής ενός ή περισσότερων αντιπάλων του και διακρίνεται σε **«εσωτερική»** και **«εξωτερική»**.

Με την **εσωτερική εξισορρόπηση**, τα μικρά κράτη θα βελτιώσουν τους εγχώριους συντελεστές ισχύος τους, όπως πχ την οικονομία, τις Ένοπλες Δυνάμεις, την κρατική διοίκηση, την κοινωνική και πολιτική σταθερότητα, τις κοινωνικές και κρατικές υποδομές, τη χρήση και ανάπτυξη της τεχνολογίας, αυξάνοντας έτσι την συνολική τους ισχύ, παραθέτοντας την ποιότητα σε τομείς που υστερούν αριθμητικά ή ποσοτικά. Με την **εξωτερική εξισορρόπηση** θα δημιουργήσουν διαφόρων ειδών συμμαχίες (είτε με μεγάλες δυνάμεις, είτε με κράτη ανάλογης ή μικρότερης ισχύος) που θα τα βοηθήσουν στην άσκηση μιας επιτυχημένης εξωτερικής πολιτικής και στην αντιμετώπιση μαζί με άλλους, στη βάση του κοινού συμφέροντος, διαφόρων κινδύνων και απειλών.

Η στρατηγική της **εξισορρόπησης** θα δώσει τη δυνατότητα στα μικρά κράτη να υποβαθμίσουν τις αδυναμίες τους όπως η μικρή έκταση, ή ο ολιγάριθμος πληθυσμός τους και να αναδείξουν τα πλεονεκτήματά τους που μπορούν να προέρχονται είτε από το φυσικό τους περιβάλλον (ενεργειακοί πόροι, ναυτιλία, τουρισμός κλπ) είτε από την γεωστρατηγική τους θέση (έλεγχο χερσαίων ή θαλάσσιων αξόνων κλπ) είτε από τις υποδομές και την τεχνολογία που έχουν αναπτύξει (λιμάνια, αεροδρόμια, πυρηνική ενέργεια κλπ). Η ανάπτυξη των παραπάνω πλεονεκτημάτων μπορούν να μετατρέψουν τις λιγότερες ισχυρές δυνάμεις σε υπολογίσιμους παίκτες οι οποίοι δεν θα αποδέχονται πάντα τον ρόλο του απλού πιονιού αλλά θα μπορούν να συμμετάσχουν ουσιαστικά και με επιτυχία στη σκακιέρα των διεθνών σχέσεων.

Χαρακτηριστικά επιτυχημένα παραδείγματα της παραπάνω στρατηγικής είναι το Ισραήλ και η Σιγκαπούρη. Το Ισραήλ ένα κράτος με έκταση 20.770 τετρ. χλμ. και πληθυσμό 7.587.000 κατοίκων, περικυκλωμένο από εχθρικά προς αυτό κράτη κατάφερε μέσω των εναλλακτικών στρατηγικών της **εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης**, να αποκτήσει τέτοια ισχύ που το κατέστησε, πρωταγωνιστή του περιβάλλοντος ασφαλείας της Μέσης Ανατολής. Η χώρα χρησιμοποίησε με έξυπνο τρόπο το δόγμα της αυτοβοήθειας, κατορθώνοντας αρχικά να αναπτύξει τους

εγχώριους συντελεστές ισχύος της ενώ στην συνέχεια ανέπτυξε συμμαχίες τόσο με υπερδυνάμεις όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία, όσο και με λιγότερο ισχυρές χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος. Το Ισραήλ στο πέρασμα των χρόνων διαμόρφωσε μια συνολική εναλλακτική στρατηγική η οποία ξεπέρασε τα όποια μειονεκτήματα του μετατρέποντας το σε μια ισχυρή περιφερειακή αλλά και παγκόσμια πολιτικοστρατιωτική δύναμη.

Από την άλλη πλευρά η Σιγκαπούρη, η μικρότερη χώρα της Νοτιοανατολικής Ασίας, με έκταση μόλις 718 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 5.076.700 κατοίκους, κατάφερε να μετατρέψει το φαινομενικό του μειονέκτημα σε πλεονέκτημα οργανώνοντας όσο το δυνατόν καλύτερα τους συντελεστές ισχύος που είχε στη διάθεσή της, καταφέροντας να αναδειχθεί σε μια ισχυρή περιφερειακή και παγκόσμια οικονομική δύναμη καθώς εκμεταλλευόμενη τη γεωγραφική της θέση μετατράπηκε σε διεθνές κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου με το λιμάνι της να είναι ένα από τα μεγαλύτερα στον κόσμο σε διακίνηση αγαθών. Οι ελιγμοί της Σιγκαπούρης αποδείχθηκαν ιδιαίτερα επιτυχημένοι καθώς και μόνο η συνέχιση της ύπαρξης της παρόλο που δεν διαθέτει καμία από τις παραδοσιακές, φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές, δείχνει μία επιτυχημένη στρατηγική ενός μικρού και λιγότερου ισχυρού κράτους.

Καταλήγοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, τα μικρά και λιγότερο ισχυρά κράτη έχουν την δυνατότητα, εφόσον διαγνώσουν σωστά το διεθνές περιβάλλον και την κατανομή ισχύος, να ακολουθήσουν μια στρατηγική εξισορρόπησης των αντιπάλων τους μετατρέποντας τα σε ισχυρούς παίκτες οι οποίοι μπορούν να ανατρέψουν το αξίωμα που θέλει τους μικρούς να υποχωρούν πάντα στην επιθετική πολιτική των μεγάλων και ισχυρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αρβανιτόπουλος Κων/νος, Κοππά Μαριλένα, *30 Χρόνια Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005.
- Βαρουξάκης Σ., *Διεθνής Οργανισμοί (τόμος Β')*, Αθήνα, Παπαζήση, 1987.
- Ηρακλείδης Αλέξης, *Η διεθνής κοινωνία και οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων Μια κριτική περιδιάβαση*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2000.
- Ηλιόπουλος Ηλίας, *Ζητήματα Γεωπολιτικής & Διπλωματίας Ναυτικών και Ηπειρωτικών Δυνάμεων στον Σύγχρονο Κόσμο*, Αθήνα, Παπαζήση, 2008.
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Αθήνα, Ποιότητα 2004.
- Θεοδωρόπουλος Βύρων, *Εξωτερική διπλωματία διπλωμάτες, Φυτράκης/Ο Τύπος ΑΕ*, Αθήνα, 1990.
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010.
- Κουλουμπής Θεόδωρος, *Διεθνείς σχέσεις εξουσία και δικαιοσύνη*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995.
- Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Ποιότητα, 2010.
- Λίτσας Ν. Σπυρίδων, *Πόλεμος και Ορθολογισμός Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές Εφαρμογές*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010.
- Μάζης Ιωάννης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο ελληνικό αμυντικό δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008.
- Παρίσης Ιωάννης, *Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα*, Αθήνα, Ινφογνώμων, 2011.

- Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 2010.
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Το νέο διεθνές σύστημα ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995.
- Σπυρόπουλος Μ. Γεώργιος, *Διεθνείς σχέσεις ρεαλιστική προσέγγιση θεωρία και πράξη*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010.
- Χειλά Ειρήνη, *Διεθνής κοινωνία διαχρονικές και σύγχρονες αντιλήψεις, Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 2006.
- Χριστοδουλίδης Αιμ. Θεόδωρος, *δομή και λειτουργία των διεθνών οργανισμών (τεύχος Α)*, Αθήνα-Κομοτηνή), Αντ. Ν. Σάκουλα.
- Χριστοδουλίδης Αιμ. Θεόδωρος, *Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκουλα, 1984.

2. Έργα μεταφρασμένα στα ελληνικά

- Carr H. Edward, *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939 Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων* [μτφ Ηράκλεια Στρούκου], Αθήνα, Ποιότητα, 2004.
- Dougherty E. James and Pfaltzograff L. Robert, *Ανταγωνιστικές θεωρίες διεθνών σχέσεων μια συνολική αποτίμηση (Τόμος Α')*, [μτφ Θανάσης Αθανασίου & Νικηφόρος Σταματάκης], Αθήνα, Παπαζήση, 1992.
- Gilpin Robert, *Πόλεμος και αλλαγή στη διεθνή πολιτική* [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2007.
- Jackson Robert and George Sorensen, *Θεωρία και μεθοδολογία των διεθνών σχέσεων Η σύγχρονη συζήτηση*, [μτφ Χαράλαμπος Κωνσταντινίδης], Αθήνα, Gutenberg, 2006.
- Mearsheimer J. John, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, [μτφ Κων/νος Κολιόπουλος], Αθήνα, Ποιότητα, 2006.
- Morgenthau Hans, *Επιστήμη και Πολιτική της Ισχύος*, [μτφ Πάνος Τσακαλογιάνης], Αθήνα, Τουρίκη, 2011.
- Strykman J. Nicholas, *Η Γεωγραφία της Ειρήνης* [μτφ Παναγιώτης Ι. Κελάνδριας], Αθήνα, Παπαζήση, 2004.
- Watson Adam, *Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας Μια συγκριτική ιστορική ανάλυση* [μτφ Λία Στρούκου], Αθήνα, Ποιότητα, 2010.

- Wight Martin *Διεθνής θεωρία Τα τρία Ρεύματα Σκέψης*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011.

- Wight Martin , *Πολιτική Δυνάμεων*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 1994.

3. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Akkemik K. Ali, *Industrial Development in East Asia: A Comparative Look at Japan, Korea, Taiwan, and Singapore*, World Scientific Publishing, 2009.

- Arase David, «*Non-Traditional Security in China-ASEAN Cooperation: The Institutionalization of Regional Security Cooperation and the Evolution of East Asian Regionalism*», *Asian Survey*, vol.50, No.4 University of California Press, Ιούλιος/Αύγουστος 2010.

- Berrigan Frida, *Made in the U.S.A.: American Military Aid to Israel*, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 38, No. 3, spring 2009.

- Evron Yair, *Israel's nuclear posture and its position on arms control and disarmed*, vol.21, Emerald Group Publishing Limited, 2013.

- Handel Michael, *Weak States in the International System*, Great Britain, Frank Cass & CO. LTD, 1990.

- Hill Michael & Fee Lian Kwen, *The Politics of Nation Building and Citizenship in Singapore*, London and New York, Routledge, 1995.

- Huxley Tim, *The Pacific Review Singapore and Malaysia: A precarious balance?*, vol 4, Oxford University Press, 1991.

- Keohane O. Robert, *Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics*» International Organization, 23 (2) 1969.

- Long S.R. Joey, *Bringing the International and Transnational back in: Singapore, Decolonisation, and the Cold War* στο Singapore in Global History, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2011.

- Mintz Alex and Ward D. Michael, «*The Evolution of Israel's Military Expenditures: 1960-1983*», *The Western Political Quarterly*, Vol. 41, No. 3, 1988.

- Mutalib Hussin, «*The Socio-Economic Dimension in Singapore's Quest for Security and Stability*», *Pacific Affairs*, vol. 75, No. 1 , University of British Columbia, spring 2002.

- Pham P. L., *Ending 'East of Suez': The British Decision to Withdraw from Malaysia and Singapore, 1964–1968*, Oxford, Oxford University Press, 2010.
- Plate Tom, *Conversations with Lee Kuan Yew: Citizen Singapore: How to build a Nation (Giants of Asia series)*, Singapore, Marshall Cavendish Editions, 2013.
- Quah S.T. Jon, *Public Administration Singapore-style στο Research in Public Policy Analysis and Management* τεύχος 19, Λονδίνο, Emerald Group Publishing, 2010.
- Seng Kah Loh, *The British Military Withdrawal from Singapore and the Anatomy of a Catalyst στο Singapore in Global History*, Amsterdam University Press, 2011.
- Thayer A. Carlyle, «*The Five Power Arrangements: The Quiet Achiever*», *Security Challenges* vol. 3 No 1, February 2007.
- Wah Kin Chin, *The Defence of Malaysia and Singapore: The transformation of a security system 1957-1971*, Cambridge University Press, 1983.
- Waltz N. Kenneth «*Toward Nuclear Peace*».
- Vital David, *The Survival of Small States*, 1971.

4. Πηγές στο διαδίκτυο

- Αθανασόπουλος Α. Άγγελος, «*Σε εντυπωσιακό βαθμό η συνεργασία Ελλάδας-Ισραήλ.*», Το Βήμα, 22 Ιουλίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=724291>.
- Βουδούρης Νίκος, «*Οι 10 πιο Τεχνολογικά προηγμένες και ψηφιακά διασυνδεδεμένες χώρες στο κόσμο.*» Κάθε Μέρα News, 29/6/2011, διαθέσιμο στο www.kathemera.gr/2011/06/1591/οι-πιο-τεχνολογικά-προηγμένες-και-ψηφ/
- Γιακούλας Δημήτρης και Γεμενής Κώστας: «*Ολοκλήρωση της διεθνούς κεφαλαιαγοράς και οικονομικές κρίσεις: Η περίπτωση της Νοτιοανατολικής Ασίας*» διαθέσιμο στο <http://www.idec.gr/iier/new/tomos%2013/GIAKOYLASetc.pdf>
- Γρίβα Ναταλία & Κουλούρης Γιώργος , «*Ελλάδα και Ισραήλ: Οι ευκαιρίες και οι περιορισμοί μια αναπτυσσόμενης συμμαχίας.*», 4 Ιουνίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.cohen.gr/new/articles/greece-cyprus-israel-relations/3815-2015-06-04-07-54-00>

- Δρίβας Θ. Αλέξανδρος, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Τομέας Ευρω-Ατλαντικών Μελετών (Τ.Ε.Α.Μ.) «*Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής του Ισραήλ και η στρατηγική εξωτερικής του εξισορρόπησης*» διαθέσιμο στο www.keam.gr/israel.pdf
- Ζαχαρία Ειρήνη «*Διεθνείς Θεσμοί και η Επέμβαση στην πρώην Γιουγκοσλαβία: ΟΗΕ και Περιφερειακοί Οργανισμοί: Διπλωματική Εργασία 2008*», διαθέσιμο στο <http://digilib.lib.unipi.gr/dspace/bitstream/unipi/2875/1/Zaxaria.pdf>
- Ήφαιστος Παναγιώτης «*Πελαταικές σχέσεις*», διαθέσιμο στο <http://ifestos.edu.gr/πελαταιακές-σχέσεις-θουκυδίδη>
- Ήφαιστος Παναγιώτης «*Το μεταβατικό σύστημα της Βεσφαλίας και του ΟΗΕ υπό την αίρεση των προϋποθέσεων που αναπτύσσονται στο κοσμοσυστημικό επίπεδο*» 16 Δεκεμβρίου 2010, διαθέσιμο στο <http://www.ifestosedu.gr/105Ethnokratos.htm>
- Κορρές Γεώργιος και Τσομπάνογλου Γεώργιος, «*Τεχνολογική πολιτική κοινωνική και ανάπτυξη*» διαθέσιμο στο www.biblionet.gr/.../Κορρές,_Γεώργιος.../Τεχνολογική,_κοινωνική_πολι
- Λογοθέτης Χάρης, «*Ρωσία και Ισραήλ: Ένας παράξενος μήνας του μέλιτος..*», TVXS, 28 Σεπ 2014, διαθέσιμο στο <http://tvxs.gr/news/kosmos/enas-paraksenos-minas-toy-melitos-..>
- Παϊδη Γ. Ρεβέκκα , «*Στρατηγικές των μικρών κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση*», 6 Φεβ 2014, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69675/rebekka-g-paidi/stratigikes-ton-mikron-kraton-stin-eyropaiki-enosi>
- Παρίσης Ιωάννης, «*Αυτές είναι 20 ισχυρότερες στρατιωτικά χώρες. Ογδοη η Τουρκία*» 14 Μαΐου 2014, διαθέσιμο στο <http://www.onalert.gr/stories/aytes-einai-oi-20-isxyroteres-xores>
- Παρίσης Ιωάννης, «*Η γεωγραφία ως παράγων ισχύος*», 30 Οκτωβρίου 2011, διαθέσιμο στο <http://aienaristeyein.com/2011/10/30/η-γεωγραφία-ως-παράγων-ισχύος/>
- Πολυχρονίου Χ. Ι., «*Είμεθα κράτος αποτυχημένον*» ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 10 Φεβρουαρίου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=342613>
- Bender Jeremy, «*Iran is turning Israel and Saudi Arabia into allies.*», 18 Ιουνίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.businessinsider.com/iranian-nuclear-deal-uniting-israel-and-saudi-arabia-2015-6>

- Chomsky Noam, «*Η Αμερική, κράτος παρίας*», Le Monde diplomatique, 9 Σεπτεμβρίου 2000, διαθέσιμο στο <http://archives.monde-diplomatique.gr/spip.php?article308>
- Graham A. David, «*Israel and Saudi Arabia: Togetherish at Last?*», The Atlantic, June 5 2015, διαθέσιμο στο <http://www.theatlantic.com/international/archive/2015/06/israeli-saudi-relations/395015/>
- Klein Aaron , «*Time for open Israel-Saudi relations*», The Jerusalem Post, 20 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.jpost.com/Opinion/Time-for-open-Israel-Saudi-relations-412748>
- Mitnick, J. «*Israel has struck energy gold offshore. Now what?*», 20 June 2013, διαθέσιμο στο <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2013/0620/Israel-has-struck-energy-gold-offshore.-Now-what>
- Rabinovich Ari , «*Tamar a rare success as Israel struggles to reap gas bonanza.*» 4 Aug 2015, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/2015/08/04/israel-natgas-idUSL5N10F0VB20150804>
- Sterman Adiv & Winer Stuart, «*Netanyahu delays vote on contentious gas deal.*», The Times of Israel, 31 August 2015, διαθέσιμο στο <http://www.timesofisrael.com/netanyahu-delays-vote-on-contentious-gas-deal/>
- «*Αρκτική: Το λιώσιμο των πάγων και τα σενάρια νέου ψυχρού πολέμου*», ΕΝΥΠΟΓΡΑΦΑ, 26 Απριλίου 2015, διαθέσιμο στο <http://enypografa.gr/αρκτηκη-το-λιωσιμο-των-παγων-και-τα-σεν>
- *Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων και Υπηρεσιών*, διαθέσιμο στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C122/38/218,1094/>
- «*Ασύμμετρες απειλές, η νέα μορφή υπονόμησης της εθνικής κυριαρχίας των κρατών*», 9 Ιουλ 2014, διαθέσιμο στο www.defencenews.gr/.../466-asymmetres-apeiles-i-nea-morfi-yponomefs
- «*Βασικό λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*», διαθέσιμο στο http://www.greeklanguage.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=132
- «*Εξέλιξη της έννοιας του κράτους και των μορφών του*» διαθέσιμο στο <http://www.greeklaws.com/pubs/uploads/3091.pdf>

- «Κατάλογος χωρών ανά έκταση», διαθέσιμο στο http://geokosmos.blogspot.gr/2014/10/blog-post_20.html, 20 Οκτωβρίου 2014
- «Κατάλογος χωρών ανά πληθυσμό», διαθέσιμο στο <http://foreigntrade.alumnieeni.com/population-el.asp>
- «Κατάλογος χωρών ανά ΑΕΠ 2014», διαθέσιμο στο eninreloaded.blogspot.gr/2015/05/2014.html, 17 Μαΐου 2015
- «Κίνα-Ιαπωνία-ΗΠΑ: Από τον ειρηνικό ανταγωνισμό στην απειλή του πολέμου» 4 Δεκ 2014, διαθέσιμο στο ergatiki.gr/article.php?issue=1100&id=9076
- « Ο πόλεμος στην Αρκτική έχει ξεκινήσει λέει Αμερικάνος ναύαρχος» 9 Οκτωβρίου 2015 διαθέσιμο στο <http://www.onalert.gr/stories/o-polemos-stin-arktiki-exei-idi-xekinisei/45422>
- «Ρωσία: Συμφωνία Πούτιν - Νετανιάχου για συντονισμό της στρατιωτικής δράσης στη Συρία», 22 Σεπτεμβρίου 2015, διαθέσιμο στο <http://www.902.gr/eidisi/diethni/75770/rosia-symfonia-roytin-netaniahouy-gia-syntonismo-tis-stratitokis-drasis-sti>
- «Σιγκαπούρη Ετήσια Έκθεση 2012» διαθέσιμο στο <http://www.agora.mfa.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=57&fid=32798>
- «Σχέσεις Κύπρου - Ισραήλ», διαθέσιμο στο http://www.mfa.gov.cy/mfa/embassies/embassy_telaviv.nsf/DMLbilateral_gr/DMLbilateral_gr?opendocument
- «Defence Policy & Diplomacy», Oct 18 2012, διαθέσιμο στο http://www.mindef.gov.sg/imindef/key_topics/defence_policy.print.img.html
- «East & Southeast Asia: Singapore», September 24 2015, διαθέσιμο στο <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sn.html>
- «Index of Economic Freedom», 22 Σεπτεμβρίου 2015, διαθέσιμο στο www.heritage.org/index/ranking
- «Israel GDP 1960 - 2015», διαθέσιμο στο <http://www.tradingeconomics.com/israel/gdp>
- ««Israel - Economic forecast Summary ,(June 2015)», διαθέσιμο στο <http://www.oecd.org/economy/israel-economic-forecast-summary.htm>

- «*Israel Science and Technology: Oil & Natural Gas.*» March 2014, διαθέσιμο στο <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Environment/energy.html>
- «*Singapore Government Borrowings: An overview*», July 2011, διαθέσιμο στο <http://app.mof.gov.sg/Portals/0/Feature%20Articles/Feature%20Article%20Singapore%20Public%20Debt%20Report.pdf>
- SIPRI military expenditure database, Singapore, διαθέσιμο στο <http://milexdata.sipri.org/>
- SIPRI Arms Trade Register διαθέσιμο στο http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php
- «*The group of eight (G8) industrialized nations*» διαθέσιμο στο <http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/group-eight-g8-indust>
- «*The new frenemies*», The Economist, 13 Jun 2015, διαθέσιμο στο <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21654070-shared-interests-have-brought-israel-and-arab-world-closer-now-new>
- «*The World Factbook , Middle East: Israel ,2015*», διαθέσιμο στο <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html>